

De Stemming

Onderzoek in opdracht van VRT en De Standaard

Jonas Lefevere (VUB)

Stefaan Walgrave (UA)

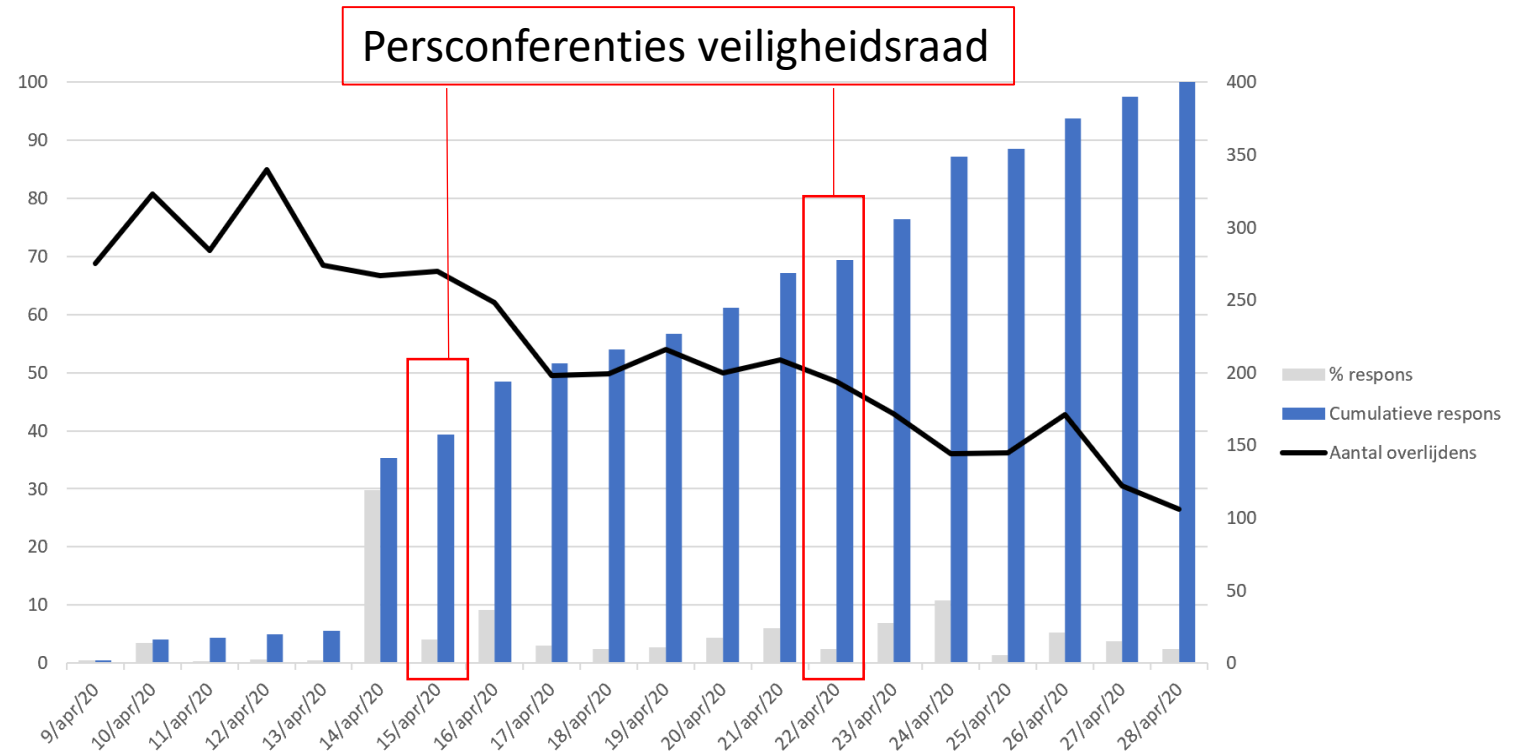
0. Methode

Onderzoeksopzet

- Online bevraging door Kantar TNS bij steekproef stemgerechtigde inwoners Vlaams gewest.
- Representativiteit
 - Geen willekeurige (random) steekproef (onmogelijk online). Respondenten uit bestaand panel van Kantar TNS (*Topix*) en andere panels (Dynata) werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen.
 - Quota steekproef, waarbij beoogd wordt een steekproef te bekomen die gelijkaardig is aan de Vlaamse stemgerechtigde bevolking voor wat betreft leeftijd (vier categorieën), opleiding en geslacht (gekruist, zes categorieën).
 - Responsgraad: eerste mailing ongeveer 30% respons (maar zegt niet veel in vergelijking met willekeurige steekproef, want gerekruteerd uit panel), volledig sample niet te bepalen want externe panels geven geen informatie over respons.

Veldwerk (1)

- Veldwerk: 9 april 2020 tot en met 28 april 2020
- Uitzonderlijke context door Corona crisis. In begin van de bevraging zit de crisis (zie # doden per dag) op hoogtepunt, op het einde van de bevraging lijkt ze onder controle
- Periode omvat ook twee (bewogen) persconferenties van de Veiligheidsraad (woonzorgcentra en 'de PowerPoint')
- In diverse analyses daarom ook focus op evoluties in attitudes *tijdens* bevragingsperiode

Veldwerk (2)

- Kwaliteit antwoorden werd gemonitord op verschillende manieren:
 - Bij invultijd van minder dan 5 minuten werden antwoorden nagekeken op *straightlining* (in vragenbatterij telkens identiek antwoord geven of oplopend/aflopend patroon)
 - Respondenten die nonsensicale antwoorden gaven op open vragen werden verwijderd

Steekproef (1)

- Bekomen steekproef: N=2,040 vulden volledige vragenlijst in, N=1,857 gebruikt in analyse wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2019 of huidig stemgedrag ('Weet niet')

Variabele	% Populatie	% Steekproef
Geslacht en opleiding		
- Vrouw, geen of lager onderwijs	13.6%	8.9%
- Vrouw, middelbaar	21.0%	32.2%
- Vrouw, hoger onderwijs	15.9%	16.2%
- Man, geen of lager onderwijs	13.4%	9.1%
- Man, middelbaar	20.6%	24.1%
- Man, hoger onderwijs	15.5%	18.4%
Leeftijd		
- 18 tot 29 jaar	17.3%	18.2%
- 30 tot 44 jaar	20.0%	20.2%
- 45 tot 64 jaar	36.6%	36.6%
- 65 jaar en ouder	26.1%	25.0%

Steekproef (2)

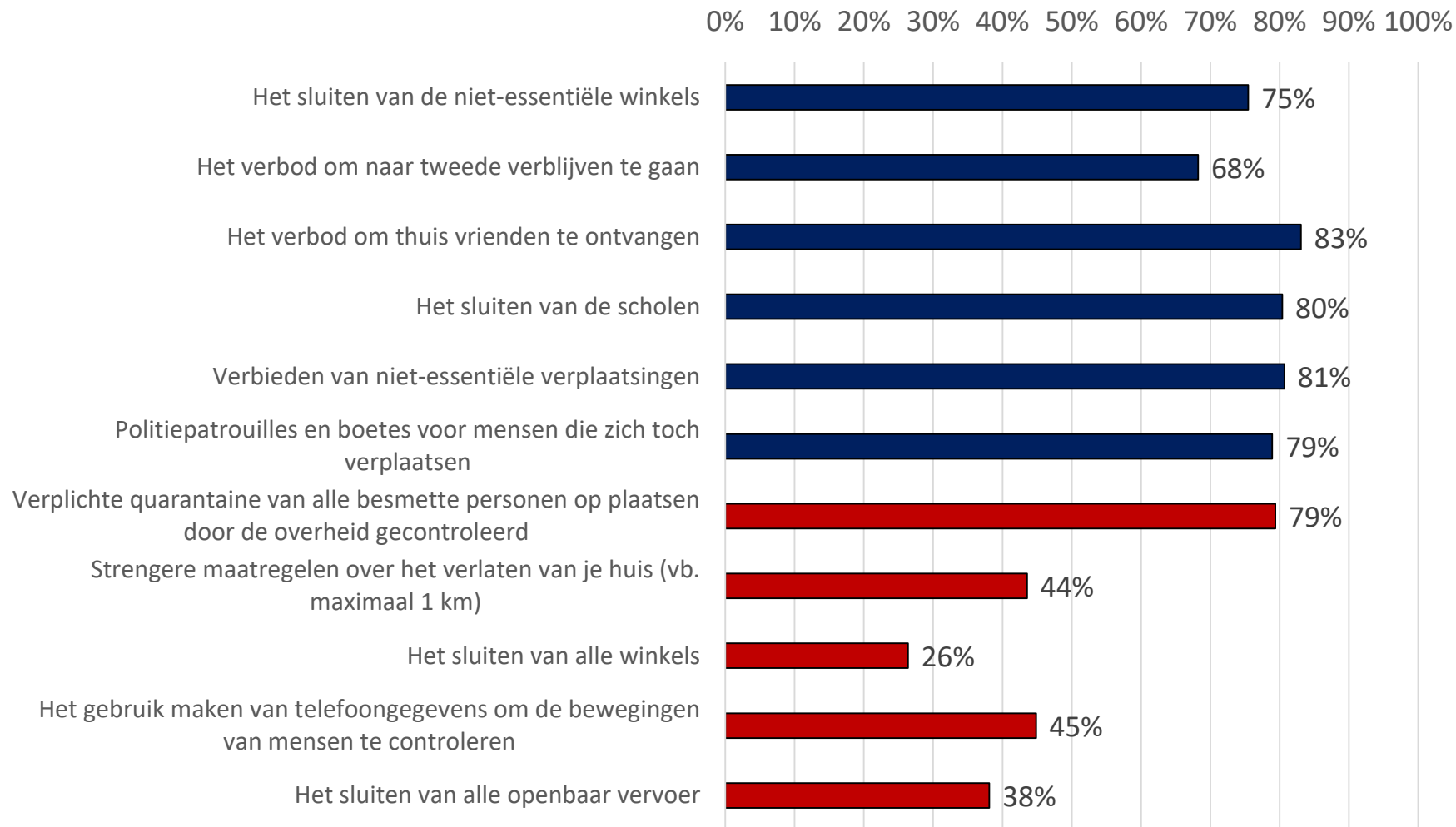
- Gemiddelde invultijd 17 minuten, mediane invultijd 15 à 20 minuten (25% respondenten)
- We gebruiken proportioneel gewicht (*iterative proportional fitting*) dat verdeling steekproef corrigeert zodat de verdeling in de steekproef gelijk wordt gesteld aan de verdeling in de populatie voor wat betreft leeftijd, opleiding, geslacht en stemgedrag 2019

Vragenlijst

- De uitgebreide vragenlijst bevatte vragen over uiteenlopende thema's
- In dit rapport gaan we in op:
 1. Coronacrisis
 2. Politieke crisis
 3. Beleidsvoorkeuren en partijen
 4. Politieke thema's
 5. Tevredenheid inhoud beleid
 6. Stemgedrag

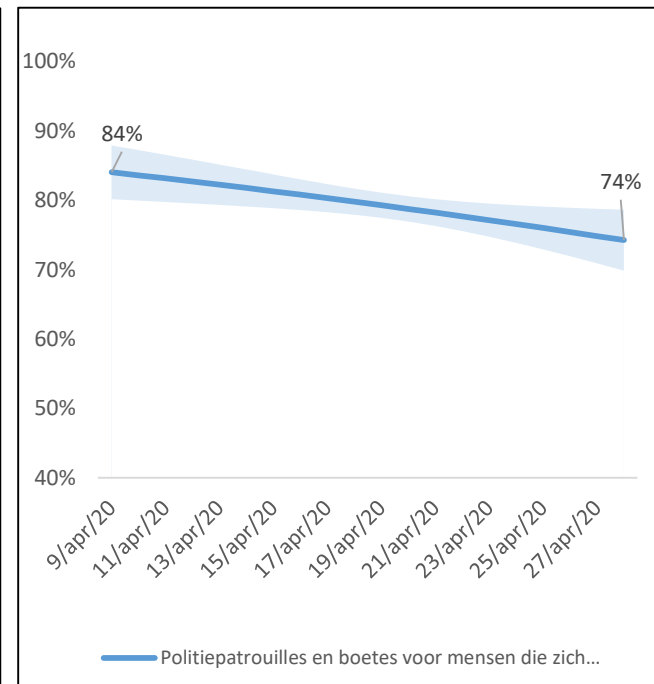
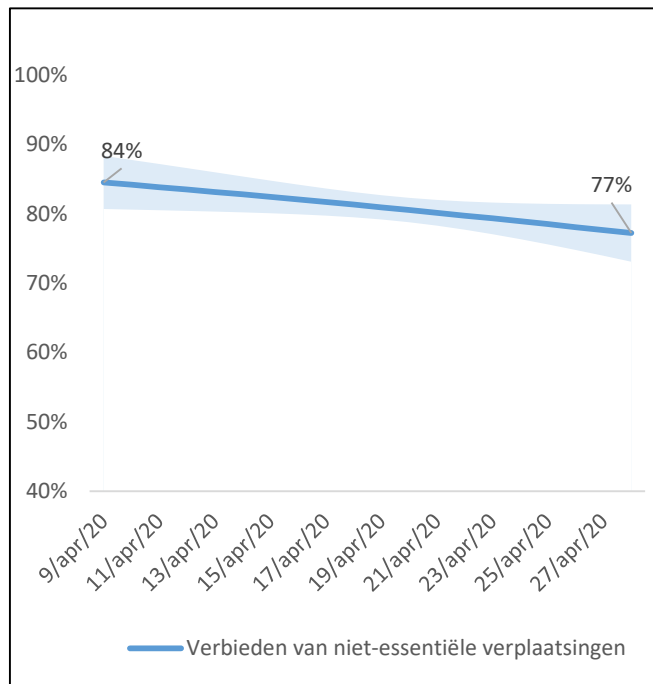
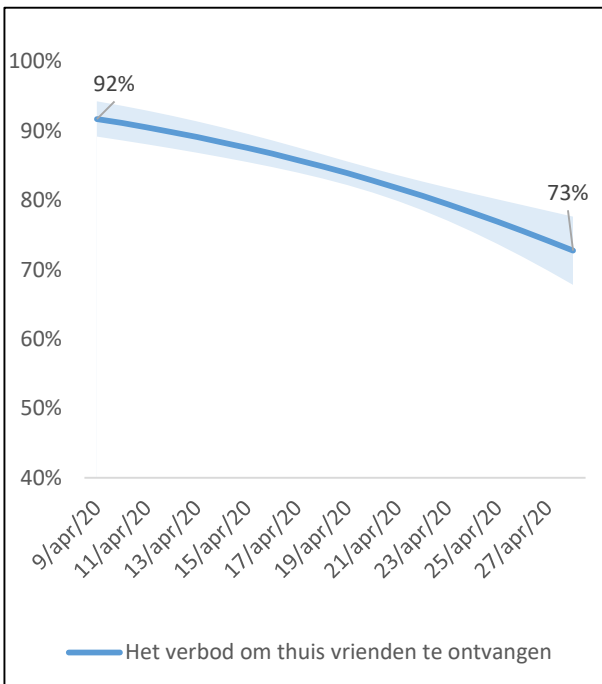
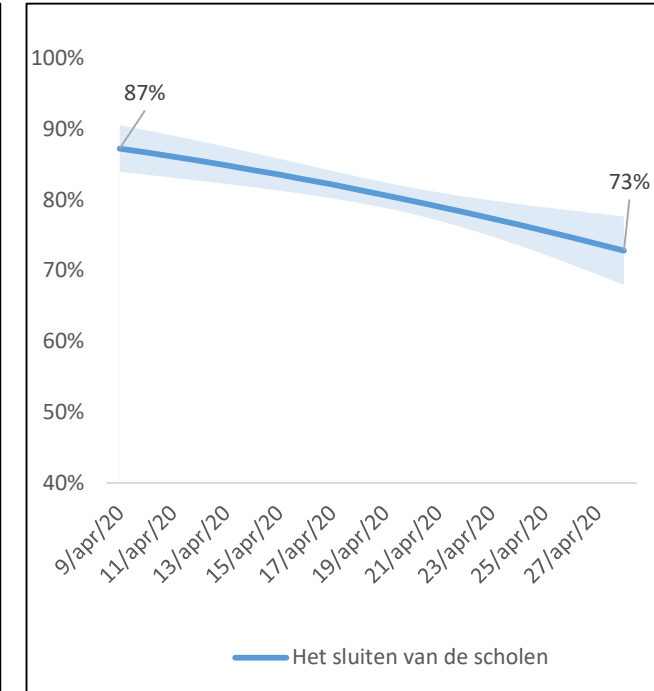
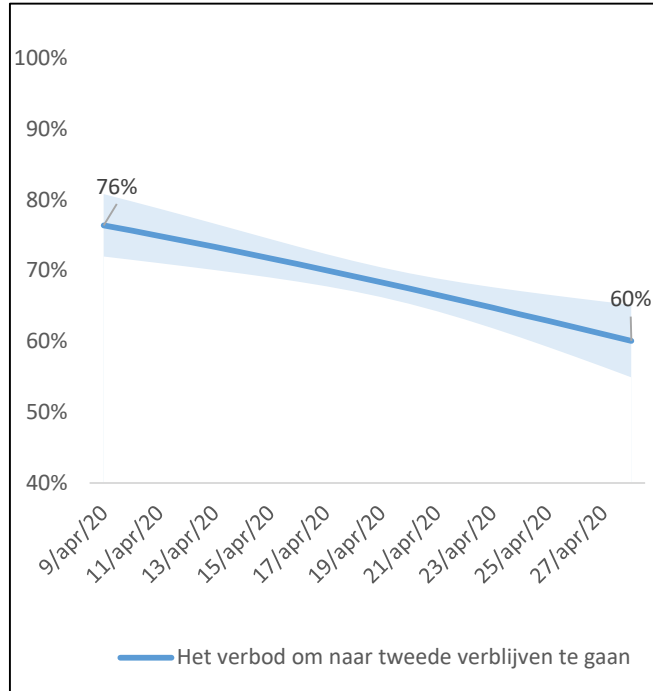
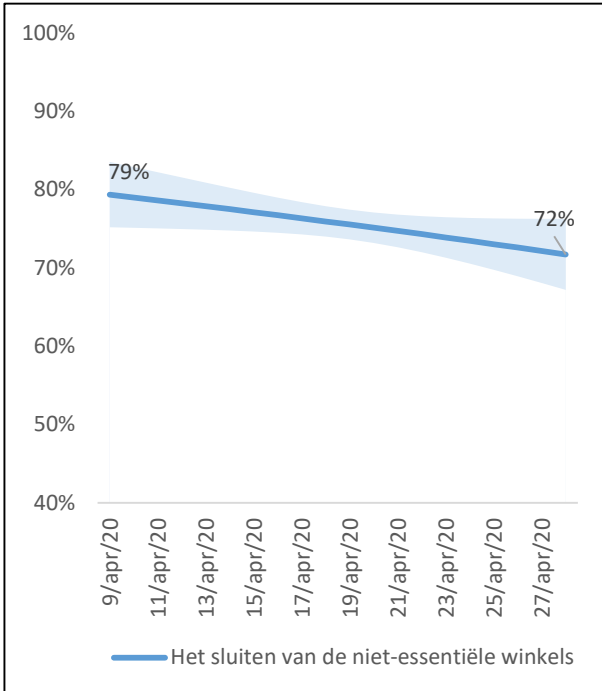
1. Coronacrisis

Steun voor concrete maatregelen

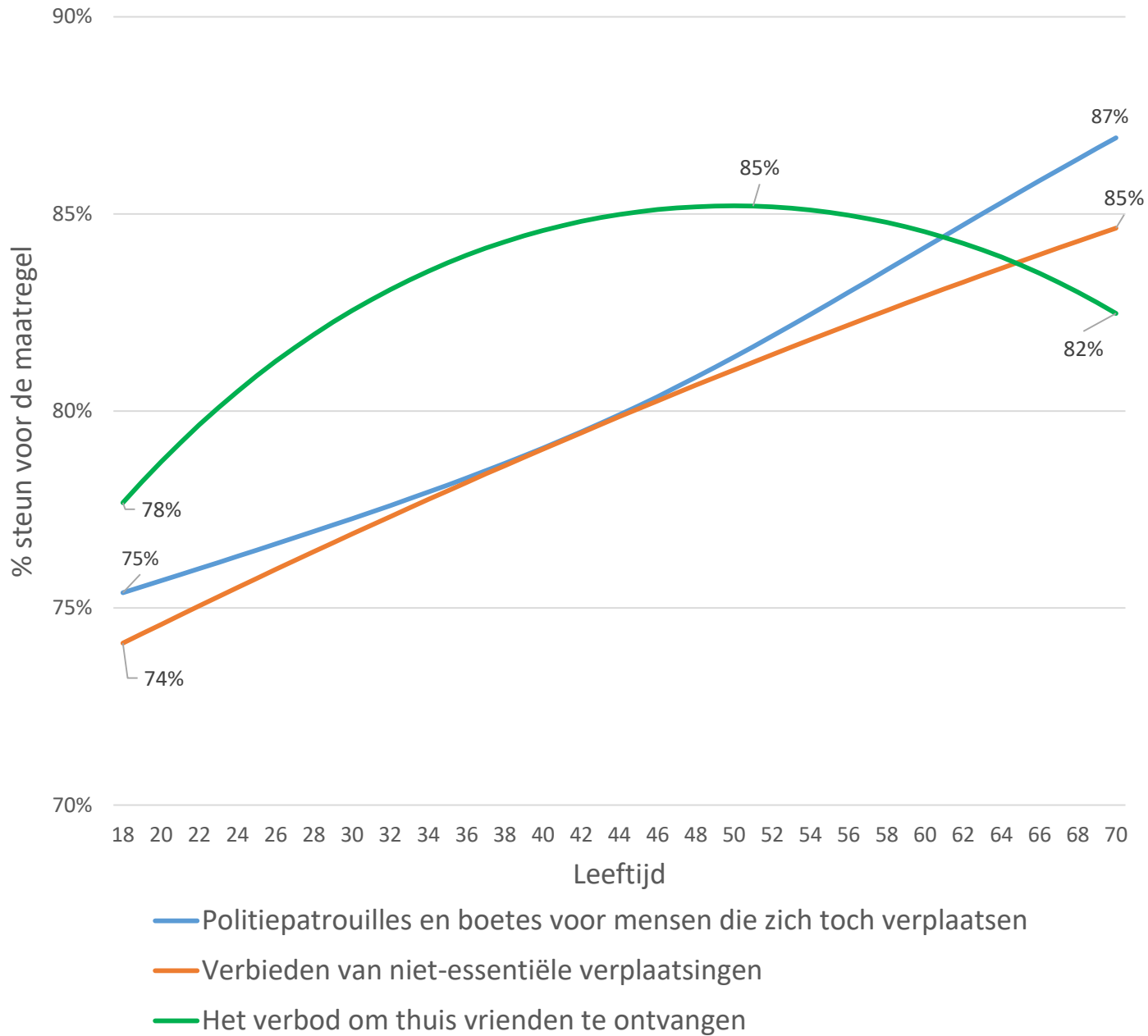

- *'De Belgische regering heeft een aantal maatregelen genomen om de verspreiding van het Coronavirus te voorkomen. In welke mate bent u het eens of oneens met deze maatregelen?' (donkerblauwe balken)*
- *'Als het coronavirus zich verder zou verspreiden, in welke mate zou u het dan eens of oneens zijn met volgende bijkomende maatregelen?' (donkerrode balken)*
- Bijzonder grote steun (soms +80%) voor de genomen maatregelen, minst steun voor tweede-verblijven-beperking
- Weinig steun voor *nog* strengere maatregelen, met uitzondering van verplichte quarantaine

NIEUW

- Steun voor *alle* maatregelen daalt doorheen de befragingsperiode
- Daling is statistisch significant (controle voor resem andere variabelen)
- Vooral steun voor verbod om thuis vrienden te ontvangen brokkelt snel af (van 92% naar 73%)
- MAAR absolute steun blijft hoog, ook op het einde. Misschien eerder terugkeer naar de normaliteit dan echte afbrokkeling (weinig beleidsmaatregelen kunnen op steun van +70% rekenen)

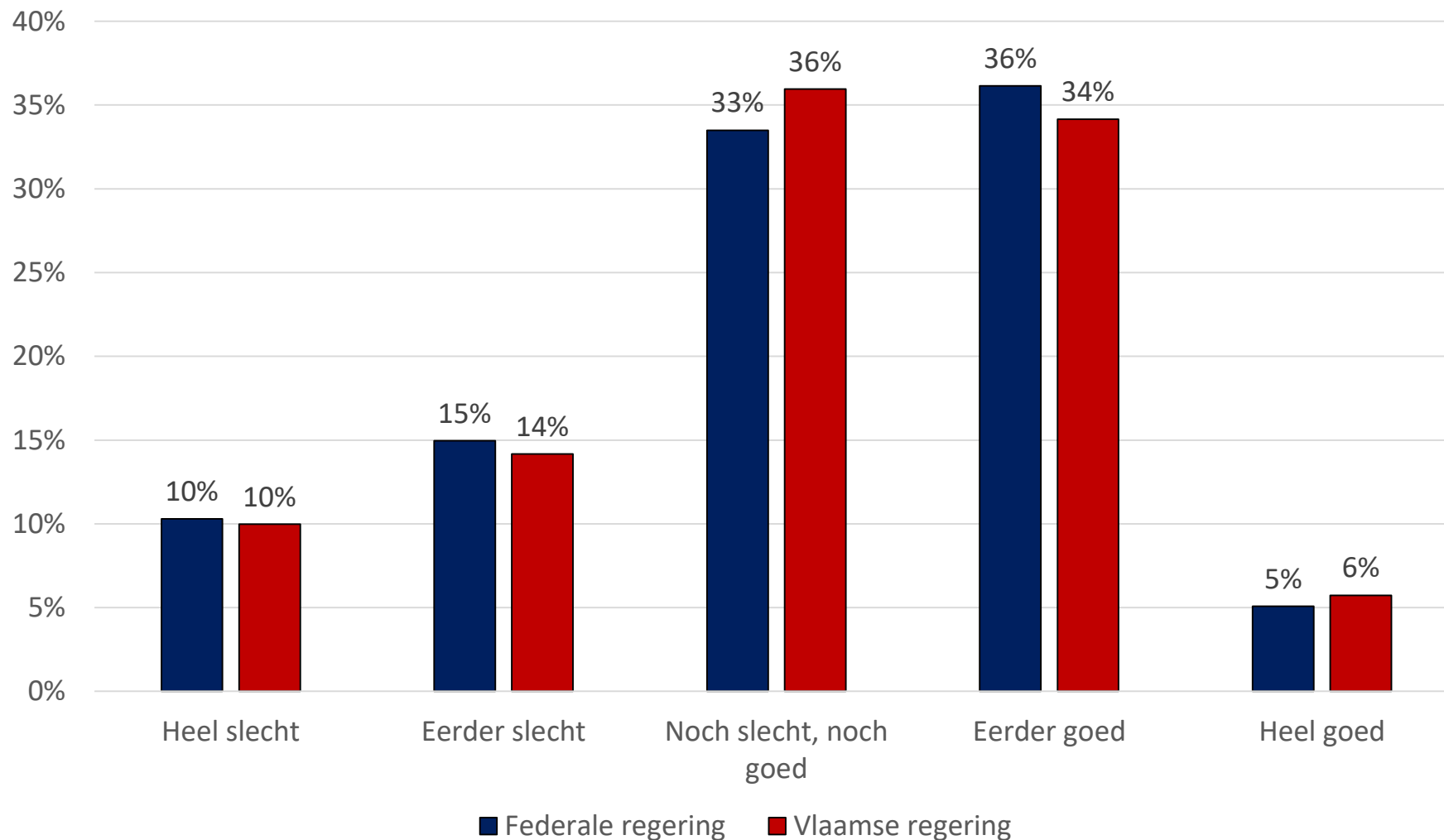

- Steun voor maatregelen hangt af van leeftijd. Voor drie maatregelen is er een significant verschil tussen jong en oud
- Jongeren steunen de beleidsmaatregelen *minder* dan ouderen
 - Lopen minder persoonlijk risico?
 - Sociale contacten belangrijker voor jongeren?
- MAAR ook onder de jongeren is de steun onder de maatregelen groot
- Effect is niet steeds lineair, voor 'thuis vrienden ontvangen' is de steun het grootste bij de 50-ers, lager bij de jongeren en bij de ouderen

	<i>Steun voor Corona maatregelen</i>
<i>Socio-demografische kenmerken</i>	Coeff.
Leeftijd	0.00
Geslacht (vrouw)	0.07**
Opleiding (ref: middelbaar)	
Geen of lager onderwijs	0.01
Hoger onderwijs	0.03
Tevredenheid inkomen	0.03***
Mediagebruik (hoger = meer gebruik)	0.01
<i>Algemene politieke attitudes</i>	
Politieke interesse	0.01
Politieke kennis	-0.03**
Links-rechts positie respondent	0.00
Politiek cynisme	-0.02
Tevredenheid met democratie	0.03
<i>Stemvoorkeur (ref: VB)</i>	
CD&V	0.05
Groen	0.14*
N-VA	0.09*
Open Vld	0.11*
PVDA	0.01
sp.a	0.14*
Andere, blanco, niet gaan stemmen	-0.04
<i>Tijd</i>	
Dag van de bevraging	-0.01***
<i>Thema gekozen bij gesloten issue vragen</i>	
Gezondheidszorg	0.02
Functioneren van de democratie	-0.03
Staatshervorming	-0.04

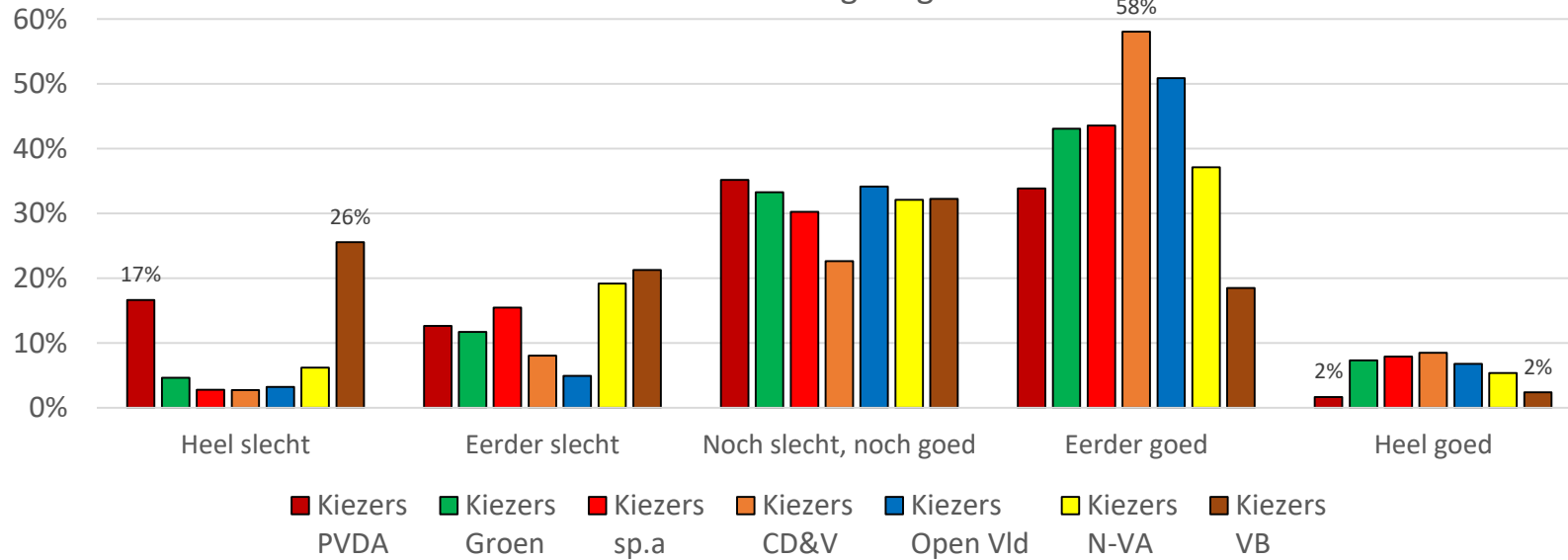
- De steun voor alle maatregelen samen vormt een betrouwbare schaal ($\alpha=.85$). Regressie voorspelt of iemand meer of minder akkoord is met de maatregelen
- Geen significant effect van leeftijd over alle maatregelen heen (effect verschilt afhankelijk van de maatregel)
- Licht hogere steun bij respondenten met minder politieke kennis en grotere tevredenheid over inkomen
- Partijvoorkeur heeft slechts beperkt effect: er is – in vergelijking met het VB-electoraat – meer steun bij de andere electoraten (niet PVDA en CD&V), maar indien we vb. CD&V als referentie nemen, dan is er geen enkel significant verschil tussen de electoraten. Dus: beperkte verschillen.
- Dag van de bevraging heeft significant effect (zie eerder). Dus steun voor maatregelen daalt doorheen de tijd

Pakken de regeringen corona goed aan?

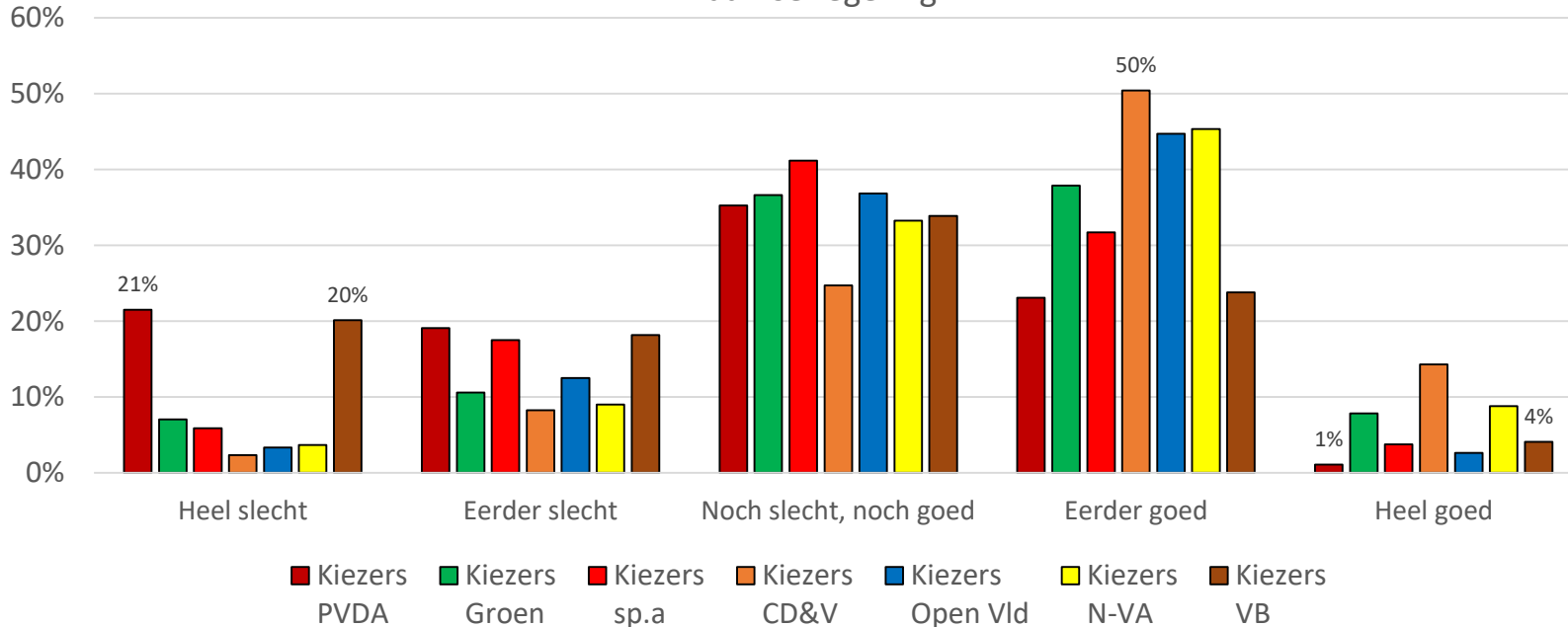

- Steun voor maatregelen is iets anders dan steun voor de regering die ze uitvaardigen
- *'In het algemeen bekeken, in hoeverre vind u dat de coronacrisis eerder slecht of goed wordt aangepakt door de federale en de Vlaamse regering?'*
- Globaal genomen grote tevredenheid over regeringsbeleid. Een bescheiden 'rally around the flag'-effect?
- Kleine groep van 10% zeer ontevreden
- Nauwelijks verschil tussen Federale en Vlaamse regering (normaal scoort Vlaamse regering wat hoger qua tevredenheid)

Federale regering

Vlaamse regering

- Kiezers van radicale partijen PVDA en VB zijn meer ontevreden over coronabeleid
- CD&V-kiezers zijn globaal meest tevreden (ook Open Vld-kiezers)
- Linkse kiezers (PVDA, Groen en sp.a) zijn meer tevreden over federale dan Vlaamse regering (waar ze geen deel van uitmaken)
- N-VA-kiezers meer tevreden over Vlaamse (54%) dan over federale regering (42%) (waar ze geen deel van uitmaken)

Wie is tevreden over coronabeleid regeringen?

Meer tevreden zijn de...

- ... mensen die tevreden zijn over hun inkomen
- ... mensen met veel politieke kennis
- ... mensen met linkse politieke opvattingen (federale regering)
- ... mensen die in het algemeen tevreden zijn met werking van onze democratie
- ... mensen *zonder* cynische opvattingen over politiek
- ... mensen die *minder* belang hechten aan staatshervorming als politiek thema

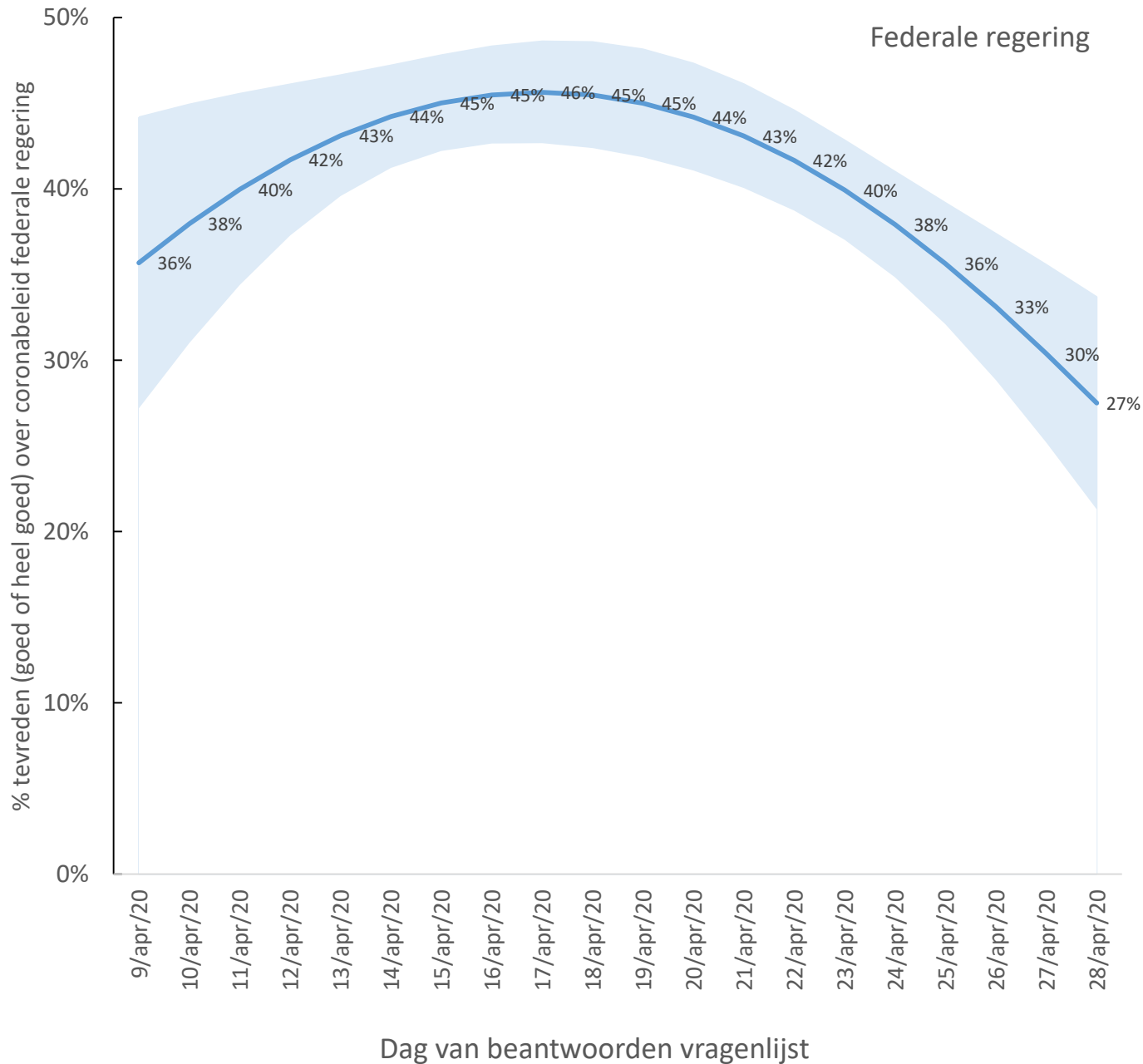
Als je voor al deze factoren controleert is er nog steeds een effect van partijvoorkeur

- CD&V-kiezers zijn positiever over de regeringen
- N-VA (alleen Vlaamse regering) en Open Vld-kiezers (alleen federale regering) ook

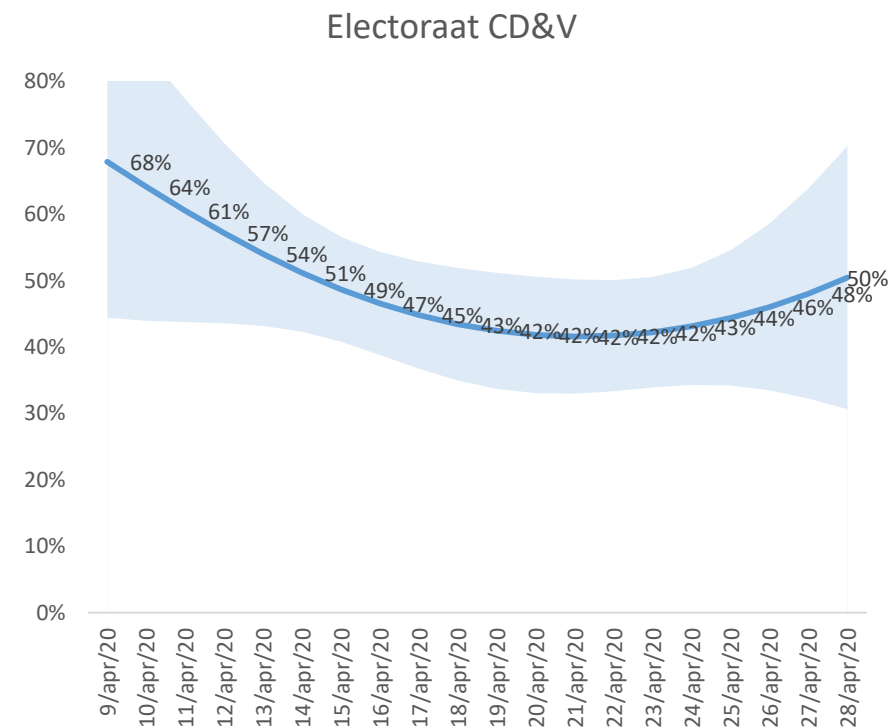
Er is een effect van het tijdstip van bevraging

- Tevredenheid stijgt eerst tot aan de persconferentie over de woonzorgcentra (16/4) en daalt daarna
- Daling van tevredenheid doorheen de tijd, vooral bij PVDA-kiezers

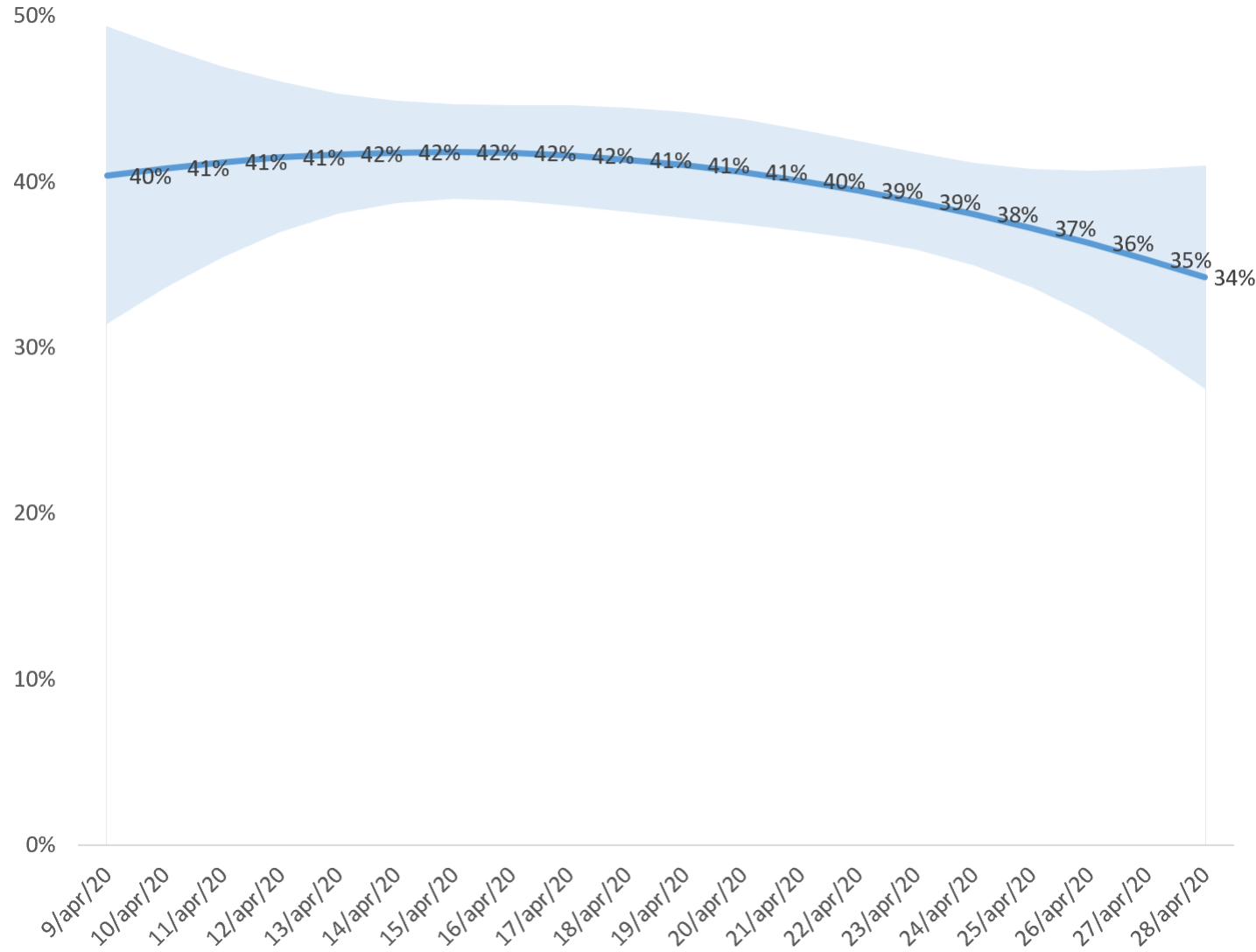
- Resultaat van multivariate analyse met oordeel over coronabeleid (tevreden of niet) als afhankelijke variabele
- Modellen controleren voor hele resem andere kenmerken (leeftijd, geslacht etc.)

- Effect van tijd (dag van bevraging) op tevredenheid over federaal coronabeleid: voorspellen of respondent vindt dat regering het (heel) goed doet, of niet.
- Met controle voor resem andere variabelen
- Duidelijke stijging (van 36% naar 46%) en dan daling (naar 27%) van steun voor beleid
- Niet zelfde evolutie bij alle electoraten (CD&V afwijkend)

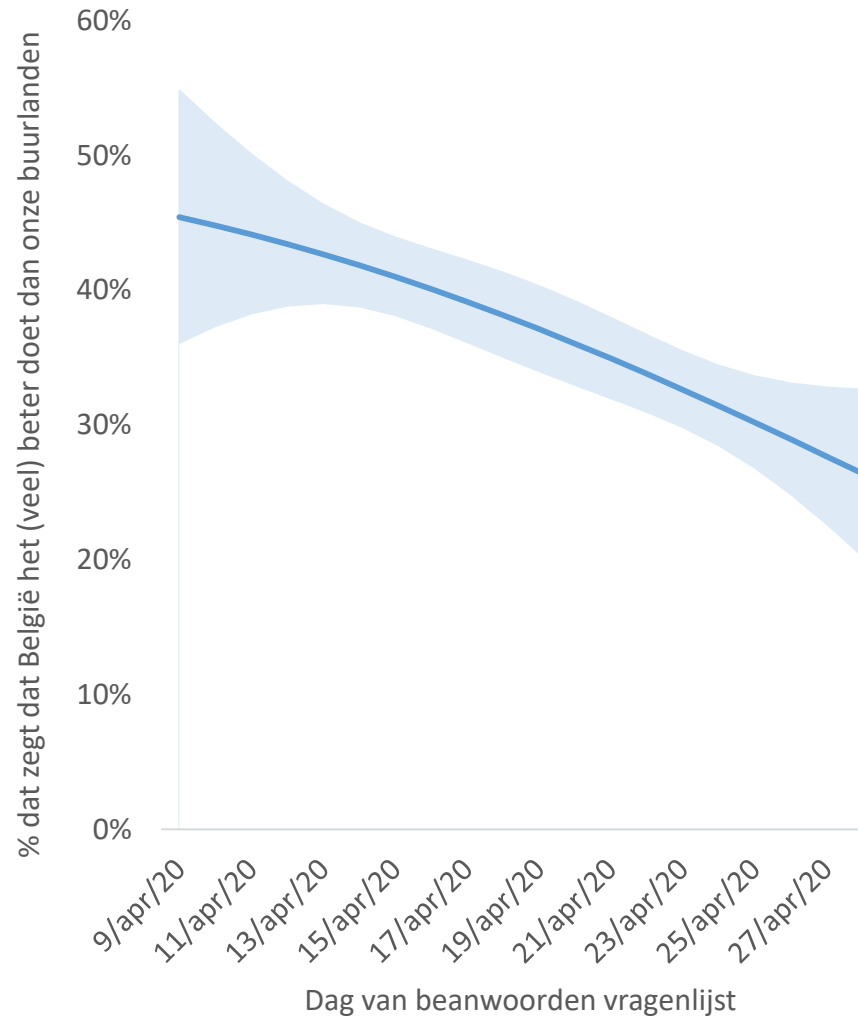
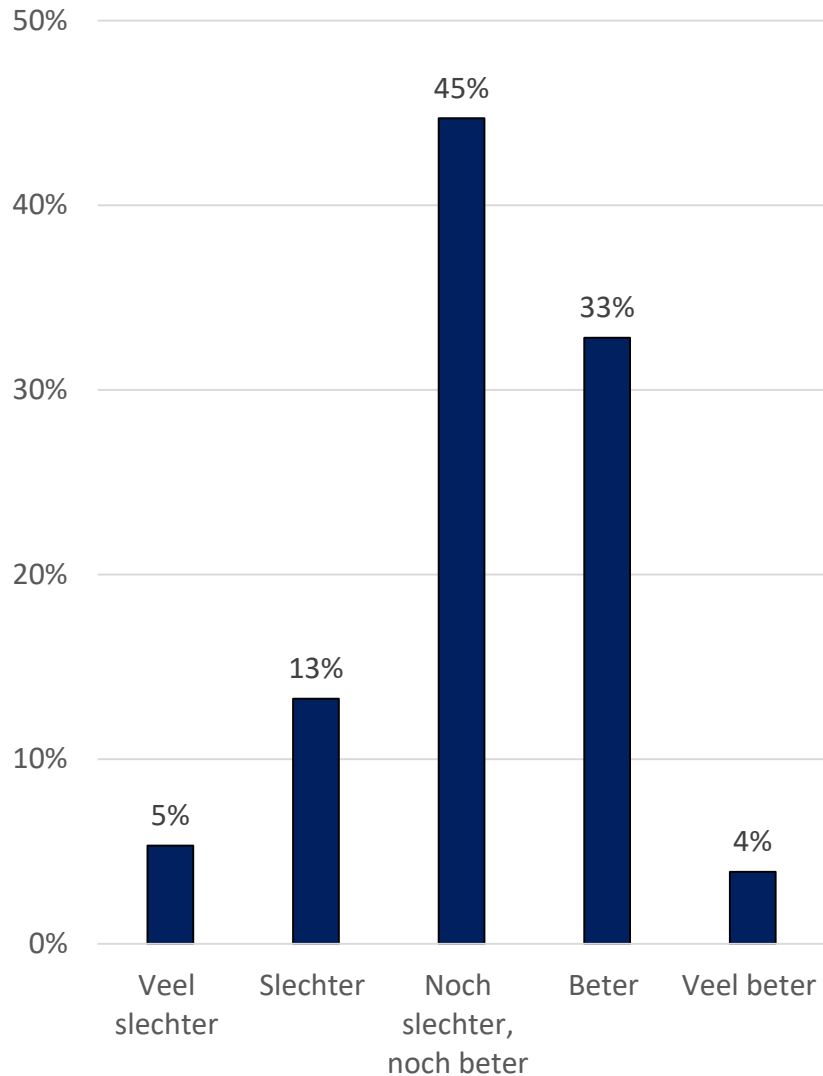
Vlaamse regering

- Ook bij Vlaamse regering significante daling, maar er gaat geen 'rally around the flag effect' aan vooraf
- Gaat eerst van 40% naar 42% (*geen* significante stijging), en daalt dan van 42% naar 34% (wel significante daling)

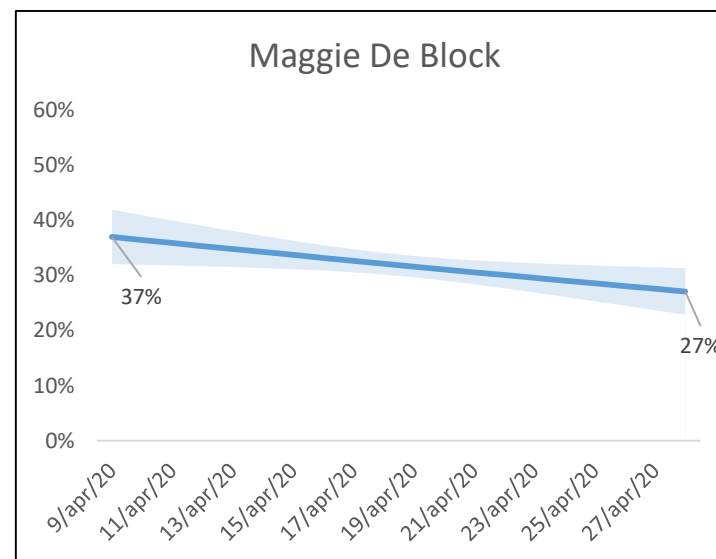
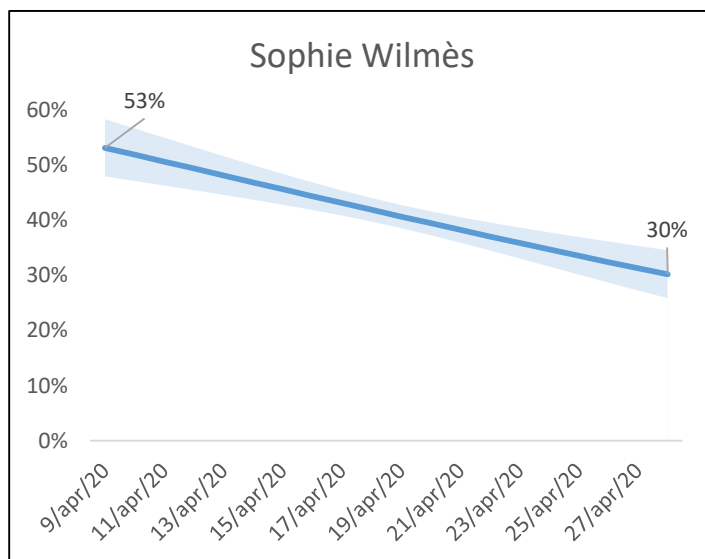
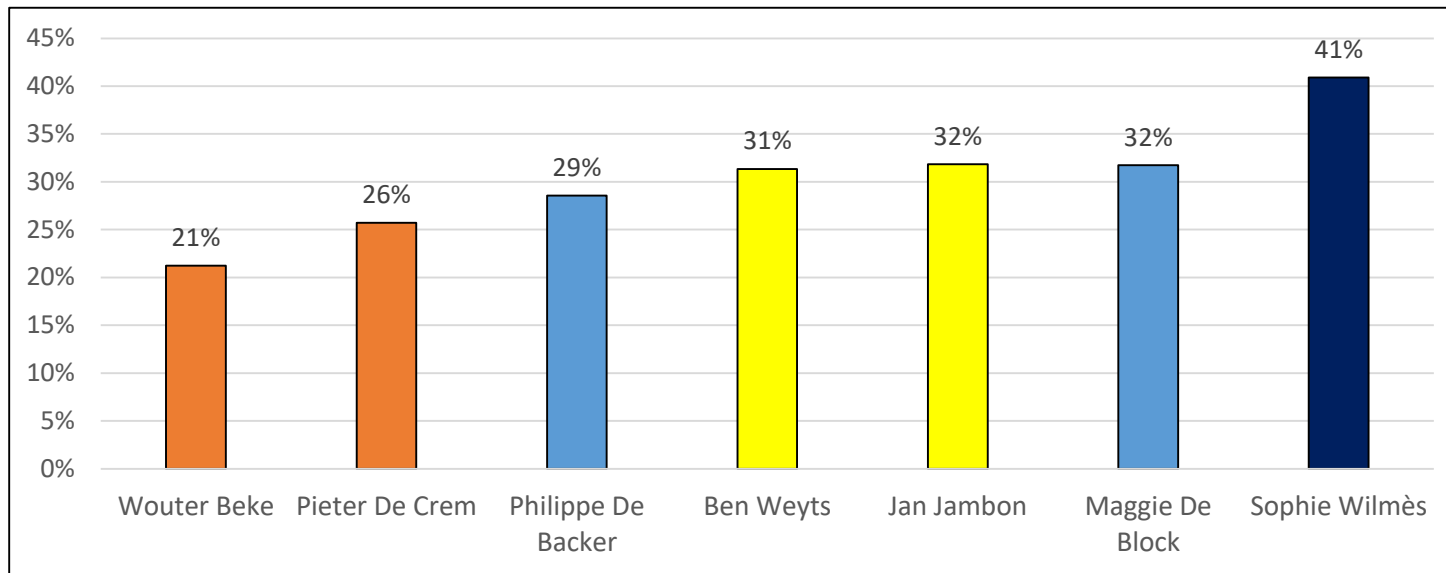
NIEUW

België beter dan de buurlanden?

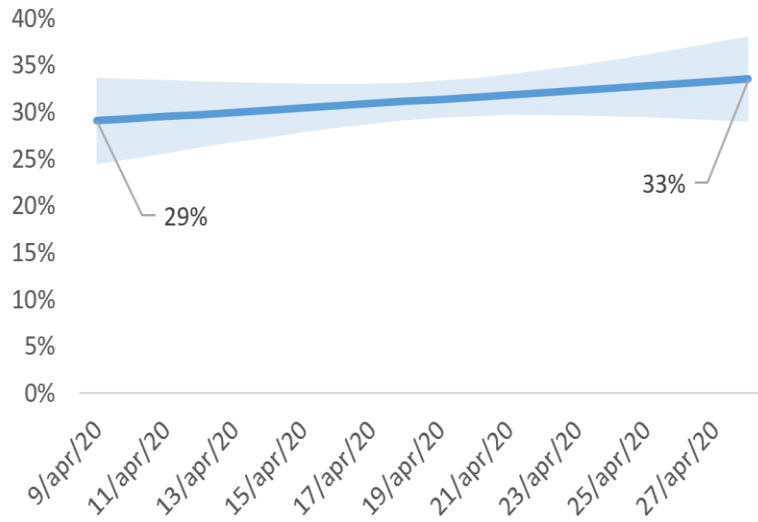
- *‘Als u het Belgische beleid voor de bestrijding van het Coronavirus vergelijkt met het beleid in de buurlanden, denkt u dan dat onze regering het dan beter of slechter heeft gedaan dan de regeringen in die landen?’*
- Globaal positieve evaluatie van het (Belgische) regeringsbeleid (37% beter dan onze buurlanden)
- Verschillen tussen partijen gelijkaardig aan eerdere analyse. Alleen bij VB meer af-dan goedkeuring (38% tov. 23%)
- MAAR significante daling doorheen de tijd, *minder* steun voor regering op einde dan in het begin van periode

Corona en individuele ministers

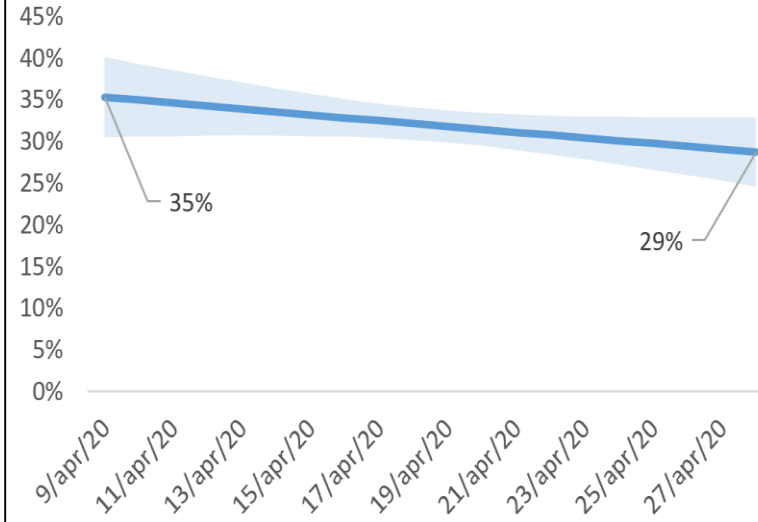

- 'Er zijn verschillende ministers van de Belgische of Vlaamse regering die een rol hebben gespeeld (of nog steeds spelen) in het bestrijden van de coronacrisis. Kunt u voor onderstaande politici aangeven of u vindt dat ze daarbij een goede of slechte indruk op u hebben gemaakt?' (heel slechte indruk tot heel goede indruk)
- Percentages in tabel zijn 'eerder goede indruk' + 'heel goede indruk'
- Geen enkele minister krijgt uitstekend rapport, slechts een minderheid zegt dat ze een (heel) goede indruk maken (grootste categorie is de 'noch-noch'-categorie)
- Er zijn verschillen tussen ministers. Wouter Beke geeft globaal slechtste indruk, Sophie Wilmès beste (met grote voorsprong)
- Kiezers zijn *veel* meer tevreden over 'hun' eigen ministers (vb. Jambon: 61% goed volgens N-VA-kiezer, slechts goed volgens 26% van de andere kiezers)
- Appreciatie voor twee ministers daalt significant doorheen de tijd: De Block en Wilmès (op basis van regressie waarin gecontroleerd wordt voor impact andere factoren).

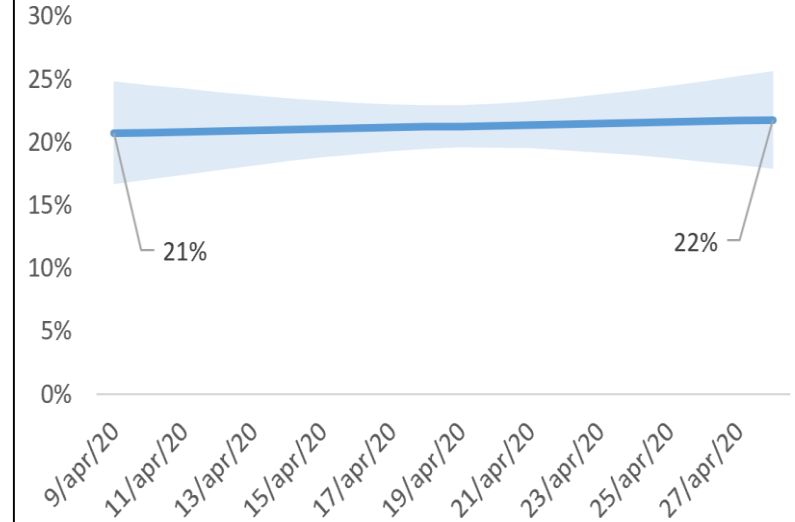
Ben Weyts

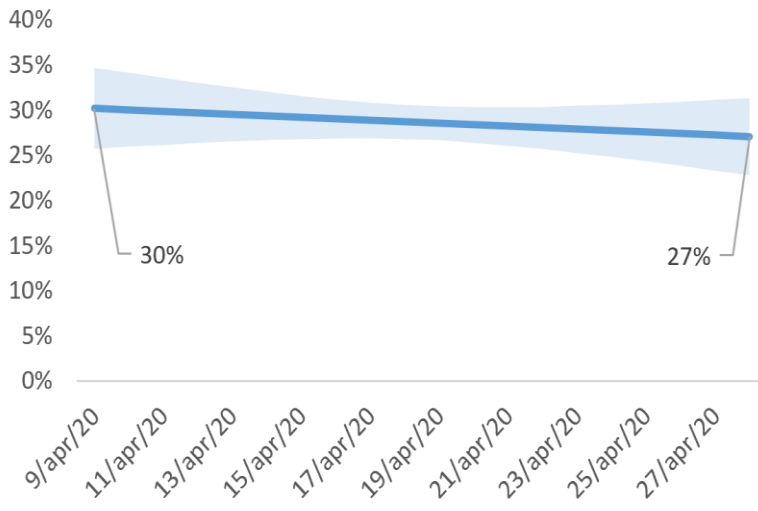
Jan Jambon

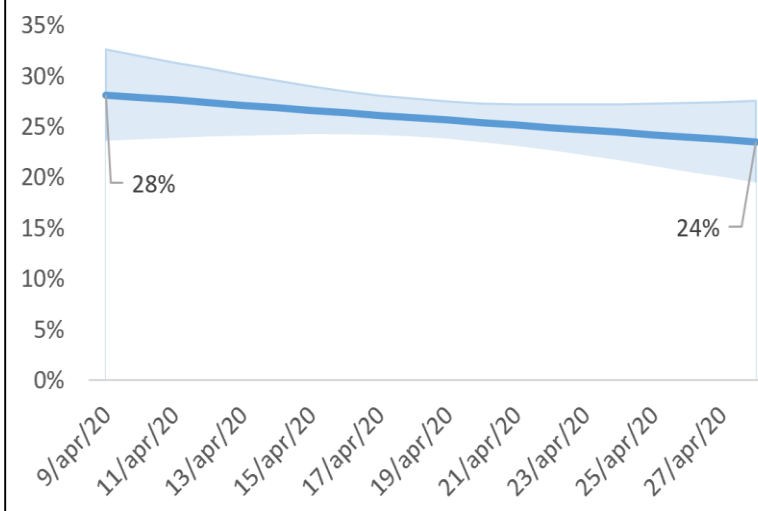
Wouter Beke

Philippe De Backer

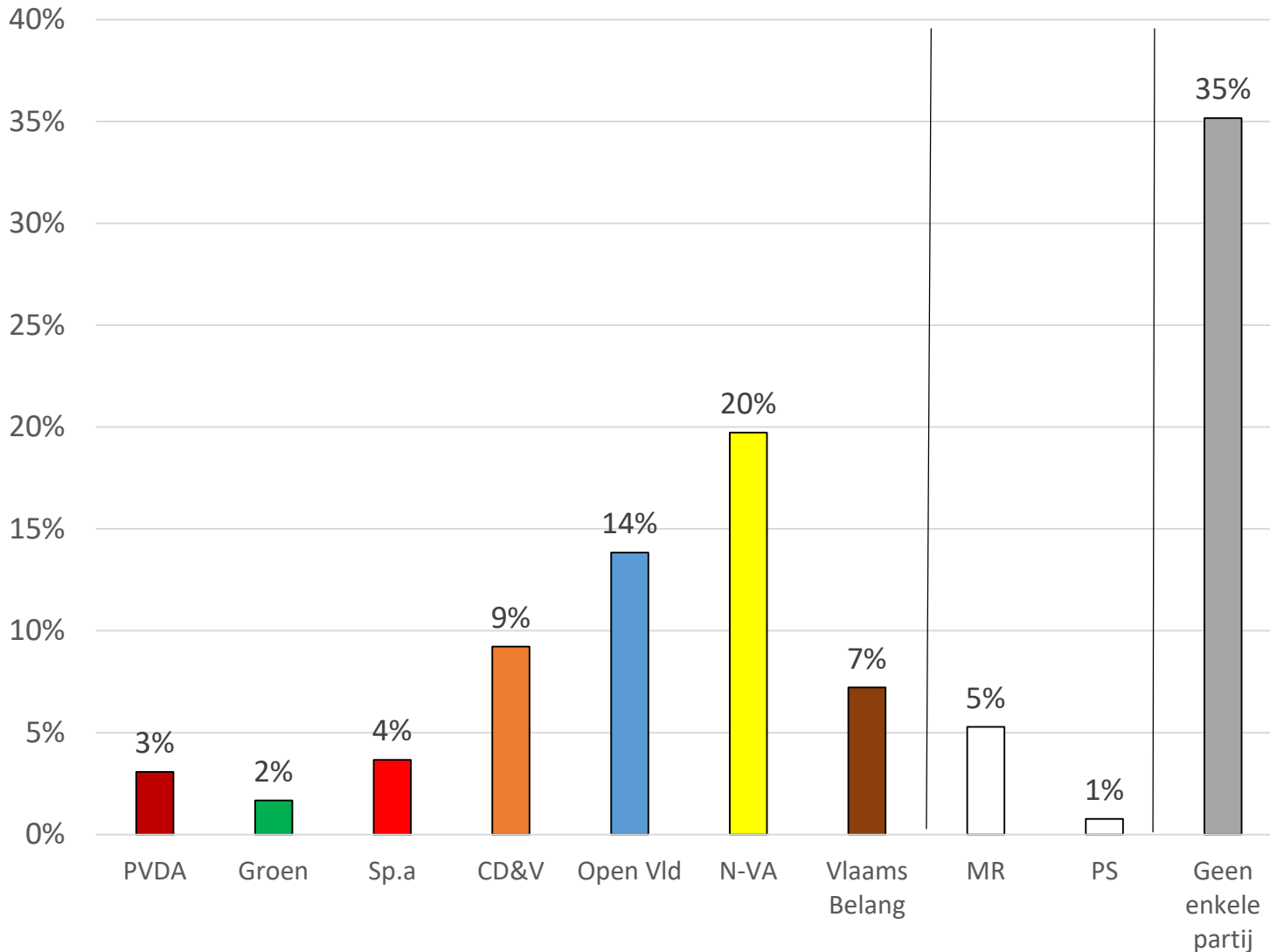
Pieter De Crem

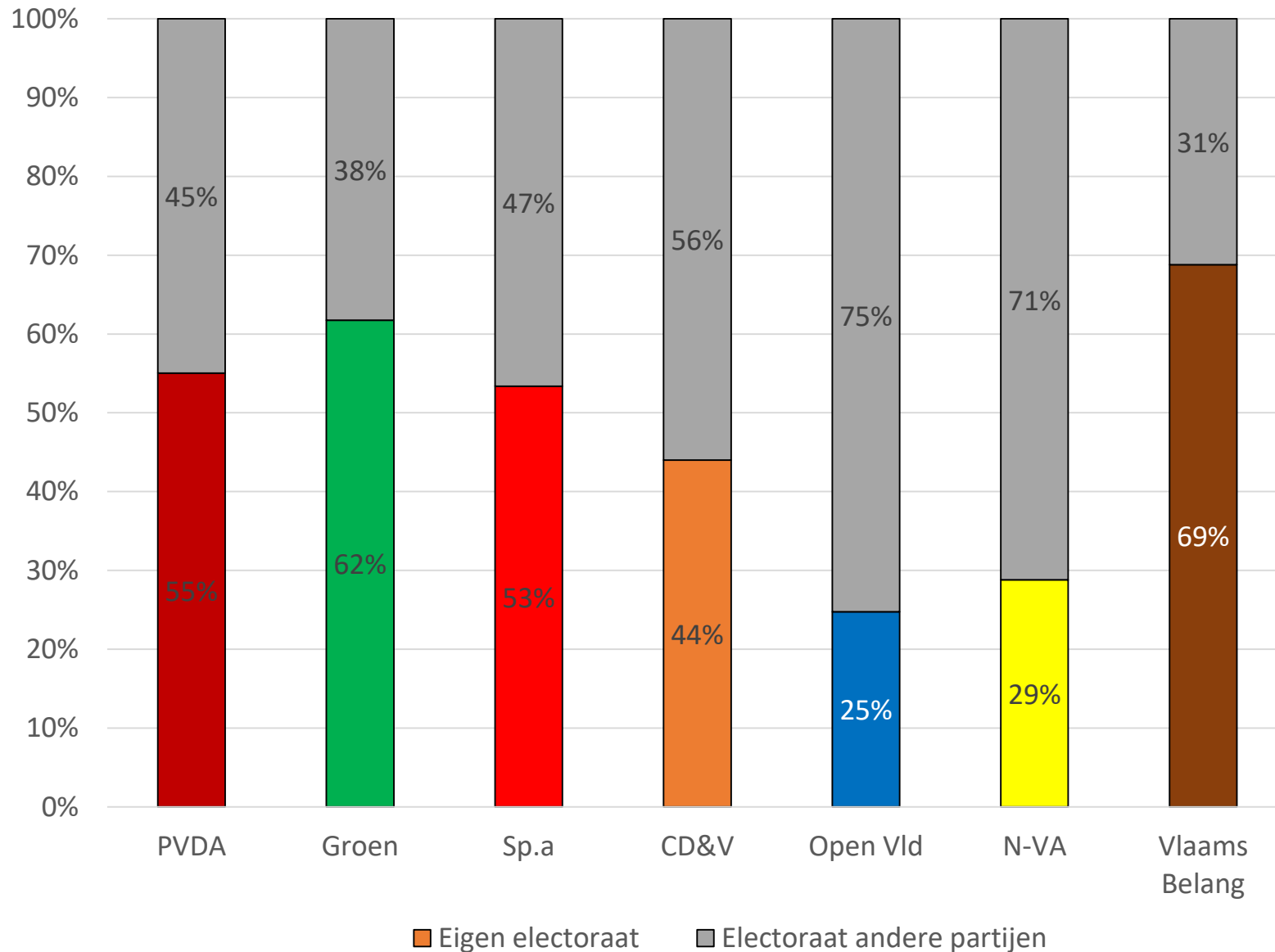
Bij andere vijf gemeten ministers geen significant effect van tijd: wel lichte wijzigingen, maar begin- en eindscore verschillen niet significant met 95% zekerheid van elkaar

NIEUW

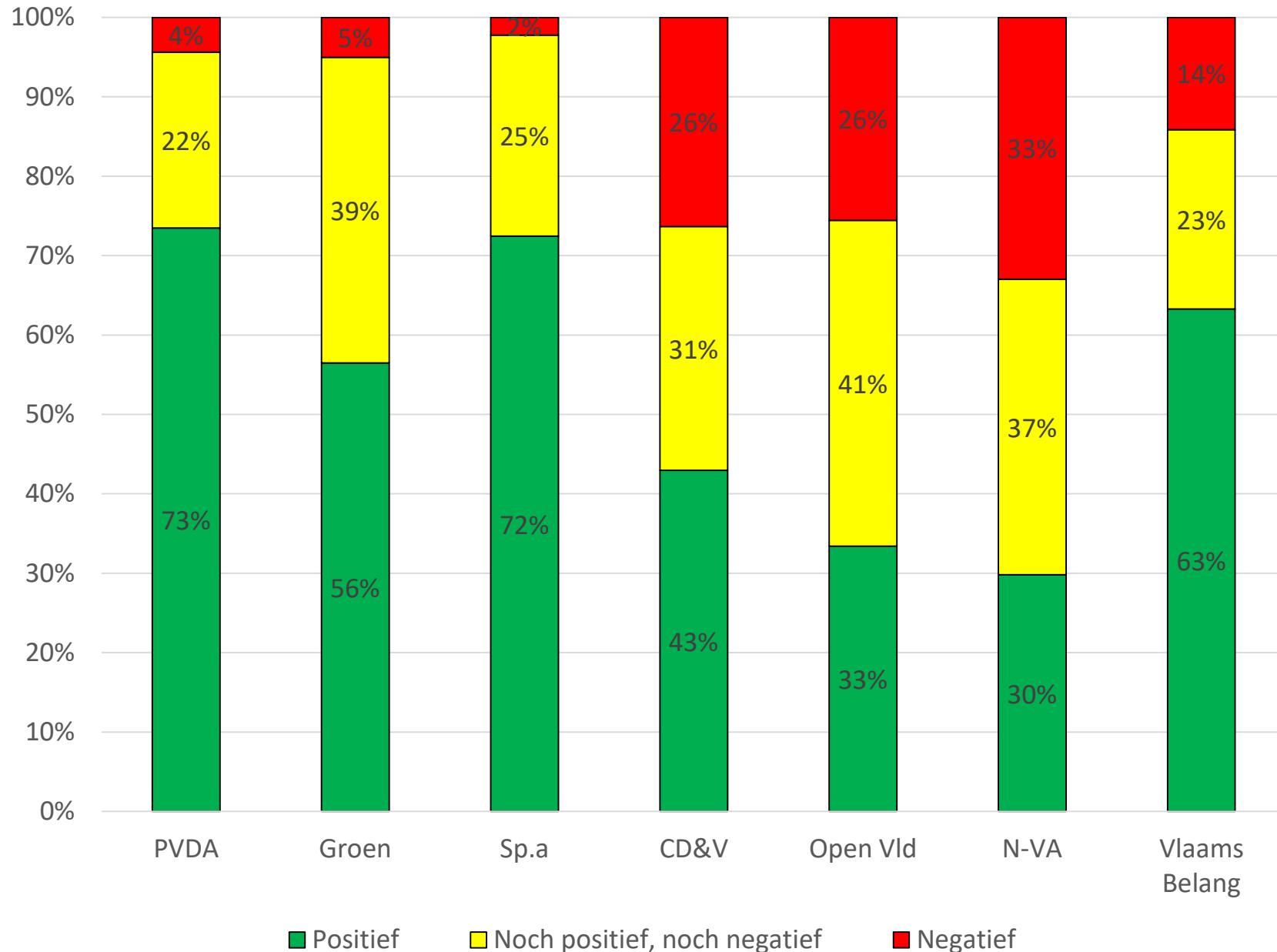
Welke partijen liepen in de kijker tijdens coronacrisis

- *'Welke partij (ook politicus van die partij) is u in de afgelopen weken het meest opgevallen in de media?'*
- Ondanks de afwezigheid in de federale regering en in volle coronacrisis viel N-VA het meest op
- Open Vld profiteert van lidmaatschap federale regering, zelfs MR doet dat
- Oppositiepartijen van links zijn bijzonder (bijna totaal) onzichtbaar

- Grafiek toont of partijen alleen zichtbaar zijn voor hun eigen electoraat of voor alle burgers
- Kiezers hebben de neiging om vooral naar hun eigen partij te kijken in de media. Maar in uitzonderlijke coronatijden lijkt dat niet het geval
- Open Vld is meest zichtbaar voor niet-liberale kiezers, dat is wellicht door regeringsdeelname te verklaren
- Ook N-VA valt op voor niet-nationalisten. Merkwaardig omdat de partij niet in de federale regering zit
- VB is vooral zichtbaar voor het eigen electoraat.

- *‘Maakte deze partij daarbij op u een positieve of een negatieve indruk?’*
- N-VA en Open Vld -- de partijen die het meest opvielen en die ook opvielen buiten de eigen kiezers – maakten daarbij een relatief slechte indruk
- Ook de derde Vlaamse regeringspartij, de CD&V, scoort relatief slecht
- De vier oppositiepartijen vielen minder op, maar de indruk die ze nalieten, was wel overwegend positief
- Zichtbaar zijn en in de kijker lopen heeft voordelen (vb. naambekendheid) maar kan ook omgekeerde effect hebben

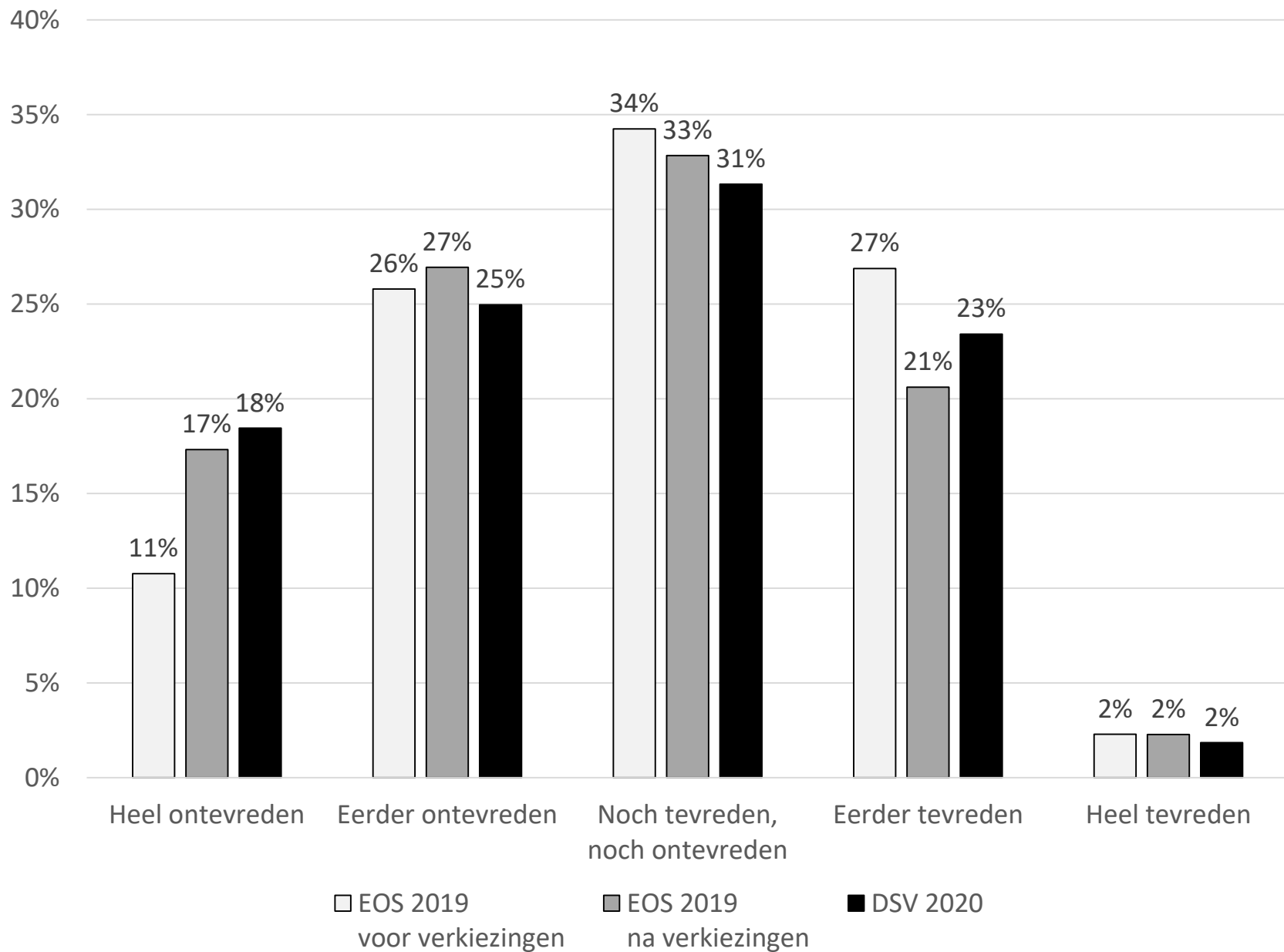
Besluit coronacrisis

- Steun voor maatregelen is hoog, maar daalt. Reeds in de tweede helft van april neemt steun zienderogen af. Jongeren zijn sceptischer dan ouderen voor bepaalde maatregelen
- Globaal genomen grote tevredenheid over aanpak regeringen, geen groot verschil tussen federaal en Vlaams. Maar ook hier: daling doorheen de tijd
- Tevredenheid over coronabeleid varieert over electoraten: CD&V-ers meest tevreden, VB-ers het minst (ook PVDA). Linkse electoraten steunen de federale regering, waar hun partij niet in zit; N-VA-ers de Vlaamse, waar hun partij wel in zit
- Wilmès wordt van alle regeringsleden het meest geapprecieerd, maar ook zij krijgt minder steun doorheen de tijd
- Wat veroorzaakt dat tijdseffect? Slechte communicatie regering, gewone coronavermoeidheid, het wegebben van de urgentie...?
- Als partij liepen vooral N-VA en de Open Vld in de kijker door de crisis, maar de indruk die ze nalieten was gemengd en zeker niet uitgesproken positief. Oppositie is totaal onzichtbaar geworden
- Besluit: coronacrisis is in zekere mate gepolitiseerd, maar heeft op dit moment geen enorm grote politieke verschuivingen tot gevolg, de specifieke maatregelen en het ruimer coronabeleid van de regeringen worden positief onthaald

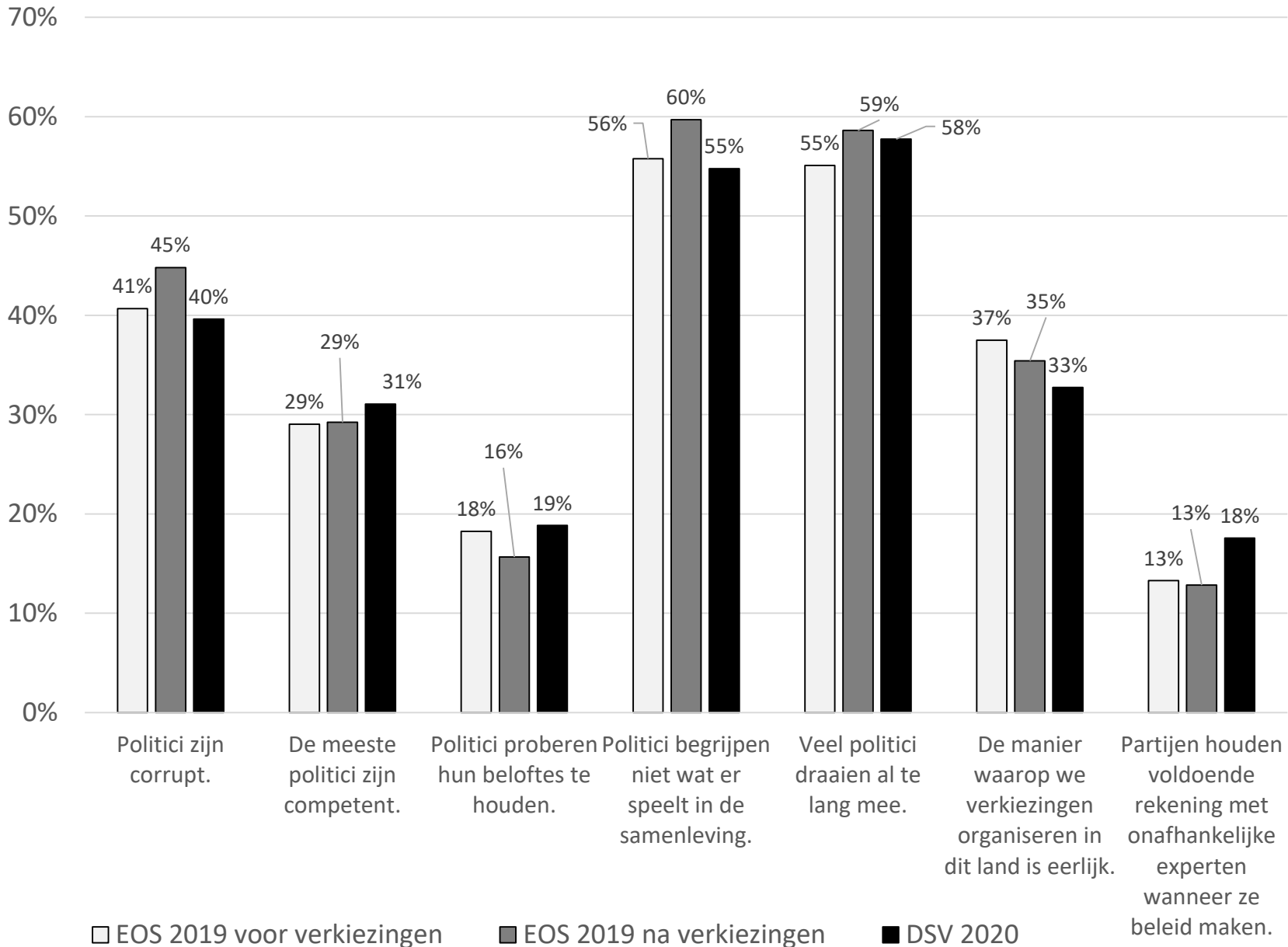
2. Politieke crisis

The perfect storm of rally around the flag?

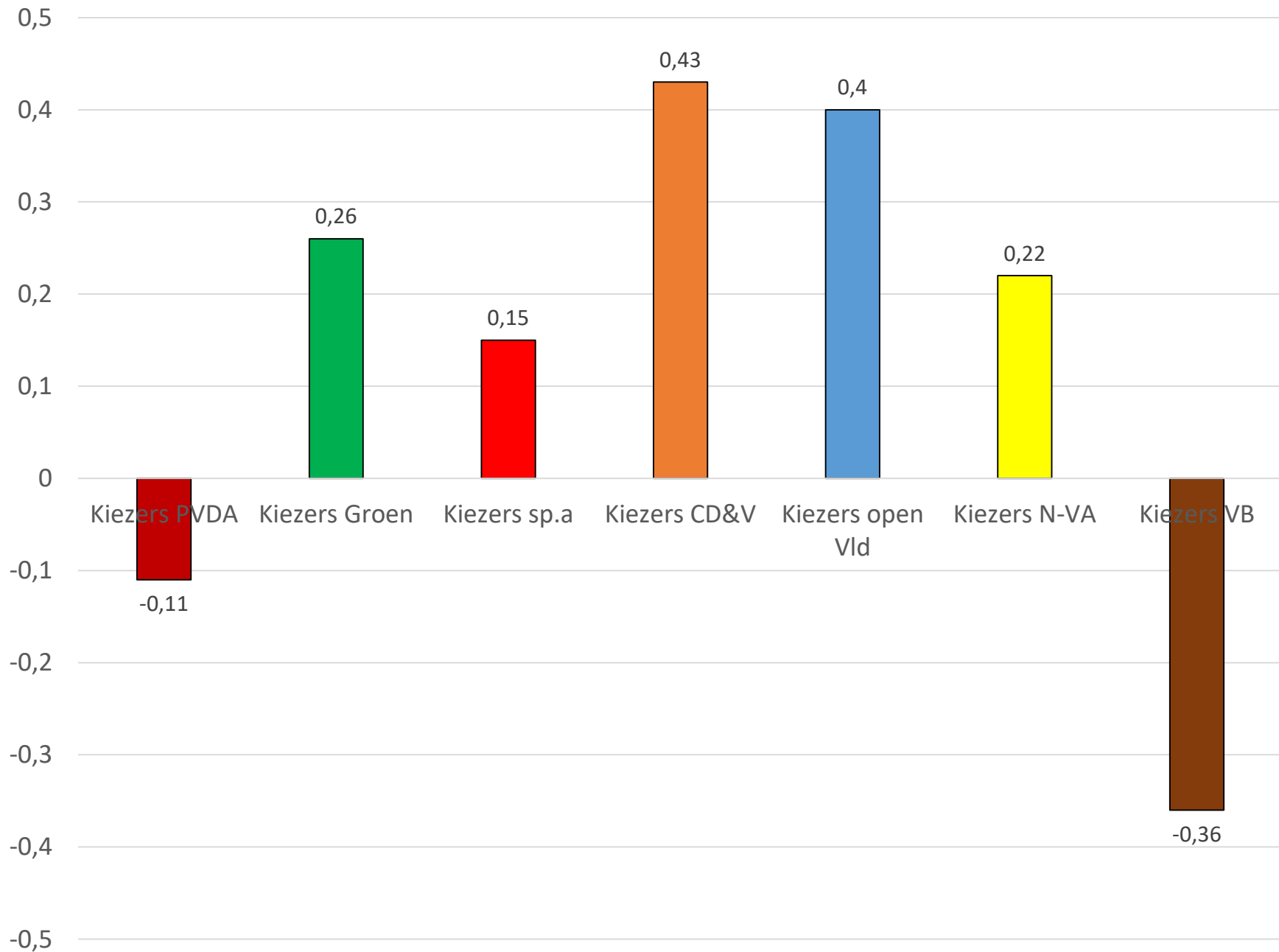
- De coronacrisis werd voorafgegaan door een diepe politieke crisis op het federale niveau
- 12 maanden na de verkiezingen is er nog geen zicht op een federale regering en ook voor de verkiezingen was er een half jaar zonder volwaardige regering. Dat maakt samen wellicht de langste periode zonder werkende regering uit de Belgische geschiedenis
- En dan komt daar in maart 2020 nog de coronacrisis met de draconische lockdown-maatregelen bovenop
- Wat effect heeft dat op de manier waarop de Vlamingen naar de politiek kijken?

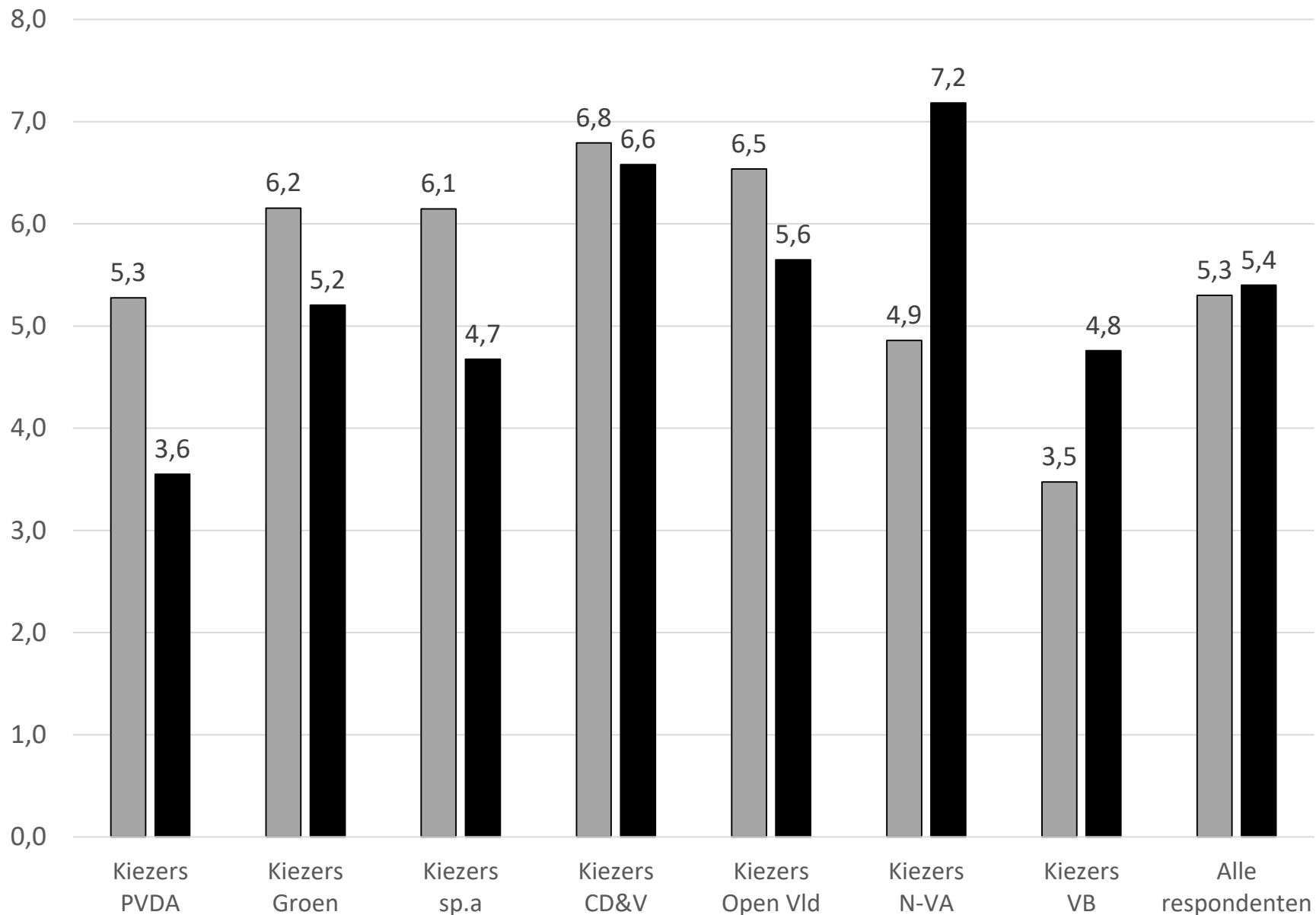
- 'In het algemeen, bent u eerder tevreden of eerder ontevreden over de manier waarop de democratie in België werkt?'
- Standaardvraag die internationaal en longitudinaal veel gebruikt wordt, is normaal gezien vrij stabiel doorheen de tijd
- We vergelijken DSV 2020 met gelijkaardige bevragingen door het EOS-netwerk RepResent net voor en net na de verkiezingen van 2019
- De grootste groep Vlamingen is anno 2020 *ontevreden* over Belgische democratie (43% vs. 25% tevreden)
- Het verschil in tevredenheid anno 2020 met net na de verkiezingen van 2019 is klein (er was wel een daling *binnen* 2019 van voor tot na de verkiezingen)
- Dus, ondanks de bijzonder lang aanslepende crisis en de niet-regeringsvorming is de algemene tevredenheid met de werking van de democratie in België niet verder gedaald (was al laag)

- Zeven stellingen die 'politiek cynisme' meten
- Cijfers zijn percentages van kiezers die het (helemaal) eens zijn met de stelling
- Uit veel antwoorden blijkt heel grote ontevredenheid over het politieke bedrijf (vb. grote groep die zegt dat politici corrupt zijn (+40%); kleine groep die zegt dat politici hun beloftes proberen te houden (19%))
- Vergelijking doorheen de tijd leert dat de politieke crisis na de verkiezingen en de coronacrisis daarna *geen* groot effect hebben gehad op politiek cynisme: burgers zijn niet (nog) ontevredener geworden over politiek
- Eén element wordt zelfs opvallend positiever ingeschat, met name de mate waarin partijen rekening houden met onafhankelijke experts (van 13% naar 18%)

- Schaal van politiek cynisme gebaseerd op de zeven vermeldde stellingen; minimum -2, maximum +2
- Positie van de gemiddelde kiezer van elke partij op de schaal
- Kiezers van centrumpartijen CD&V- en Open Vld-kiezers meest positief over politiek
- Radicale (ideologisch extreme) partijen het meest negatief, vooral VB schiet sterk uit
- Politiek cynisme bij VB-aanhangers is extreem hoog
 - 64% zegt dat politici corrupt zijn
 - 72% zegt dat politici niet begrijpen wat er leeft in de samenleving
 - Slechts 9% zegt dat politici hun beloftes proberen te houden
 - 71% vindt dat politici al te lang meedraaien
 - ...
- VB blijft drijven op politieke ontevredenheid

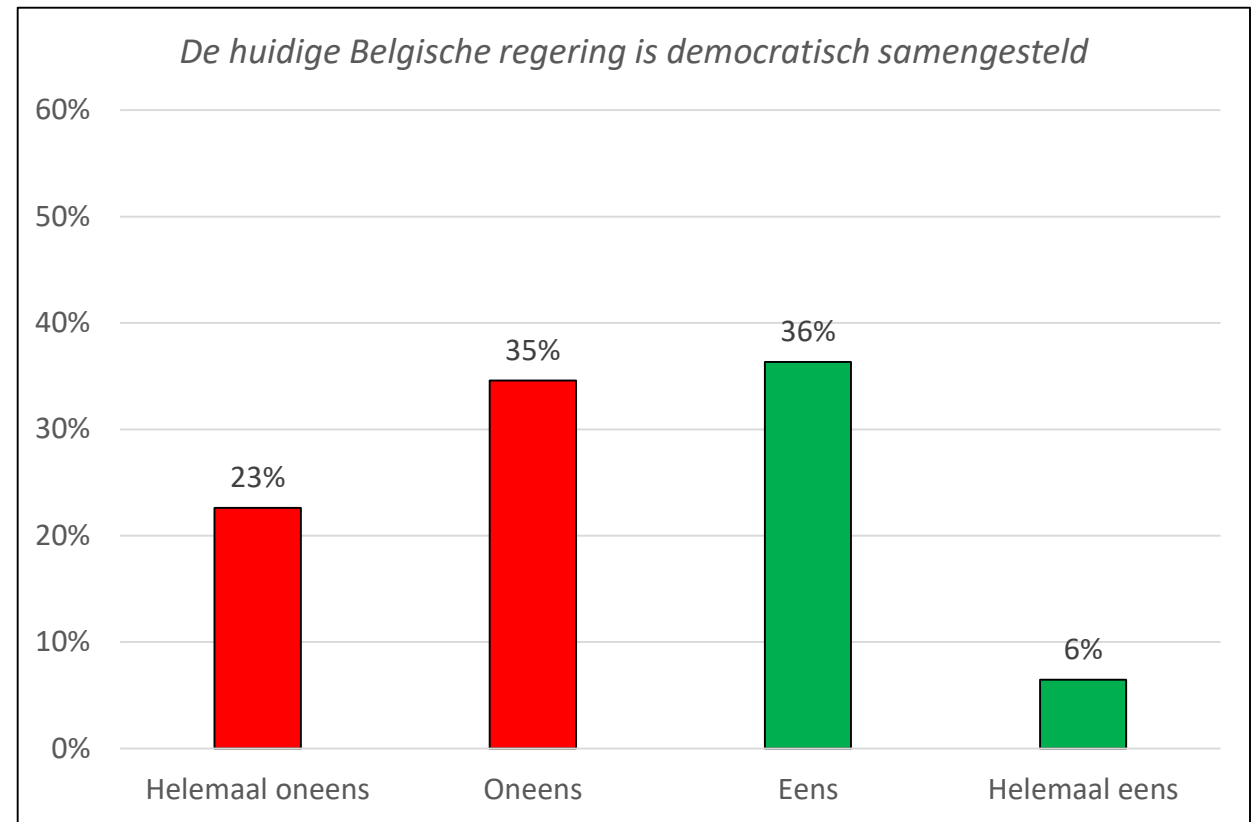
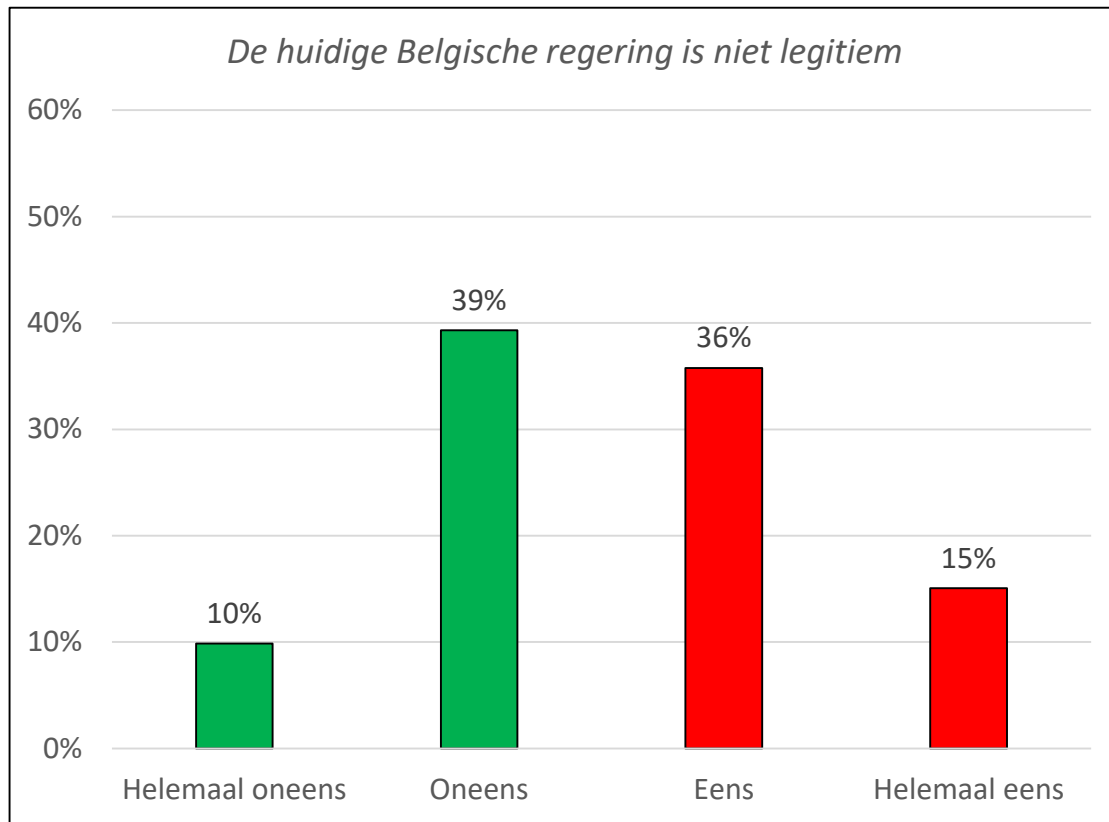

- *'Hebt u in het algemeen vertrouwen in de Belgische regering onder leiding van Sophie Wilmès? En in de Vlaamse regering onder leiding van Jan Jambon?'* (0-10)
- Opvallend: bij gemiddelde respondent nauwelijks verschil in vertrouwen in de twee regeringen, ondanks (1) de langaanslepende federale politieke crisis en (2) de minderheidssamenstelling van regering Wilmès
- Groot verschil tussen linkse en rechtse partijen: linkse en centrum-electoraten (ook Open Vld!) hebben (veel) meer vertrouwen in Wilmès, rechtse meer in Jambon (vooral enorm verschil bij N-VA)
- Zelfs PVDA-kiezers evalueren Wilmès nipt positief (en Jambon negatief). Meer algemeen, de drie linkse electoraten zijn positief over Wilmès terwijl hun partij geen deel uitmaakt van de regering
- CD&V-kiezers zijn gemiddeld meest positief over beide regeringen

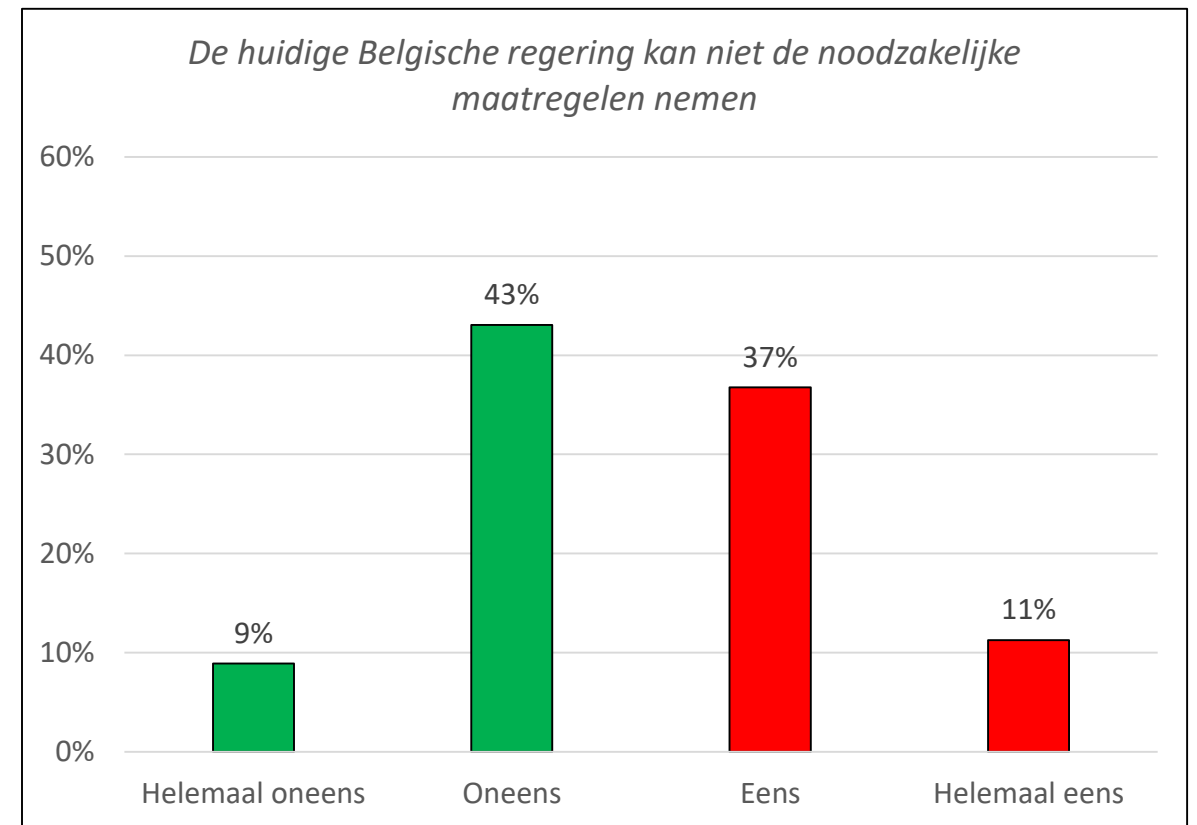
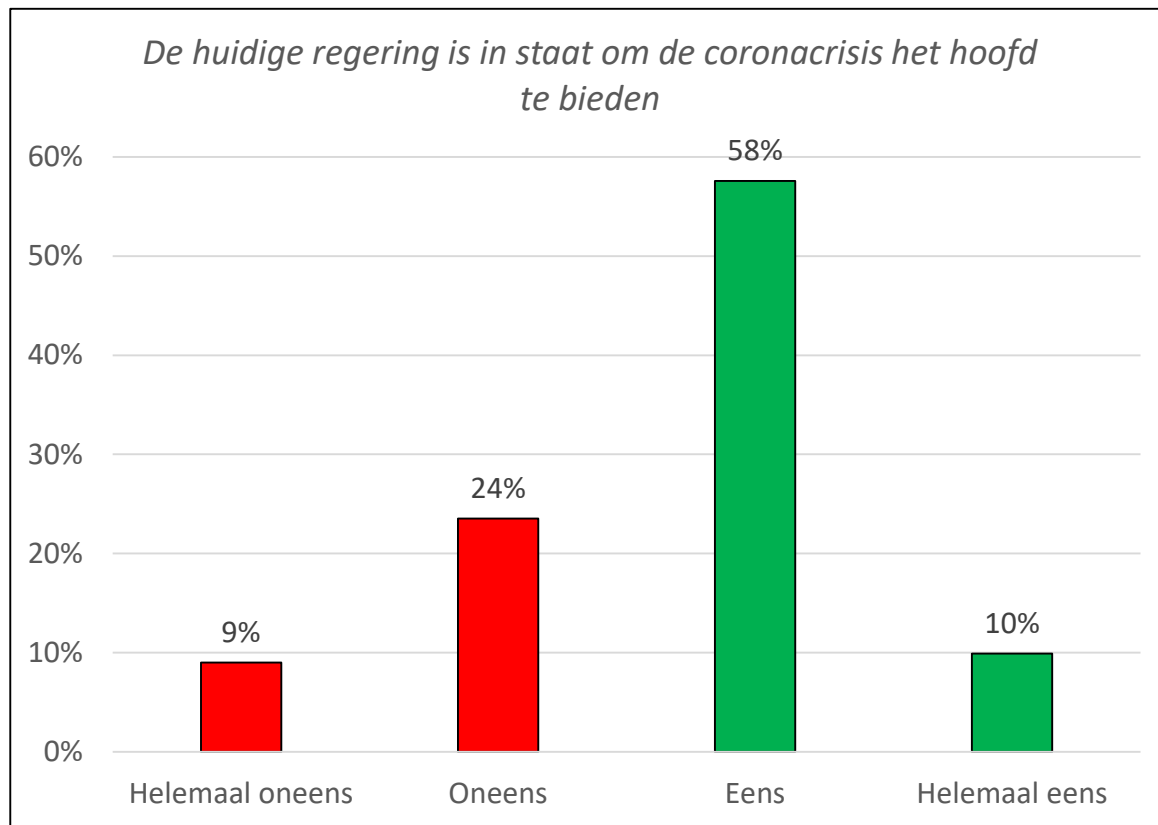
■ Federale regering onder leiding van Sophie Wilmès ■ Vlaamse regering onder leiding van Jan Jambon

De minderheidsregering en de coronacrisis

- Er is dus evenveel vertrouwen in de regering Wilmès dan in de regering Jambon. Maar de regering Wilmès is een bijzondere minderheidsregering die regeert met volmachten
- Wat vinden de Vlamingen daarvan? Moet de regering zo snel mogelijk vervangen worden om de coronacrisis verder te lijf te kunnen gaan?
- Zeven stellingen over de regering en de crisis werden aan respondenten voorgelegd (zie volgende slides)
- Antwoorden die aangeven dat de minderheidsregering nog kan/mag aanblijven staan in het groen, dat ze moet verdwijnen in het rood

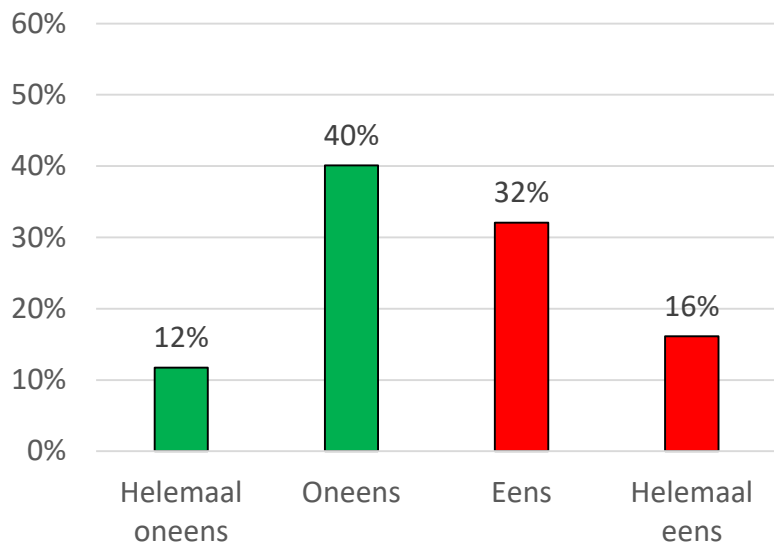

- Er is verdeeldheid over de democratische legitimiteit van de minderheidsregering. Op beide stellingen is er een kleine meerderheid (van 51% en 58%) die negatief oordeelt over de regering Wilmès
- Daaronder schuilen zeer grote verschillen tussen electoraten: VB- en N-VA-kiezers (en PVDA-kiezers) vinden Wilmès helemaal niet legitiem (meer dan 65% tegen), de andere electoraten wel (zelfde patroon voor de twee stellingen)
- Dus de linkse electoraten van sp.a en Groen steunen de regering Wilmès *wel* ondanks het feit dat ze er *geen* deel van uitmaken

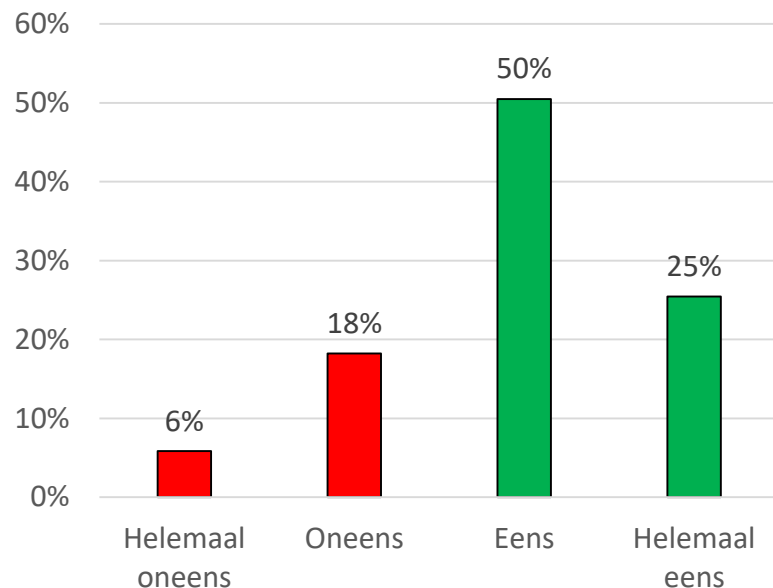

- In de potentiële daadkracht van de regering Wilmès is er meer vertrouwen. Op de twee stellingen is er een meerderheid pro-Wilmès, hoewel niet voor de tweede stelling
- Opnieuw verschillen tussen partijen met vooral de VB-kiezers die meer twifelen aan de daadkracht van Wilmès en in mindere mate N-VA-kiezers
- Grote steun bij de andere electoraten, opnieuw zeer uitgesproken bij die van Groen en sp.a die nochtans *niet* in de regering zitten

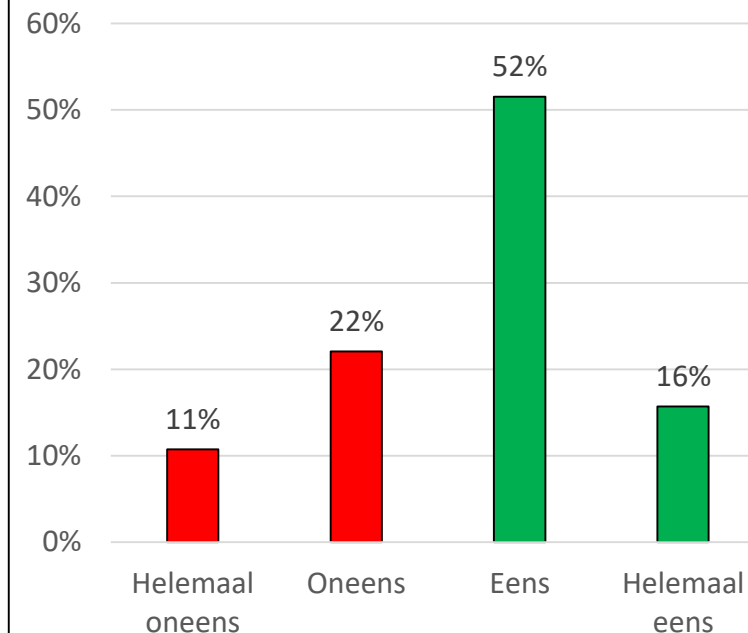
De huidige regering moet nog voor het einde van de coronacrisis vervangen worden door een regering die wel de steun heeft van een meerderheid in het parlement

Het is belangrijker om de huidige regering nu zijn werk te laten doen in plaats van nu al naar een coalitie te zoeken die wel een meerderheid in het parlement heeft

De huidige minderheidsregering is momenteel de beste manier om de coronacrisis aan te pakken

- Het vervangen van de minderheidsregering door een 'normale' regering is geen dringende prioriteit voor de Vlamingen, eerst corona aanpakken.
- Opnieuw uitgesproken verschillen tussen electoraten in de mate dat ze pro-Wilmès (of: het bestendigen van de huidige situatie) zijn
- Maar bij *alle* electoraten is er een meerderheid pro-Wilmès voor de tweede stelling (zélfs bij VB- en N-VA-kiezers), dat is ook zo voor de eerste en de derde stelling met uitzondering van de VB-kiezers
- De Vlamingen leggen zich in grote mate neer bij de minderheidsregeringssituatie

	<i>De minderheidsregering is de beste manier om de coronacrisis aan te pakken</i>
<i>Socio-demografische kenmerken</i>	Coeff.
Leeftijd	0.01*
Geslacht (vrouw)	0.39***
Opleiding (ref: middelbaar)	
Geen of lager onderwijs	-0,15
Hoger onderwijs	0,08
Tevredenheid inkomen	0.06*
Mediagebruik (hoger = meer gebruik)	-0,03
<i>Algemene politieke attitudes</i>	
Politieke interesse	-0,02
Politieke kennis	0,00
Links-rechts positie respondent	-0.11***
Politiek cynisme	-0.22*
Tevredenheid met democratie	0.37***
<i>Stemvoorkeur (ref: VB)</i>	
CD&V	0.96***
Groen	0,19
N-VA	0,03
Open Vld	0.85***
PVDA	0.64*
sp.a	0.78**
Andere, blanco, niet gaan stemmen	0,33
<i>Tijd</i>	
Dag van de bevraging	-0.02*
<i>Thema gekozen bij gesloten issue vragen</i>	
Gezondheidszorg	0.24*
Functioneren van de democratie	0,02
Staatshervorming	-0.48*

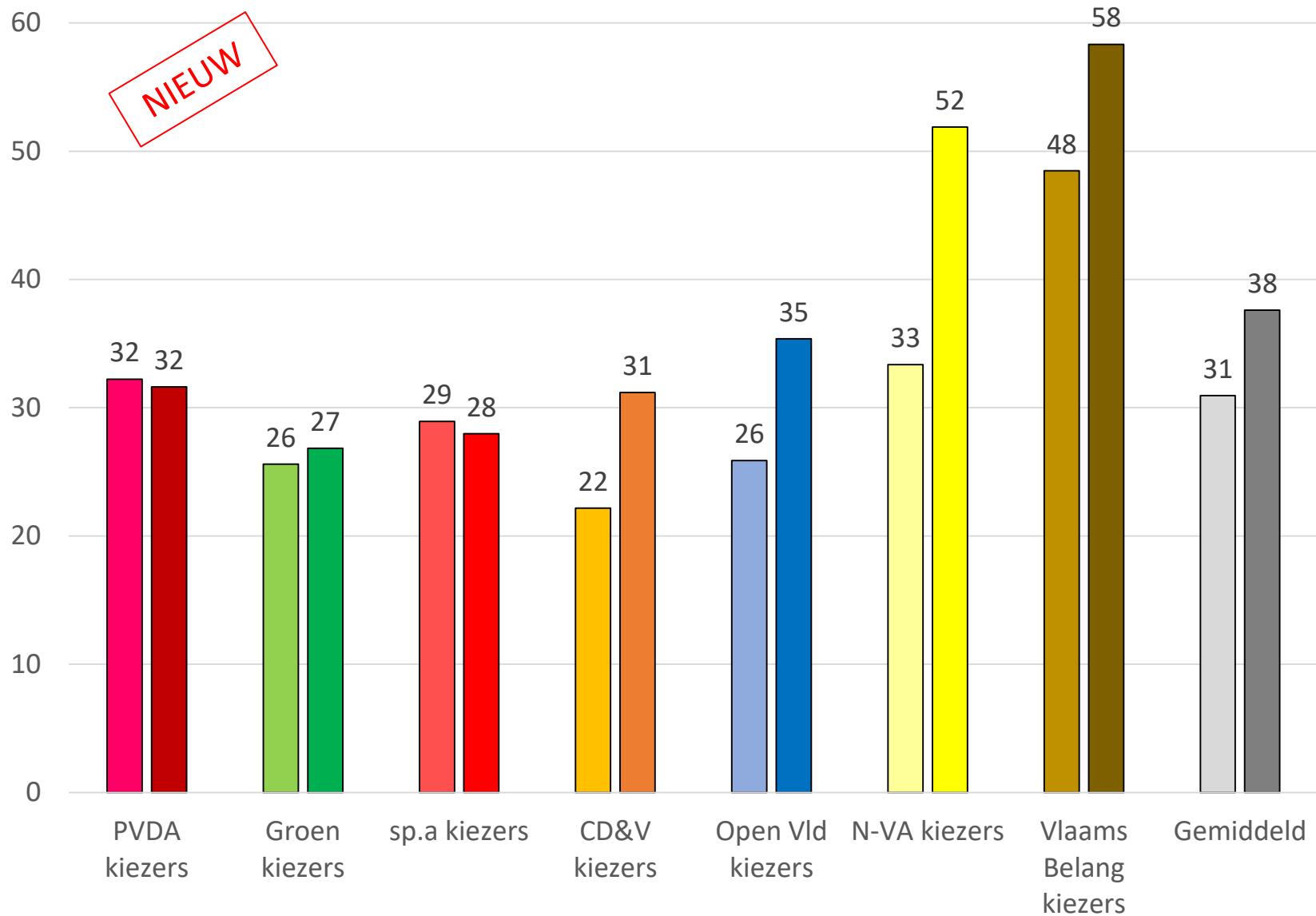
- Verklarend model voor één van de zeven stellingen, resultaten voor andere stellingen zijn zeer gelijkaardig
- Afhankelijke variabele is akkoord gaan met de stelling. Significant positieve effecten in het groen, negatieve in het rood
- Meer acceptatie van (of steun voor) minderheidsregering Wilmès bij:
 - Ouderen
 - Vrouwen
 - Mensen die tevreden zijn over hun inkomen
 - Linkse mensen (ondanks de rechtse samenstelling van de regering!)
 - Niet politiek-cynische mensen
 - Mensen die tevreden zijn over de werking van onze democratie
 - CD&V, Open Vld, PVDA (!), en sp.a-kiezers (nogmaals: linkse kiezers steunen rechts samengestelde regering)
 - Mensen die gezondheidszorg het belangrijkste thema vinden
 - Mensen die staatshervorming *niet* het belangrijkste thema vinden
- Belangrijk: ook deze steun voor Wilmès neemt significant af doorheen de tijd

Affectieve polarisatie

- De politieke crisis is ten dele te wijten aan de polarisatie in de Belgische politiek, het feit dat partijen niet bereid zijn met andere partijen compromissen te sluiten (federaal wellicht vooral *over* de taalgrens heen)
- Naast de *ideologische* polarisatie is er ook *affectieve* polarisatie
- Affectieve polarisatie is het fenomeen waarbij kiezers van een partij de kiezers van een andere partij niet alleen ideologisch maar ook als mens afkeuren. Het gaat om de instinctieve afkeer van burgers die voor andere partijen stemmen
- In sommige landen (vb. U.S.) is de affectieve polarisatie doorheen de tijd sterk gestegen en dat heeft ook effect op de manier waarop politici zich gedragen (minder respect voor de tegenstander, meer overtuigd van het eigen gelijk, minder compromisbereidheid etc.)
- We meten affectieve polarisatie bij burgers met de volgende vraag: *'Kunt u de thermometer hier beneden gebruiken om aan te geven hoe u denkt over de volgende groepen? Scores tussen 50° en 100° betekenen dat u (zeer) gunstig gezind en warm tegenover deze groep staat. Scores tussen 0° en 50° betekenen dat u (helemaal) niet gunstig gezind en eerder koud tegenover deze groep staat.'*
- We vroegen respondenten naar hun 'temperatuur' jegens aanhangers van alle Vlaamse partijen, alle Franstalige partijen, en Vlamingen en Walen. Groene cijfers in de tabel verwijzen naar hoge scores (*like*), rode naar lage (*dislike*)

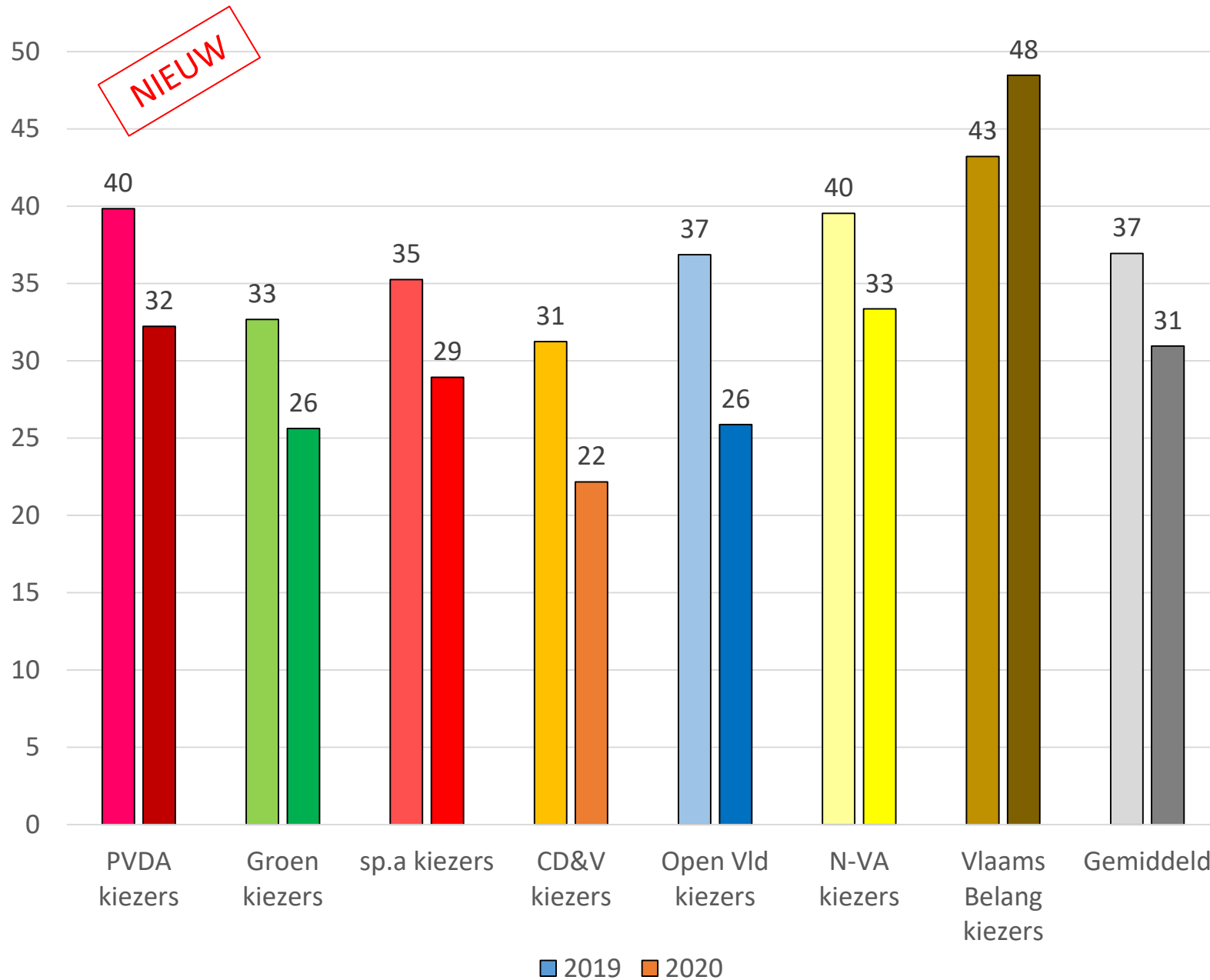
	PVDA	Groen	sp.a	CD&V	Open Vld	N-VA	VB	cdH	Ecolo	MR	PS	PTB	Walen	Vlamingen	Vershil Vlamingen-Walen
Alle respondenten	39	43	44	48	45	48	40	39	38	39	36	34	52	71	19
Kiezers van PVDA	79	54	55	43	35	25	20	41	50	37	50	60	62	64	2
Kiezers van Groen	49	77	59	51	46	35	19	48	63	47	50	43	61	68	7
Kiezers van sp.a	50	56	77	49	44	29	21	46	49	43	62	45	65	71	6
Kiezers van CD&V	38	54	50	77	52	48	27	56	46	49	42	34	59	77	19
Kiezers van Open VLD	33	46	40	48	75	41	22	42	40	54	34	29	56	70	14
Kiezers van N-VA	26	31	30	49	50	80	43	34	24	38	22	23	47	78	31
Kiezers van Vlaams Belang	32	23	28	34	29	52	82	26	21	24	22	24	39	75	36

- Kiezers houden in de eerste plaats van medekiezers van dezelfde partij (zie 'groene diagonaal')
- Er zijn warmere gevoelens tov. kiezers van ideologisch dichtbij partijen dan van verdere partijen
- VB-kiezers worden door *elk* electoraat negatief beoordeeld (steeds -50°) en vaak zelfs bijzonder negatief (vb. door Groen-kiezers 19°). Het omgekeerde geldt ook, VB-kiezers houden niet bepaald van de andere electoraten, maar wat minder uitgesproken. Over de kiezers van de andere extreme partij in Vlaanderen, de PVDA, wordt milder geoordeeld
- CD&V heeft het mildste electoraat
- De links-rechts breuklijn in Vlaanderen hangt bijna perfect samen met het verschil in gevoelens voor Vlamingen en Walen (zie laatste kolom). Rechtse kiezers (vb. N-VA: -36°) houden veel minder van Walen dan linkse kiezers (vb. Groen: -7°). Maar *alle* electoraten houden minder van Walen dan van Vlamingen
- Kiezers van *elke* Waalse partij krijgen gemiddeld lagere score dan de kiezers van elke Vlaamse partij (zie eerste lijn)
- Besluit: afkeer van andere kiezers heeft te maken met ideologische afstand maar ook met 'etnische' afstand; VB-kiezers blijven paria van Vlaamse politiek

■ Verschil eigen partij - andere Vlaamse partijen ■ Verschil eigen partij - andere Franstalige partijen

- Grafiek toont verschillen in de score van de kiezers van de eigen partij en de kiezers van andere partijen; het gaat bij de andere partijen om gemiddelden over alle andere Vlaamse en Franstalige partijen heen
- VB-kiezers zijn *veruit* het meest negatief over andere electoraten, er is sprake van sterke polarisatie; dat is helemaal anders bij PVDA-kiezers (de andere radicale partij) die rond gemiddelde scores
- Drie linkse electoraten scoren Franstalige electoraten *niet* lager dan de andere Vlaamse; bij centrum-electoraten en rechtse electoraten is dat niet het geval en scoren Waalse electoraten steeds lager. Grootste verschil (*veruit*) bij de N-VA-kiezers

- Grafiek toont evolutie in polarisatie tussen 2019 (RepResent-onderzoek, net voor de verkiezingen) en 2020
- Geen stijging in polarisatie, integendeel een daling bij alle electoraten
- Verklaring is wellicht dat de meting in 2019 in de campagne plaatsvond, wat wellicht tot meer afkeer voor andere partij-electoraten leidt
- De uitzondering zijn de VB-kiezers. Die hebben in 2020 een *nog* grotere afkeer gekregen van de andere electoraten dan in 2019 (en ze scoorden al het hoogste)

	Score voor electoraat andere partij	
	Coef	S.E.
<i>Socio-demografische kenmerken</i>		
Leeftijd	-0.18***	(0,02)
Geslacht	0,00	(0,81)
Opleiding (ref: middelbaar)		
Geen of lager onderwijs	-1,03	(1,07)
Hoger onderwijs	-1,32	(0,80)
Tevredenheid inkomen	0.99***	(0,20)
Mediagebruik (hoger = meer gebruik)	1.92***	(0,48)
<i>Algemene politieke attitudes</i>		
Politieke interesse	0,13	(0,19)
Politieke kennis	-0,16	(0,31)
Links-rechts positie respondent	-0.46*	(0,20)
Politiek cynisme	-3.80***	(0,69)
Tevredenheid met democratie	3.56***	(0,45)
<i>Stemvoorkeur (ref: VB)</i>		
CD&V	2,85	(1,59)
Groen	4.01*	(1,58)
N-VA	-1,20	(1,06)
Open Vld	-2,09	(1,67)
PVDA	5.94***	(1,77)
sp.a	4.31**	(1,49)
Andere partij, blanco, ongeldig	5.13**	(1,59)
<i>Ideologische afstand</i>		
Afstand op economisch L-R	-0.47***	(0,05)
Afstand op cultureel L-R	-1.06***	(0,07)
<i>Type partij (referentie: partij waarvoor gestemd)</i>		
Vlaamse partij	-37.72***	(0,77)
Waalse partij	-40.05***	(0,81)
R ²	0,30	
N (cases)	22.284	
N (respondenten)	1.857	

NIEUW

- Model dat de score gegeven voor een andere electoraat voorspelt
- Oudere respondenten zijn meer negatief voor andere electoraten dan jongere
- Hoe rechtser een respondent, hoe meer hij andere electoraten afkeurt
- Idem voor cynisme leidt tot meer afkeuring
- Tevreden zijn over democratie, leidt tot meer mildheid over andere electoraten
- In vergelijking met het VB-electoraat zijn kiezers van Groen, PVDA en sp.a meer positief over anderen
- Hoe verder ideologisch van een andere partij, hoe negatiever over het electoraat van die partij; dit zijn zeer grote effecten
- In vergelijking met de kiezers van de eigen partij, scoren kiezers van andere partijen bijna 38% lager, kiezers van Franstalige partijen 40%

Besluit politieke crisis

- Vertrouwen van Vlamingen in politiek was al erg laag bij de verkiezingen van 2019 maar is ondanks de lang-aanslepende politieke crisis *niet* verder gedaald (tenzij dat wel het geval was eerst maar het dan door corona terug wat is gestegen)
- *A la guerre comme à la guerre*: er is bij de Vlamingen twijfel over de legitimiteit van de regering Wilmès, maar er is meer vertrouwen in de daadkracht van de regering. De Vlaamse kiezer wil nu geen politieke instabiliteit maar wil Wilmès verder laten werken
- Er is meer vertrouwen in de regering Wilmès bij linkse electoraten, meer in de regering Jambon bij rechtse electoraten
- Naast de ideologische afstand tussen de partijen is er ook sprake van (soms) diepe afkeer tussen de electoraten van de partijen. In het algemeen hebben de Vlamingen minder positieve gevoelens tov. de Walen; bij sommige electoraten is de afkeer van de Walen bijzonder uitgesproken. In die context is het vinden van een federaal compromis moeilijk

3. Beleidsvoorkeuren en partijen

Wat willen kiezers en partijen?

- Democratie veronderstelt: (1) dat kiezers een bepaald beleid willen, (2) dat partijen van elkaar verschillende beleidsvoorstellen doen, en (3) dat kiezers stemmen voor de partij die het best met hun beleidsvoorkeuren overeenstemt
- Twee types beleidsvoorkeuren op twee ‘breuklijnen’:
 - Sociaal-economisch (materiële zaken, staatsinterventie, herverdeling...)
 - Sociaal-cultureel (symbolische, morele, ecologische, identitaire... zaken)
- Partijen en kiezers zijn in de ‘tweedimensionale ruimte’ gesitueerd en staan dicht of ver van elkaar
- DSV 2020: 2 x 15 beleidsvoorstellen door kiezers *én* partijen beantwoord (Stemtest 19)
- Op basis van die data kunnen we kiezers en partijen in ruimte plaatsen

Economisch links-rechts (15 beleidsvoorstellen)

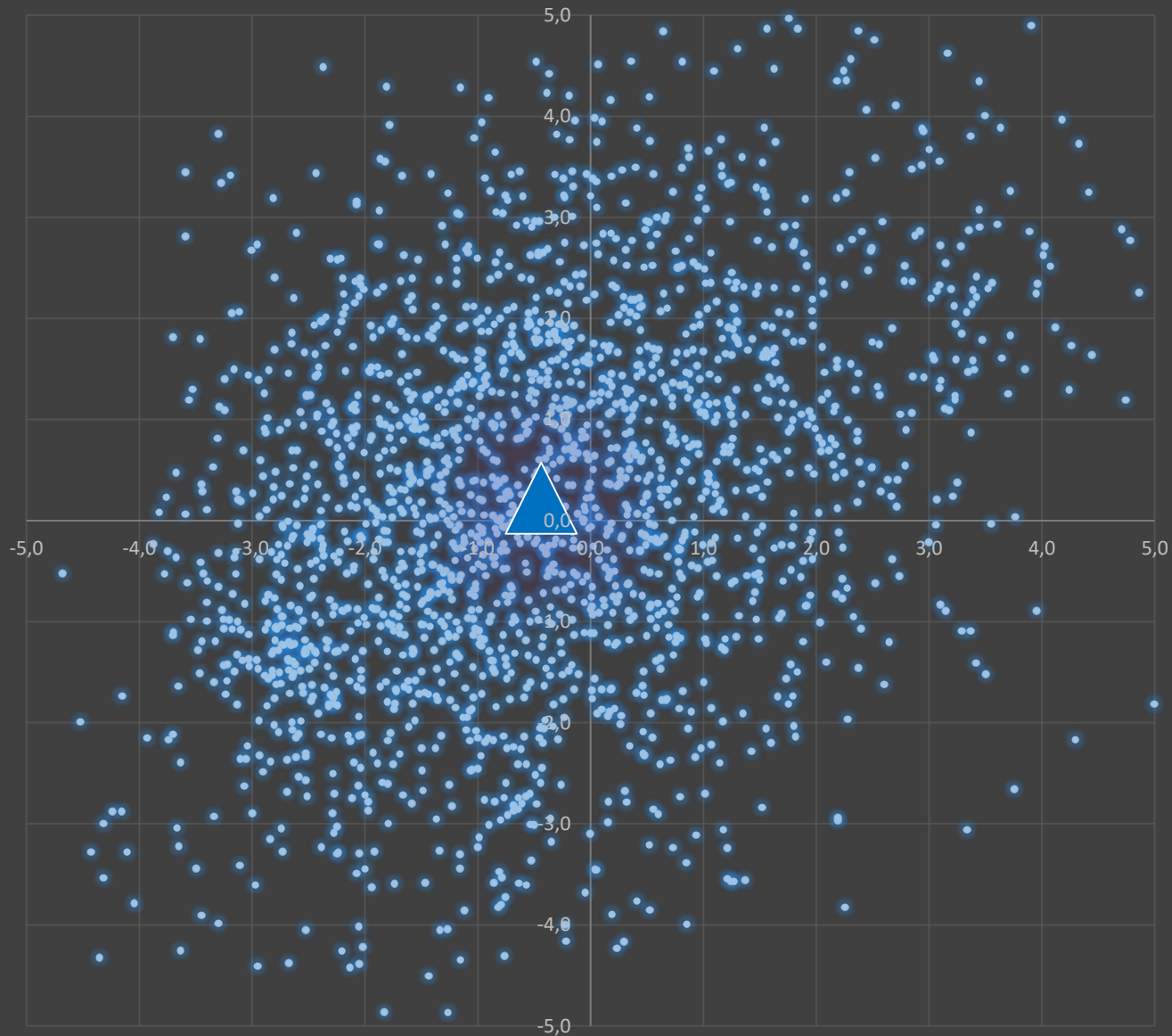
- Omdat leerkrachten een zwaar beroep uitoefenen, moeten ze vervroegd met pensioen kunnen gaan.
- Eerder dan zelf sociale woningen te bouwen, moet de overheid mensen helpen om op de privémarkt te huren.
- De mogelijkheid om in de horeca bij te verdienen tegen een verlaagd belastingtarief (flexi-jobs) moet afgeschaft worden.
- Naar de huisarts gaan, moet volledig gratis worden.
- Europa moet hard optreden tegen lidstaten die zich niet houden aan de Europese begrotingsregels.
- In elke gemeente zou een vast aandeel van de woningen sociale woningen moeten zijn.
- In elke lidstaat van de EU moet er een kinderbijslag ingevoerd worden.
- De VRT mag bedrijven niet langer laten betalen om hun producten in programma's te tonen.
- Werklozen moeten hun uitkering na een tijd verliezen.
- Europa moet hard optreden tegen lidstaten die grote belastingvoordelen toekennen aan sommige bedrijven.
- Ook in het middelbaar onderwijs moet er een maximumfactuur voor de ouders komen.
- Voor pendelaars moet de trein gratis zijn.
- Eigenaars van meerdere huizen moeten meer belast worden.
- De fiscale voordelen voor pensioensparen moeten vervangen worden door een verhoging van de wettelijke pensioenen.
- In heel Europa moet er een minimumloon ingevoerd worden.

Cultureel links-rechts (15 beleidsvoorstellen)

- Er moet een Europese taks op vliegtuigbrandstof komen.
- Boerkini's moeten toegelaten worden in openbare zwembaden.
- De overheid moet praktijktesten doen om te controleren op discriminatie bij aanwervingen.
- De Vlaamse overheid mag geen nieuwe moskeeën meer erkennen.
- Europa moet meer genetisch gewijzigde gewassen toelaten.
- De betonstop moet sneller uitgevoerd worden.
- De meest vervuilende auto's moeten verboden worden in heel Vlaanderen (lage-emissiezone).
- Over de besteding van een deel van de Vlaamse begroting moeten de burgers rechtstreeks zelf kunnen beslissen.
- In het gemeenschapsonderwijs mogen leerlingen op school geen hoofddoek dragen.
- De verkoop van nieuwe benzine- en dieselwagens moet verboden worden vanaf 2030.
- De aankoop van de nieuwe gevechtsvliegtuigen moet worden teruggedraaid.
- Burgers moeten zelf kunnen kiezen of ze gaan stemmen.
- De EU moet beslissen of het zomertijd of wintertijd wordt ingevoerd, niet de lidstaten.
- Ook na 2025 moeten we kerncentrales openhouden.
- De Vlaamse overheid moet praktijktesten doen om discriminatie bij het verhuren van woningen op te sporen.

Alle respondenten (N=2040)

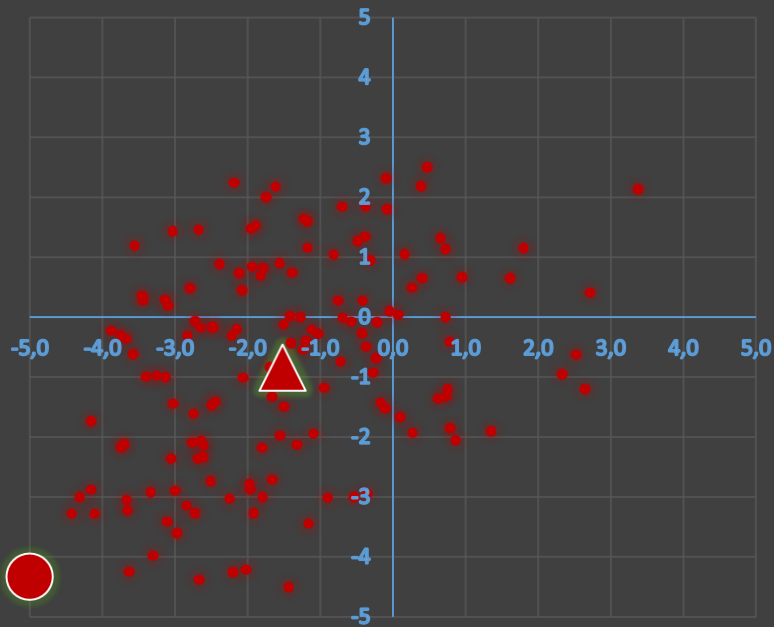
- Respondenten
- ▲ Gemiddelde Vlaamse kiezer

- Elk punt in de grafiek is één van de 2040 bevroegde kiezers
- Aan de hand van 15 sociaal-economische antwoorden en 15 sociaal-culturele antwoorden worden kiezers geplaatst
- Horizontale as gaat van sociaal-economisch links (linkerzijde grafiek) naar sociaal-economisch rechts (rechterzijde grafiek)
- Verticale as gaat van sociaal-cultureel links (onderzijde grafiek) naar sociaal-cultureel rechts (bovenzijde grafiek)
- Vlaamse kiezers zitten overal, in alle kwadranten, geen sterk verband tussen de twee dimensies ($r = 0.34$)
- Grotere dichtheid van kiezers dicht bij het centrum
- Gemiddelde Vlaamse kiezer zit bijna pal in het centrum (noot: centrum wordt bepaald door de stellingen en is dus relatief)

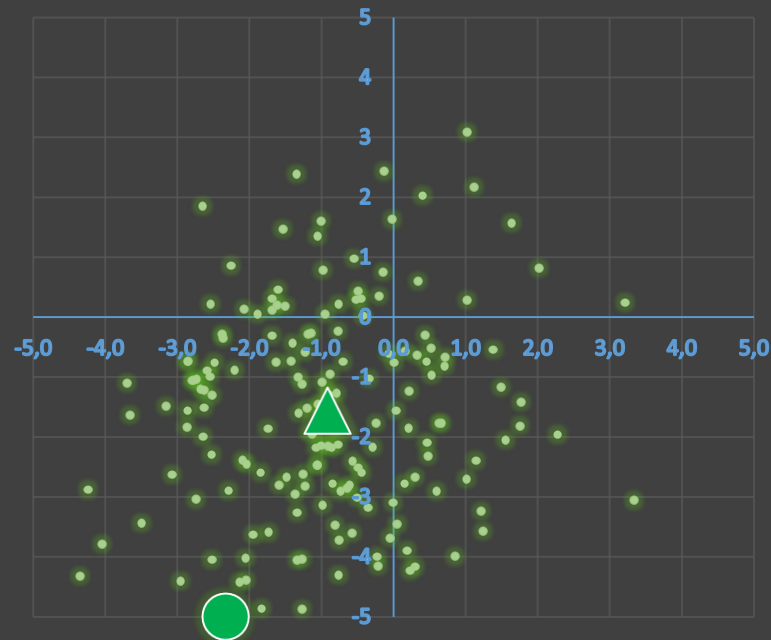
PVDA (n=146)

• Respondent PVDA ▲ Gemiddelde PVDA kiezer ● Partijpositie PVDA

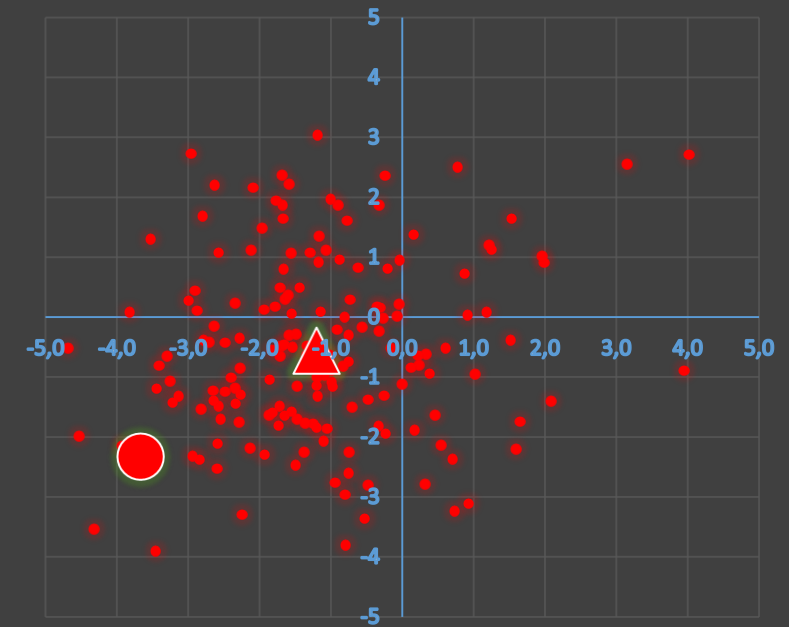
Groen (n=168)

• Respondent Groen ▲ Gemiddelde Groen kiezer ● Partijpositie Groen

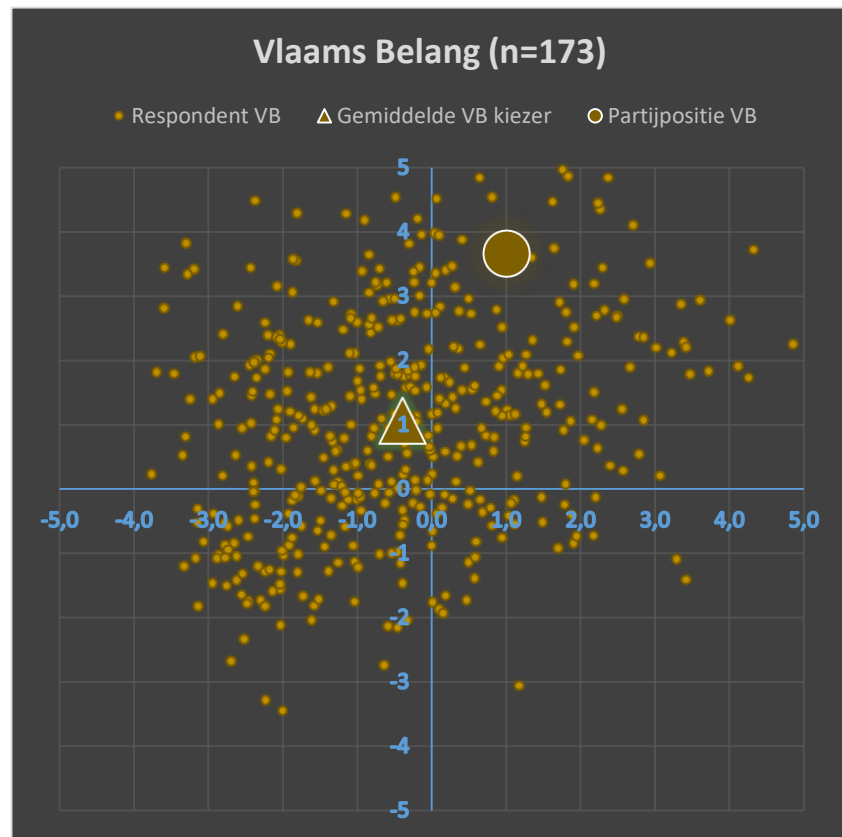
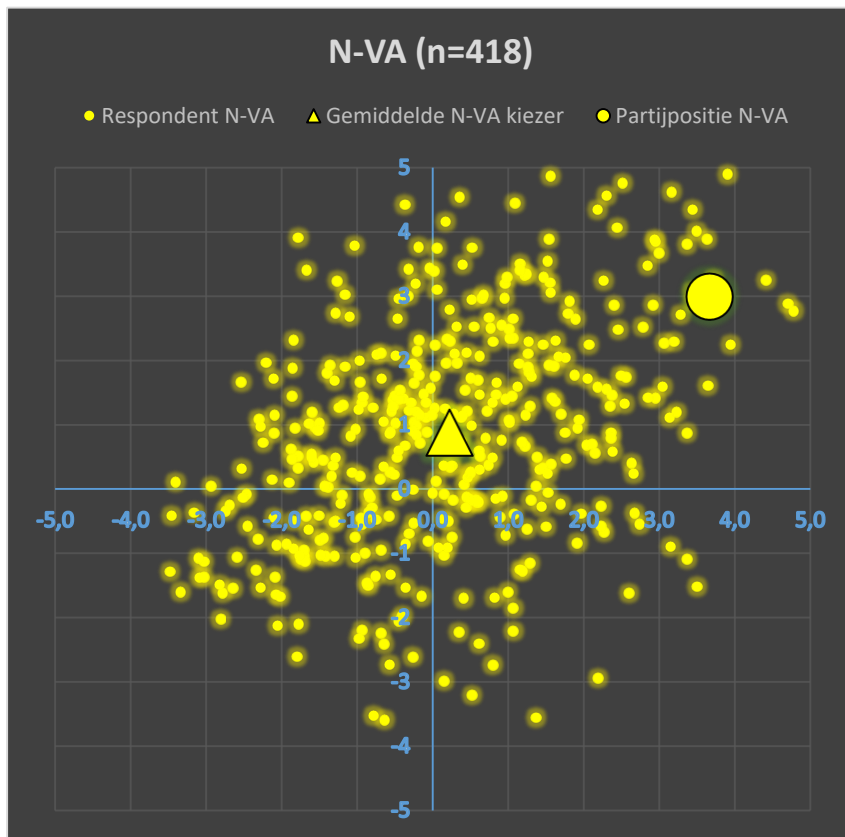

sp.a (n=173)

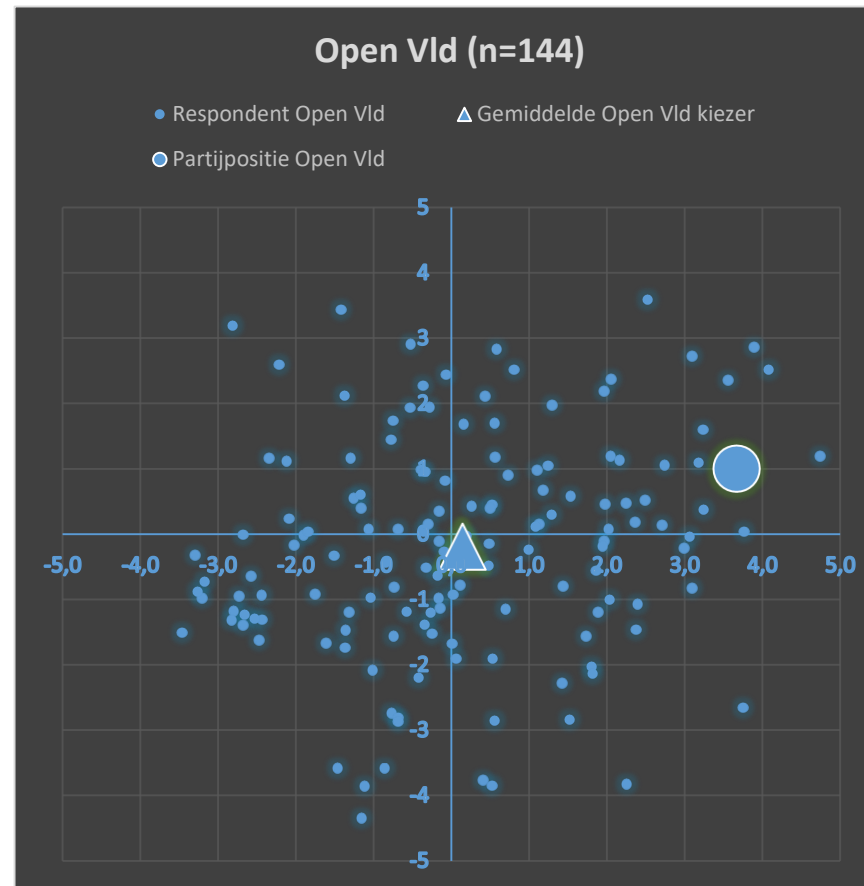
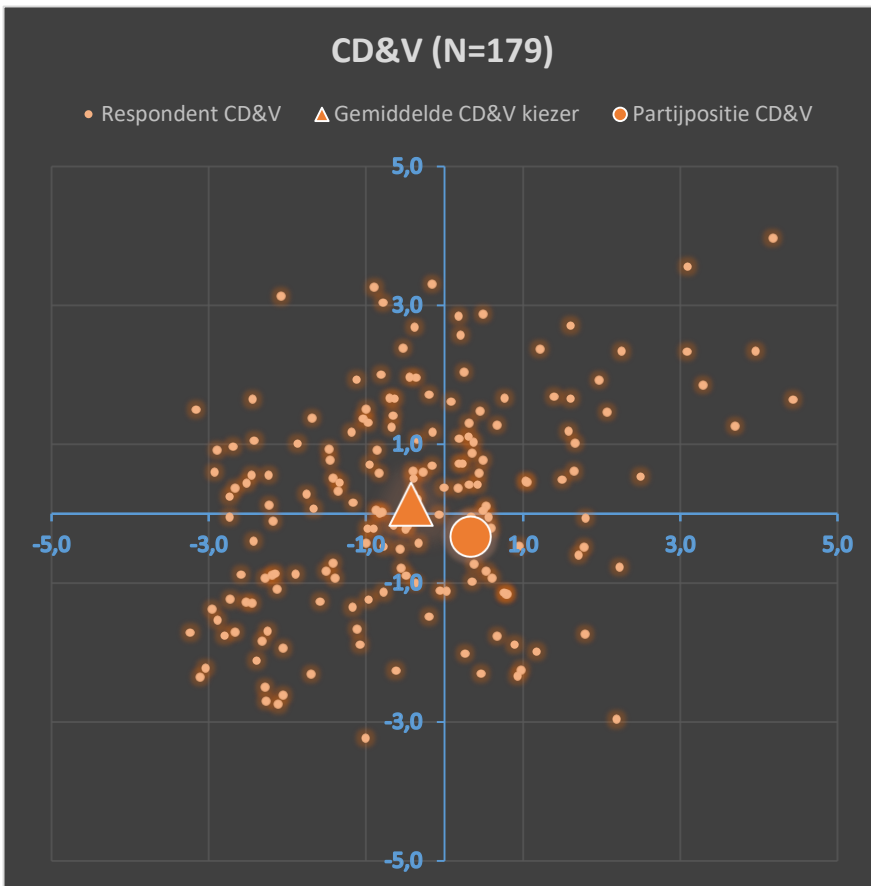
• Respondent sp.a ▲ Gemiddelde sp.a kiezer ● Partijpositie sp.a

- Kiezers van Groen en PVDA zijn iets radicaler (als je de twee dimensies samenneemt) dan kiezers van sp.a, maar linkse electoraten overlappen heel erg sterk
- Kiezers van linkse partijen staan ideologisch gemiddeld maar net links van het centrum
- Linkse partijen zijn véél linkser dan hun kiezers; ze staan allemaal heel ver van hun gemiddelde kiezer
- Linkse partijen staan dicht bij elkaar (Groen wat linkser op culturele dimensie, PVDA op economische dimensie)

- Kiezers van de twee rechtse partijen verschillen nauwelijks op de sociaal-culturele breuklijn, op de sociaal-economische zijn de VB-kiezers linkser dan die van de N-VA; beide electoraten overlappen bijzonder sterk
- Kiezers van N-VA en VB staan gemiddeld dicht bij het centrum, ze zitten wat meer dan de kiezers van linkse partijen in alle kwadranten (meer heterogeen)
- Rechtse partijen zijn véél rechtser dan hun kiezers; ze staan beide ver van hun gemiddelde kiezer (N-VA nog meer dan VB)
- Rechtste partijen staan wat verder van elkaar dan de linkse partijen, iets duidelijker apart partij-profiel

- Kiezers van de twee centrumpartijen verschillen beetje op de sociaal-economische breuklijn, nauwelijks op de sociaal-culturele breuklijn. CD&V kiezers zijn economisch wat linkser dan Vld-kiezers. Maar eigenlijk hebben beide partijen centrumkiezers
- Vld-electoraat is van alle electoraten (nog meer dan CD&V-kiezers) het meest van allemaal heterogeen en zit in alle kwadranten (gemiddelde Vld-kiezer zit het dichtst van alle electoraten bij het centrum)
- CD&V is de enige partij die *niet* radicaler is dan haar kiezers, zit heel dicht bij zijn gemiddelde kiezer
- Vld daarentegen, staat heel ver van haar kiezers en heeft sociaaleconomisch rechtserre positie dan haar electoraat

Waarover zijn kiezers en hun partij het oneens?

- Kiezers kennen niet alle partijstandpunten, vinden niet alle standpunten even belangrijk, en partijen vertolken niet al hun standpunten even duidelijk
- Daardoor krijg je onenigheid tussen sommige kiezers en hun partij over sommige (of vele) beleidsstandpunten
- Op basis van de 15 x 2 reeksen beleidstandpunten en de officiële positie van de partij (in Stemtest19) kunnen we voor elk beleidsvoorstel nagaan of de partij en haar kiezers op dezelfde lijn zitten
- In tabel wordt cijfers in het groen aangeduid als partij hetzelfde standpunt heeft als de meerderheid van haar kiezers, rood als het omgekeerde het geval is

Economisch links-rechts

Omdat leerkrachten een zwaar beroep uitoefenen, moeten ze vervroegd met pensioen kunnen gaan.
 Eerder dan zelf sociale woningen te bouwen, moet de overheid mensen helpen om op de privémarkt te huren.
 De mogelijkheid om in horeca bij te verdienen tegen een verlaagd belastingtarief (flexi-jobs) moet afgeschaft worden.
 Naar de huisarts gaan, moet volledig gratis worden.
 Europa moet hard optreden tegen lidstaten die zich niet houden aan de Europese begrotingsregels.
 In elke gemeente zou een vast aandeel van de woningen sociale woningen moeten zijn.
 In elke lidstaat van de EU moet er een kinderbijslag ingevoerd worden.
 De VRT mag bedrijven niet langer laten betalen om hun producten in programma's te tonen.
 Werklozen moeten hun uitkering na een tijd verliezen.
 Europa moet hard optreden tegen lidstaten die grote belastingvoordelen toekennen aan sommige bedrijven.
 Ook in het middelbaar onderwijs moet er een maximumfactuur voor de ouders komen.
 Voor pendelaars moet de trein gratis zijn.
 Eigenaars van meerdere huizen moeten meer belast worden.
 De fiscale voordelen voor pensioensparen moeten vervangen worden door een verhoging van wettelijke pensioenen.
 In heel Europa moet er een minimumloon ingevoerd worden.

	PVDA	Groen	sp.a	CD&V	VLD	N-VA	VB
54%	46%	52%	48%	65%	64%	62%	
40%	37%	43%	33%	67%	40%	33%	
47%	28%	65%	65%	71%	72%	67%	
77%	34%	66%	45%	56%	54%	40%	
30%	77%	26%	87%	86%	81%	27%	
80%	82%	80%	80%	34%	42%	34%	
82%	86%	85%	85%	25%	25%	72%	
41%	61%	53%	63%	64%	67%	51%	
66%	56%	66%	37%	69%	76%	57%	
91%	85%	87%	90%	88%	83%	12%	
94%	86%	85%	10%	16%	18%	82%	
64%	43%	60%	52%	55%	62%	51%	
83%	82%	81%	24%	38%	34%	22%	
79%	65%	70%	38%	44%	44%	26%	
89%	80%	89%	87%	83%	23%	82%	

Cultureel links-rechts

Er moet een Europese taks op vliegtuigbrandstof komen.
 Boerkinis moeten toegelaten worden in openbare zwembaden.
 De overheid moet praktijktesten doen om te controleren op discriminatie bij aanwervingen.
 De Vlaamse overheid mag geen nieuwe moskeeën meer erkennen.
 Europa moet meer genetisch gewijzigde gewassen toelaten.
 De betonstop moet sneller uitgevoerd worden.
 De meest vervuilende auto's moeten verboden worden in heel Vlaanderen (lage-emissiezone).
 Over de besteding van een deel van de Vlaamse begroting moeten de burgers rechtstreeks zelf kunnen beslissen.
 In het gemeenschapsonderwijs mogen leerlingen op school geen hoofddoek dragen.
 De verkoop van nieuwe benzine- en dieselwagens moet verboden worden vanaf 2030.
 De aankoop van de nieuwe gevechtsvliegtuigen moet worden teruggedraaid.
 Burgers moeten zelf kunnen kiezen of ze gaan stemmen.
 De EU moet beslissen of het zomertuur of wintertuur wordt ingevoerd, niet de lidstaten.
 Ook na 2025 moeten we kerncentrales openhouden.
 De Vlaamse overheid moet praktijktesten doen om discriminatie bij het verhuren van woningen op te sporen.

75%	83%	72%	68%	63%	62%	45%
36%	50%	63%	74%	66%	84%	88%
83%	83%	86%	71%	82%	41%	46%
50%	57%	36%	28%	44%	20%	91%
62%	53%	46%	60%	51%	57%	53%
70%	84%	69%	31%	39%	40%	42%
51%	76%	44%	32%	39%	42%	60%
78%	74%	72%	34%	67%	30%	12%
42%	52%	39%	74%	58%	84%	91%
36%	56%	31%	31%	61%	73%	74%
84%	82%	80%	33%	36%	44%	31%
34%	33%	36%	36%	66%	70%	76%
78%	79%	22%	82%	82%	76%	69%
49%	63%	50%	27%	33%	78%	79%
81%	92%	82%	74%	29%	44%	46%

- Elke cijfer in de tabel bevat het aantal kiezers van die partij dat *akkoord* gaat met het standpunt van de partij. De kleur geeft aan in welke mate dat het geval is.
- Globaal genomen is er evenveel 'rood' voor sociaal-culturele (38) dan voor sociaal-economische (37) kwesties. Er is dus een even goede sociaal-economische links-rechts match tussen partijen en hun kiezers dan sociaal-cultureel
- Groen is de partij met de beste match met haar kiezers (slechts afwijkend op 6 van 30 voorstellen)
- CD&V heeft slechtste match (afwijkend op 15 van 30)
- Ook VB en N-VA hebben geen hoge match (beide 13 van 30 afwijkend)
- Er zijn heel wat kwesties waarbij partijen tegen het overgrote deel (+70%) van hun achterban ingaan
- Het dus niet zo dat partijen er van mogen uit gaan dat de meerderheid van hun kiezers ook de positie van de partij delen, dat is heel vaak niet het geval (met name in 36% van de gevallen)
- Partij-electoraten zijn dus verdeeld en heterogeen, denken sterk verschillend over beleidsmateries

Economisch links-rechts	PVDA	Groen.sp.a	CD&V	Open VLD	N-VA	VB
Omdat leerkrachten een zwaar beroep uitoefenen, moeten ze vervroegd met pensioen kunnen gaan.	54%	52%				
Eerder dan zelf sociale woningen te bouwen, moet de overheid mensen helpen om op de privémarkt te huren.	40%	43%	33%			
De mogelijkheid om in de horeca bij te verdienen tegen een verlaagd belastingtarief (flexi-jobs) moet afgeschaft worden.	47%	65%		71%	72%	
Naar de huisarts gaan, moet volledig gratis worden.	77%	66%	45%			
Europa moet hard optreden tegen lidstaten die zich niet houden aan de Europese begrotingsregels.				86%	81%	
In elke gemeente zou een vast aandeel van de woningen sociale woningen moeten zijn.	80%	80%	80%			
In elke lidstaat van de EU moet er een kinderbijslag ingevoerd worden.	82%	85%	85%			
De VRT mag bedrijven niet langer laten betalen om hun producten in programma's te tonen.						
Werklozen moeten hun uitkering na een tijd verliezen.	66%	66%				
Europa moet hard optreden tegen lidstaten die grote belastingvoordelen toekennen aan sommige bedrijven.				88%	83%	
Ook in het middelbaar onderwijs moet er een maximumfactuur voor de ouders komen.						
Voor pendelaars moet de trein gratis zijn.	64%	43%	60%	55%	62%	
Eigenaars van meerdere huizen moeten meer belast worden.				38%	34%	
De fiscale voordelen voor pensioensparen moeten vervangen worden door een verhoging van de wettelijke pensioenen.	79%	70%				
In heel Europa moet er een minimumloon ingevoerd worden.	89%	89%	87%			
Cultureel links-rechts						
Er moet een Europese taks op vliegtuigbrandstof komen.		83%				
Boerkini's moeten toegelaten worden in openbare zwembaden.						88%
De overheid moet praktijktesten doen om te controleren op discriminatie bij aanwervingen.						46%
De Vlaamse overheid mag geen nieuwe moskeeën meer erkennen.						91%
Europa moet meer genetisch gewijzigde gewassen toelaten.		53%	60%			
De betonstop moet sneller uitgevoerd worden.		84%				
De meest vervuilende auto's moeten verboden worden in heel Vlaanderen (lage-emissiezone).		76%				
Over de besteding van een deel van de Vlaamse begroting moeten de burgers rechtstreeks zelf kunnen beslissen.					30%	12%
In het gemeenschapsonderwijs mogen leerlingen op school geen hoofddoek dragen.						91%
De verkoop van nieuwe benzine- en dieselwagens moet verboden worden vanaf 2030.		56%				
De aankoop van de nieuwe gevechtsvliegtuigen moet worden teruggedraaid.						
Burgers moeten zelf kunnen kiezen of ze gaan stemmen.				70%	76%	
De EU moet beslissen of het zomeruur of winteruur wordt ingevoerd, niet de lidstaten.						
Ook na 2025 moeten we kerncentrales openhouden.		63%				
De Vlaamse overheid moet praktijktesten doen om discriminatie bij het verhuren van woningen op te sporen.						46%

- Als we alleen naar de kernthema's per partij kijken, wijzigt het beeld
- Er zijn veel minder beleidsvoorstellen waar kiezers het met hun partij oneens over zijn; op kernthema's staan kiezers dichter veel bij hun partij
- Bij alle partijen ligt de gemiddelde overlap met het eigen electoraat tussen de 62% en 68%
- Noot: definiëren van de kernthema's is lastig en subjectief, bijvoorbeeld het item over de burgerbegroting dat onder 'institutes' valt en daardoor tot de kernthema's van N-VA en VB wordt gerekend

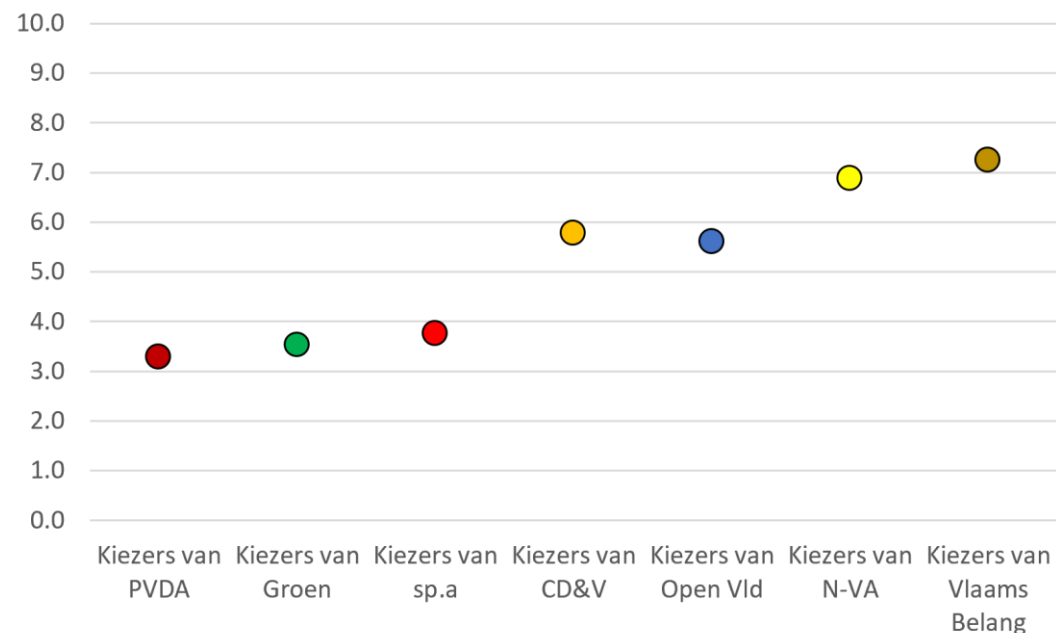
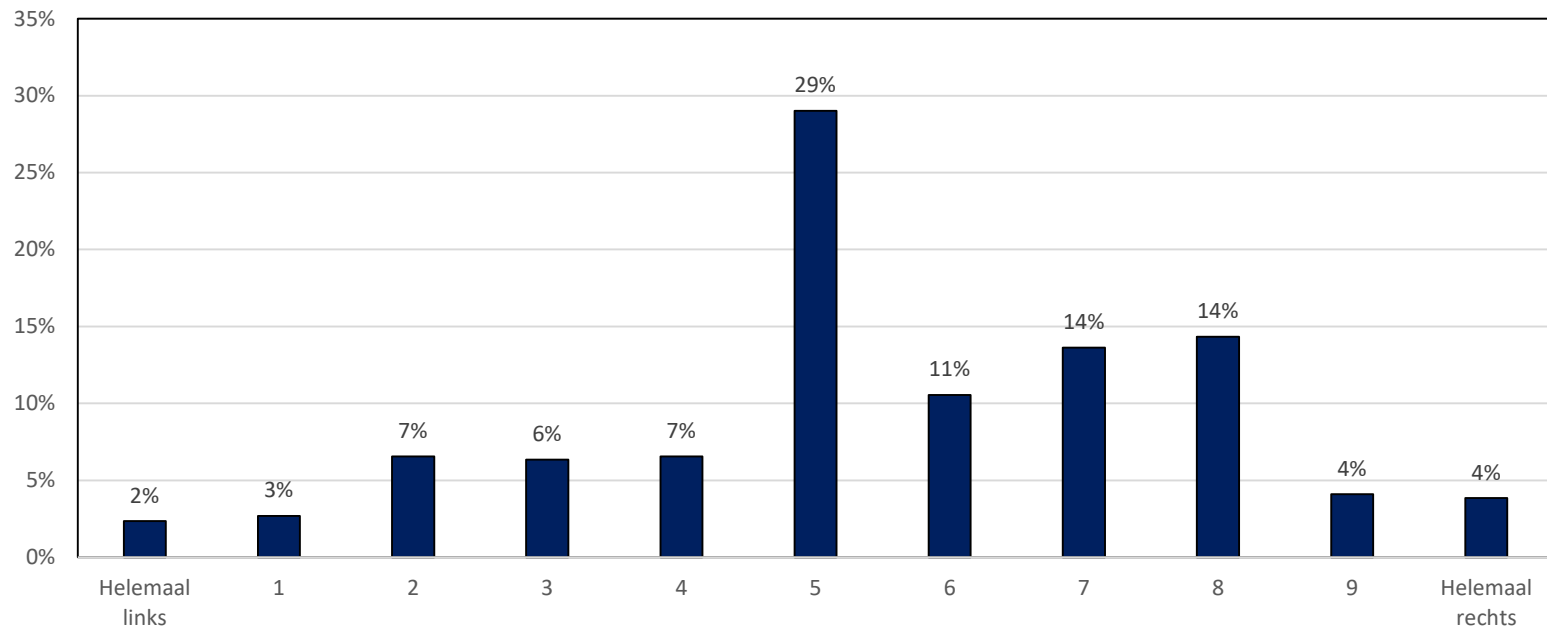
NIEUW

Besluit beleidsstandpunten

- Lang niet alle kiezers zijn het eens met de standpunten van de partij waarvoor ze stemmen
- Het mandaat dat partijen van hun kiezers krijgen om hun programma uit te voeren is gebaseerd op onduidelijk signaal: niet altijd duidelijk wat eigen electoraat wil, en of meerderheid eigen electoraat wel mee wil met bepaalde maatregel
- Partijen zijn veel radicaler dan hun kiezers, omdat ze consistenten zijn
- Kiezers zijn inconsistent (soms links, soms rechts), doen wellicht aan *cherry picking*
- Uit onderzoek blijkt dat het *belang* dat ze aan thema's hechten er voor zorgt dat kiezers met gemengde opvattingen naar links of rechts draaien

Subjectieve en objectieve links-rechts plaatsing

- Naast de *objectieve* posities op de economische en culturele links-rechts dimensie door na te gaan hoe kiezers over beleid denken (zie boven) is er ook de *subjectieve* positionering van respondenten
- *‘In de politiek worden de termen ‘links’ en ‘rechts’ vaak gebruikt. Kan u uw eigen opvattingen plaatsen op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 ‘links’, 5 ‘in het centrum’ en 10 ‘rechts’ betekent?’*
- Wellicht is de subjectieve links-rechts-zelfdefiniëring belangrijker voor de affectieve polarisatie dan de objectieve positie
- Waar plaatsen respondenten zichzelf op de links-rechts dimensie?

- Grootste groep plaatst zichzelf in het centrum, maar er zijn duidelijk meer rechtsen dan linksen in Vlaanderen (gemiddeld 5,6 op 10 punten schaal)
- Plaatsing partij-electoraten volgt voorspelbaar patroon
 - Cluster 1: linkse partijen, met onderling minieme verschillen in de links-rechts plaatsing
 - Cluster 2: CD&V en Open Vld, die allebei ongeveer dezelfde links-rechts plaatsing hebben. Dit zijn de centrumpartijen
 - Cluster 3: N-VA en Vlaams Belang, rechtse partijen, die ook zeer dicht bij elkaar zitten
- Opvallend: correlatie tussen zelfplaatsing en objectieve plaatsing (stellingen) toont dat correlatie tussen *culturele* positie en zelfplaatsing (0.43) dubbel zo groot is als correlatie tussen *economische* positie en zelfplaatsing (0.22). Dit betekent dat als mensen aan links-rechts denken, dat ze dan vooral aan de sociaal-culturele dimensie denken (migratie, klimaat...) en niet aan de sociaal-economische dimensie

Besluit beleidsvoorkeuren en partijen

- Partij-electoraten zijn heterogeen, met grote verschillen binnen hetzelfde electoraat
- Heel vaak is een meerderheid van electoraat het niet eens met de partij waarvoor het stemde. Er is grote afstand tussen partijen en hun kiezers, zo goed als alle partijen (niet CD&V) zijn veel radicaler dan hun kiezers
- Partij-electoraten overlappen bijzonder sterk. Partijen zoals N-VA en VB of CD&V en Open Vld vissen in een identieke vijver (wat de ideologie van hun kiezers betreft). Dat maakt dat de partijcompetitie bijzonder hevig is, er zijn weinig afgebakende segmenten van kiezers
- De links-rechts-breuklijn die vroeger een sociaal-economische breuklijn was, is een *sociaal-culturele* breuklijn geworden. In de perceptie van de kiezers wordt hun ideologische identiteit meer bepaald door wat ze over migratie en klimaat denken dan door hun standpunt over sociale herverdeling en staatsinterventie

4. Politieke thema's

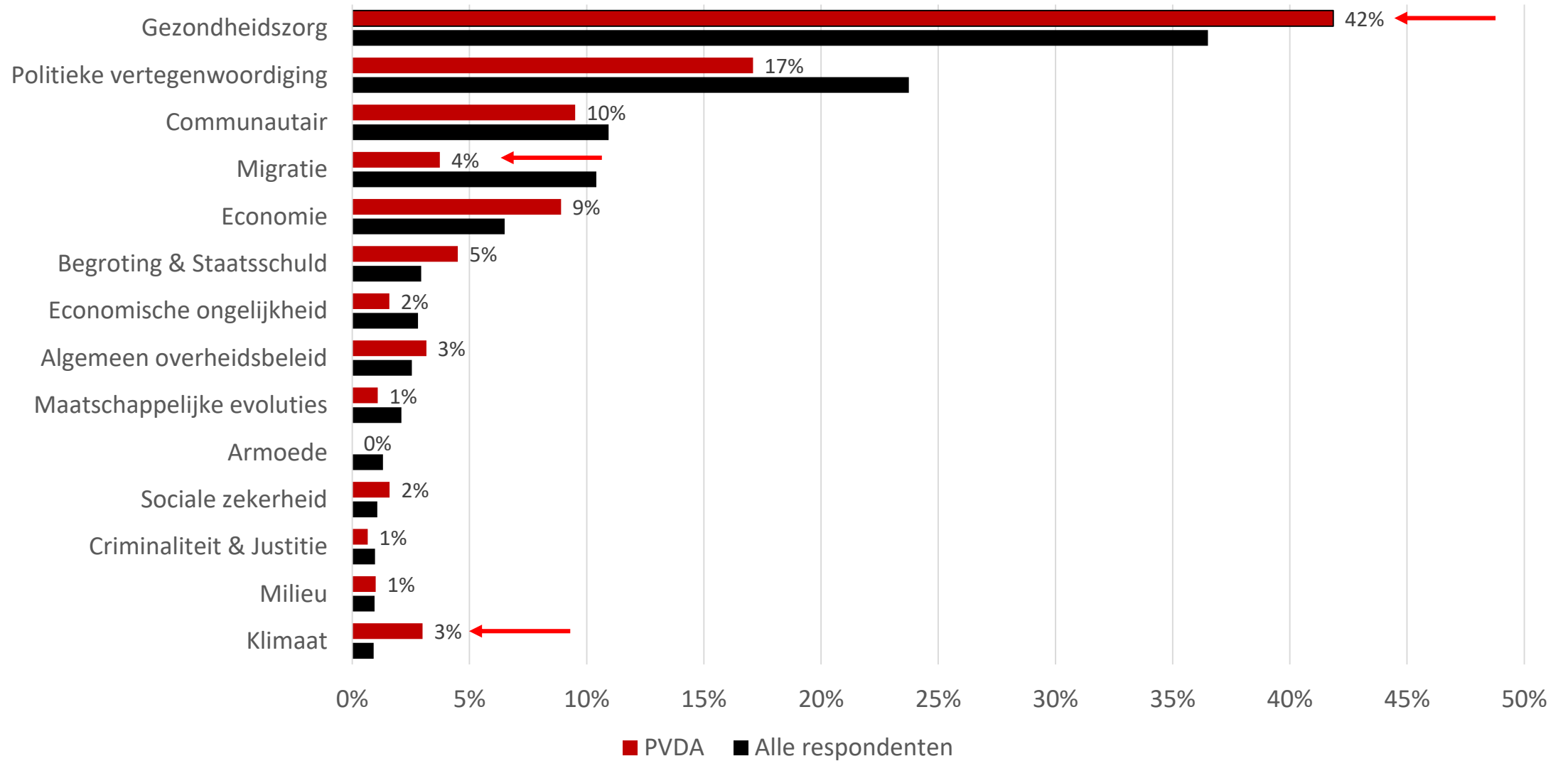
Het belang van thema's

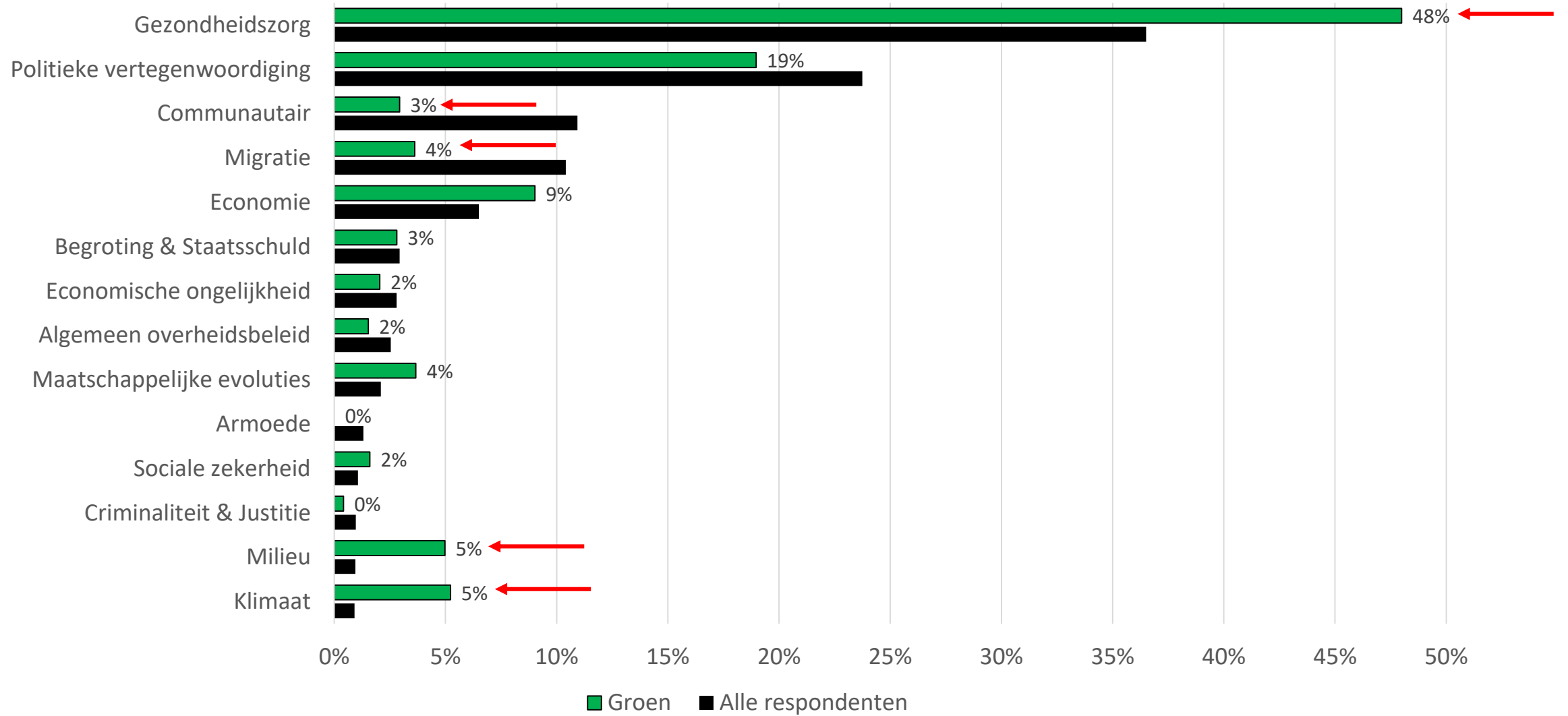
- Politiek gaat niet alleen over in welke richting beleid moet gaan (vb. links of rechts) maar ook, en misschien zelfs meer, op welke thema's de beleidsvoerders zich prioritair moeten toeleggen
- Democratische politiek betekent niet alleen dat het beleid de beleidsvoorkeuren van de burgers min of meer volgt, maar ook dat de thema's die mensen belangrijk vinden en waar ze van wakker liggen op de politieke agenda komen en voorwerp zijn van beleidsbeslissingen
- Welke thema's burgers belangrijk vinden, heeft een groot effect op hoe ze naar politiek en partijen kijken, en welke stem ze uitbrengen
- Belang van thema's is erg variabel en vormt vaak de motor van electorale verandering

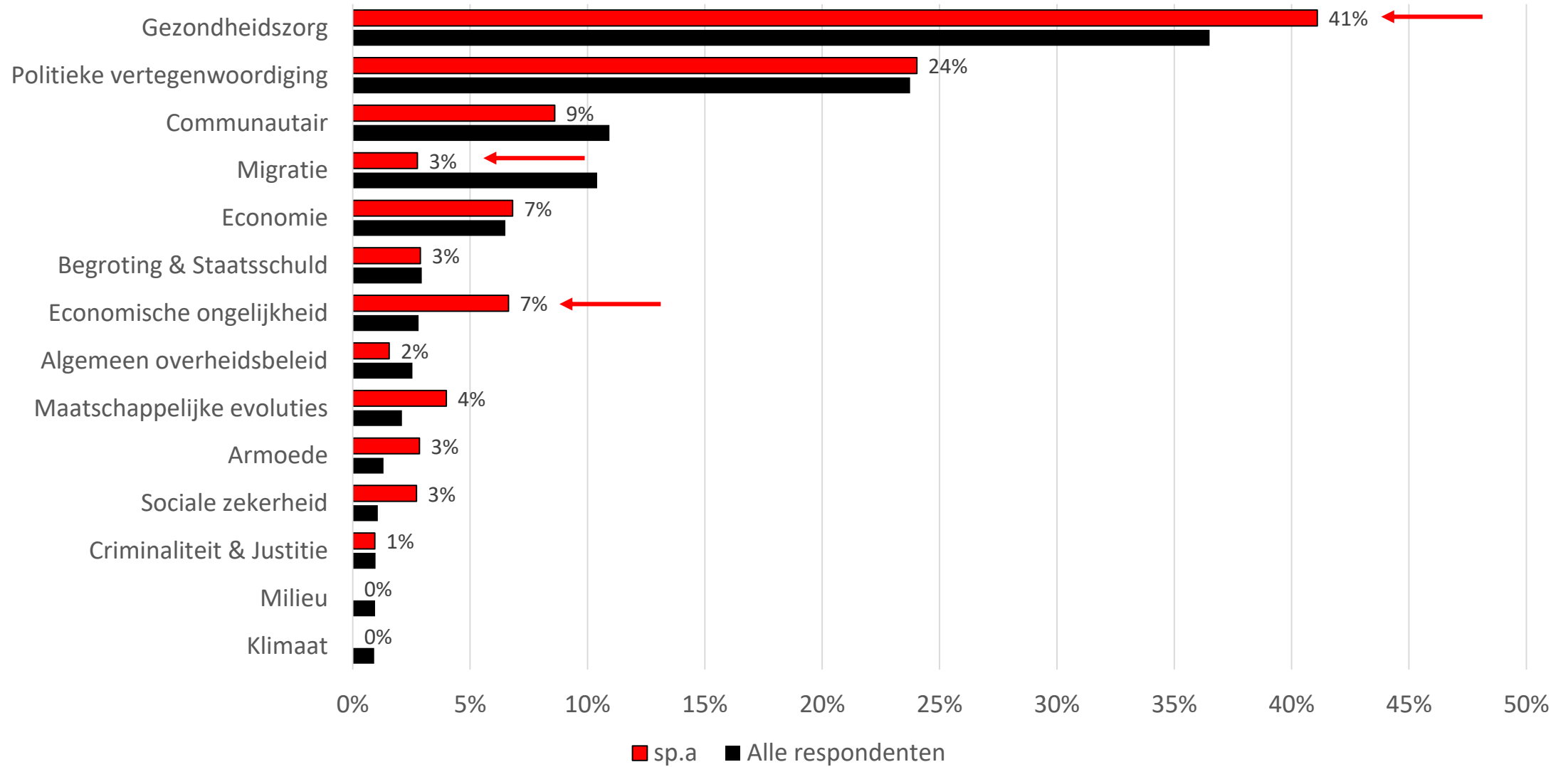
Wat zijn de belangrijke politieke thema's?

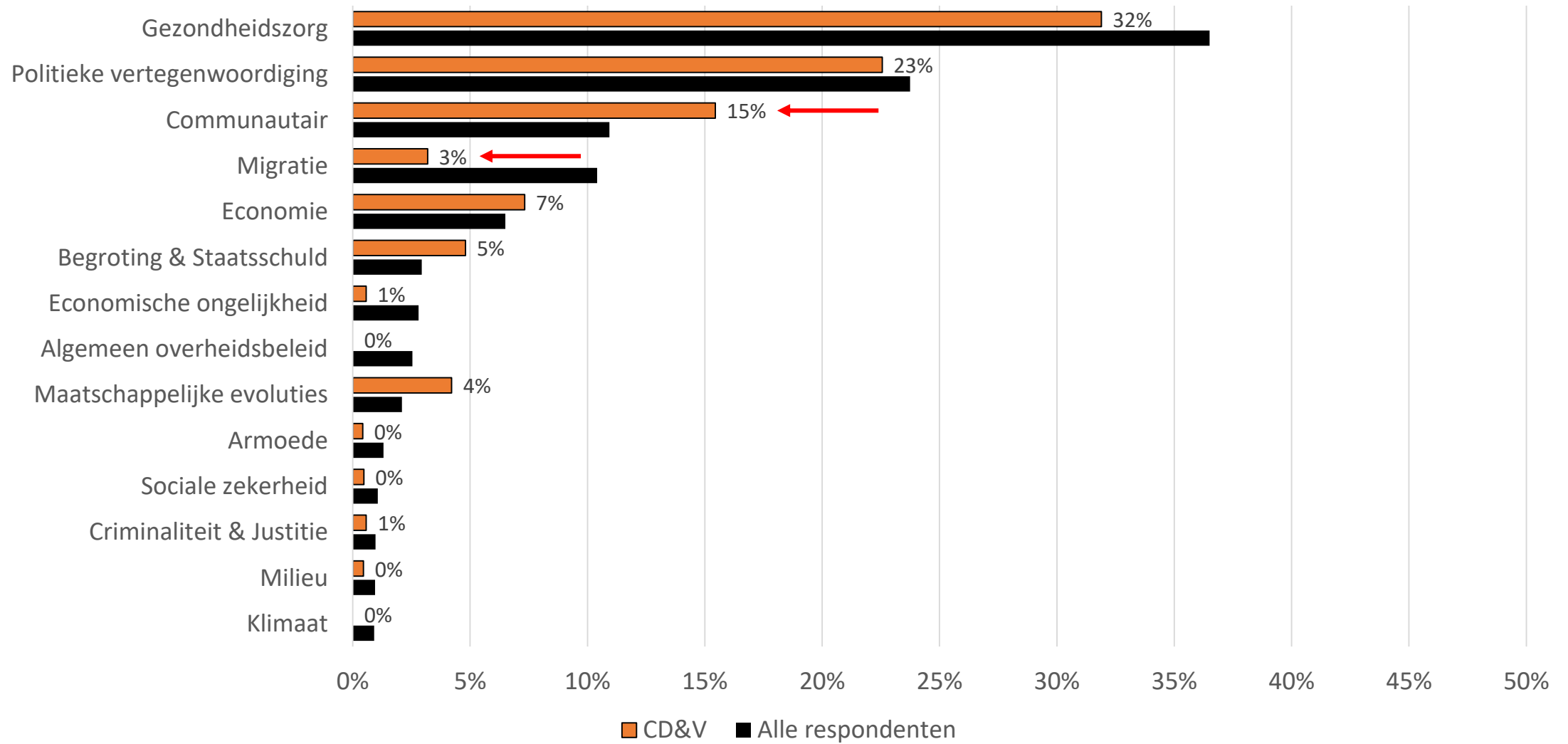

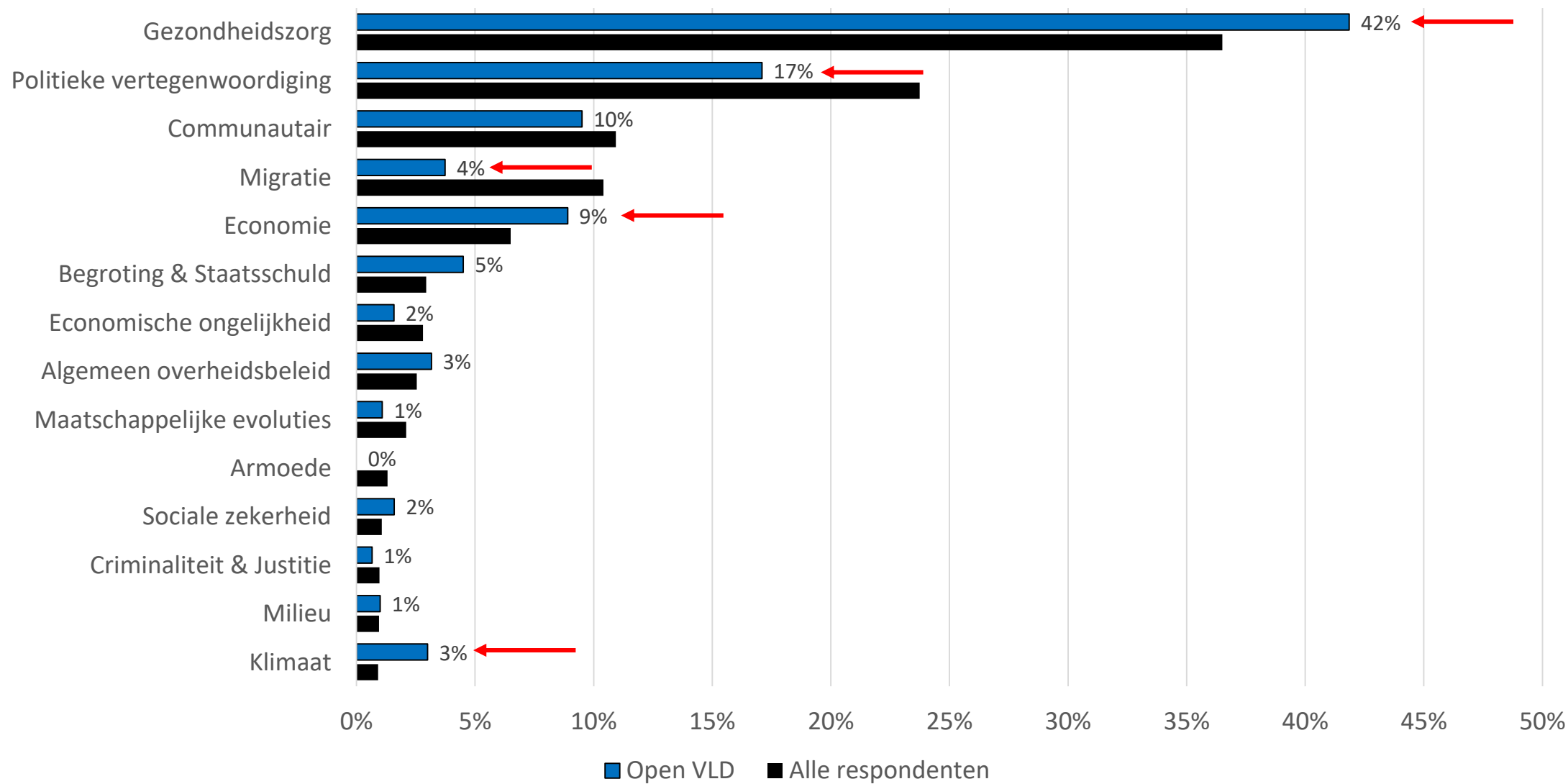
- 'Kan u in uw eigen woorden zeggen wat volgens u het grootste probleem is waarmee ons land momenteel wordt geconfronteerd?'
- Deze open vraag is de beste manier om het spontane belang van politieke problemen/thema's te meten (veel gebruikt in wetenschappelijk onderzoek)
- Van de 1,857 respondenten gaven er 1,694 een thema als antwoord (129 respondenten hadden geen thema, 34 hadden een codeerbaar antwoord dat echter niet binnen de thema's te coderen viel).
- Voor elk antwoord van een respondent werden maximaal drie thema's gecodeerd. Percentages geven % van steekproef aan dat dit thema vermeldde.
- Gezondheidszorg is grootste probleem (37%). Veel respondenten verwijzen naar corona. MAAR er zijn toch nog opvallend veel andere problemen die zelfs op het hoogtepunten van de coronacrisis door velen belangrijker dan corona gevonden worden
- Politieke vertegenwoordiging is tweede meest belangrijk (24%). Veel respondenten verwijzen naar partijen die niet samen willen regeren, politici die niet luisteren naar de bevolking etc. Dus de politieke crisis die voor de coronacrisis kwam heeft sporen achtergelaten
- Communautair scoort op drie (11%). Veel vermeldingen van de staatsstructuur die niet goed werkt (teveel ministers, onduidelijke bevoegdheden), de verschillen tussen Walen en Vlamingen etc. De politieke crisis wordt door nogal wat mensen communautair geïdentificeerd
- Migratie staat op de vierde plaats (10%). Dat was het belangrijkste thema bij verkiezingen 2019 en is niet helemaal weggeblazen door corona
- Milieu en klimaat (elk 1%) zijn totaal onbelangrijk voor de meeste kiezers. De coronacrisis is voor de meesten duidelijk geen milieucrisis
- Interessant: pensioenen, de laatste jaren een belangrijk thema, wordt door slechts 0,3% van de respondenten spontaan genoemd als belangrijkste probleem

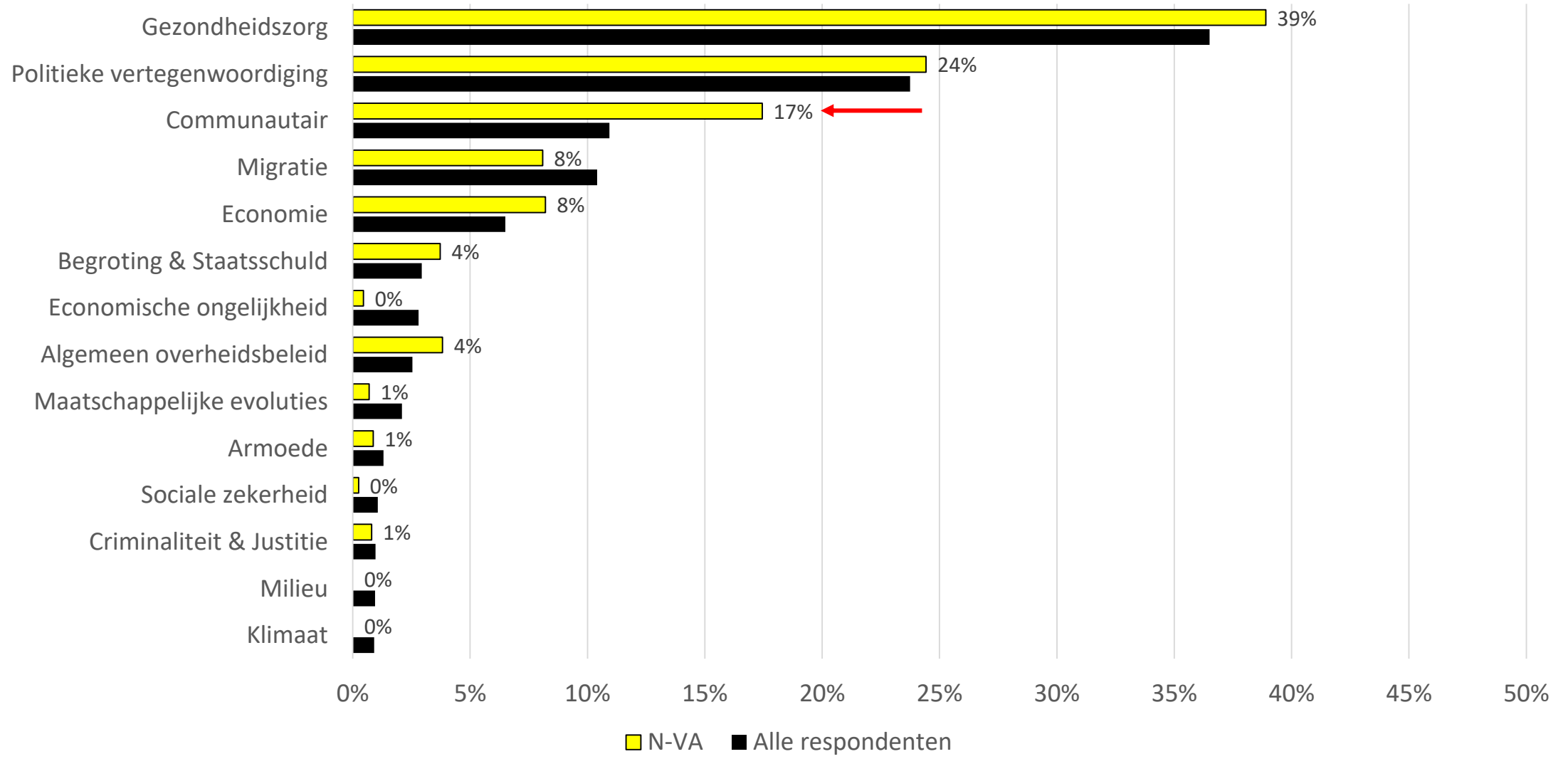

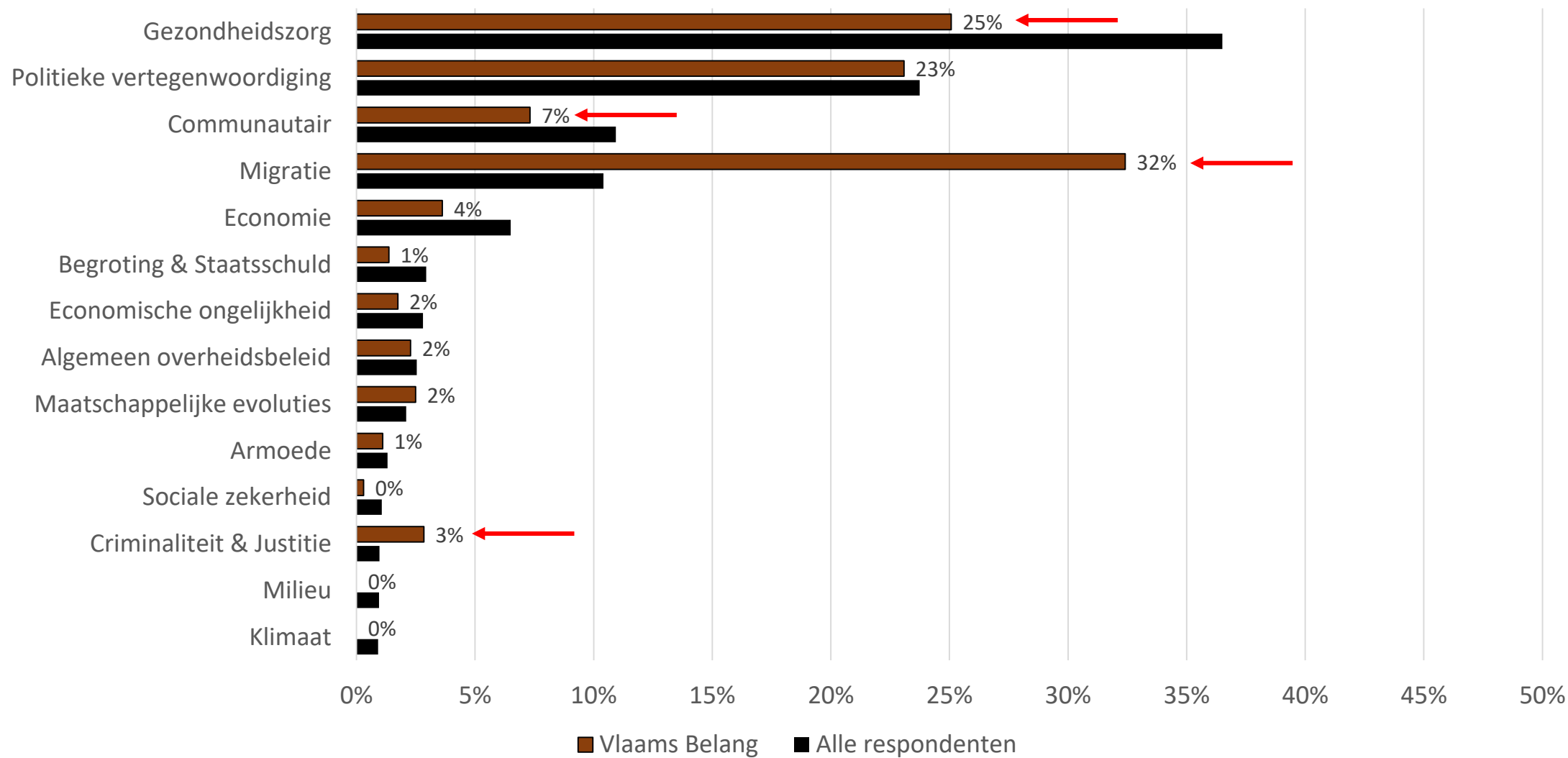

Verskil tussen electoraten en thema-belang

- Linkse electoraten (inclusief Open Vld) vinden gezondheidszorg belangrijker dan rechtse
- Voor de VB-kiezer blijft migratie, zelfs in coronatijden, veruit nummer één qua thema
- Zelfs bij Groen-kiezers (en bij de andere linkse electoraten) worden milieu en klimaat als thema's bijzonder totaal overschaduwd door andere thema's
- Voor alle electoraten, zowel links als rechts, is het politieke systeem zelf één van de belangrijkste thema's
- Het communautaire thema is niet alleen (maar wel vooral) bij rechtse electoraten niet onbelangrijk

Belang van thema's en stemgedrag

	PVDA	Groen	sp.a	CD&V	VLD	N-VA	Vlaams Belang
Economie	-1%	-3%	+0%	+2%	+2%	+8%	-9%
Gezondheidszorg	+2%	-0%	+0%	+2%	-1%	-4%	-2%
Klimaat	-0%	+9%	-4%	+1%	+6%	-6%	-9%
Migratie	-1%	-5%	+3%	-7%	-3%	-3%	+22%
Mobiliteit	-7%	-2%	+1%	-1%	-2%	+9%	-6%
Pensioenen	+3%	-5%	+5%	+1%	-1%	-6%	-1%
Sociale zekerheid	+4%	-2%	+5%	-0%	-2%	-5%	+0%
Werkgelegenheid	+1%	-4%	-0%	+1%	+1%	-2%	-3%

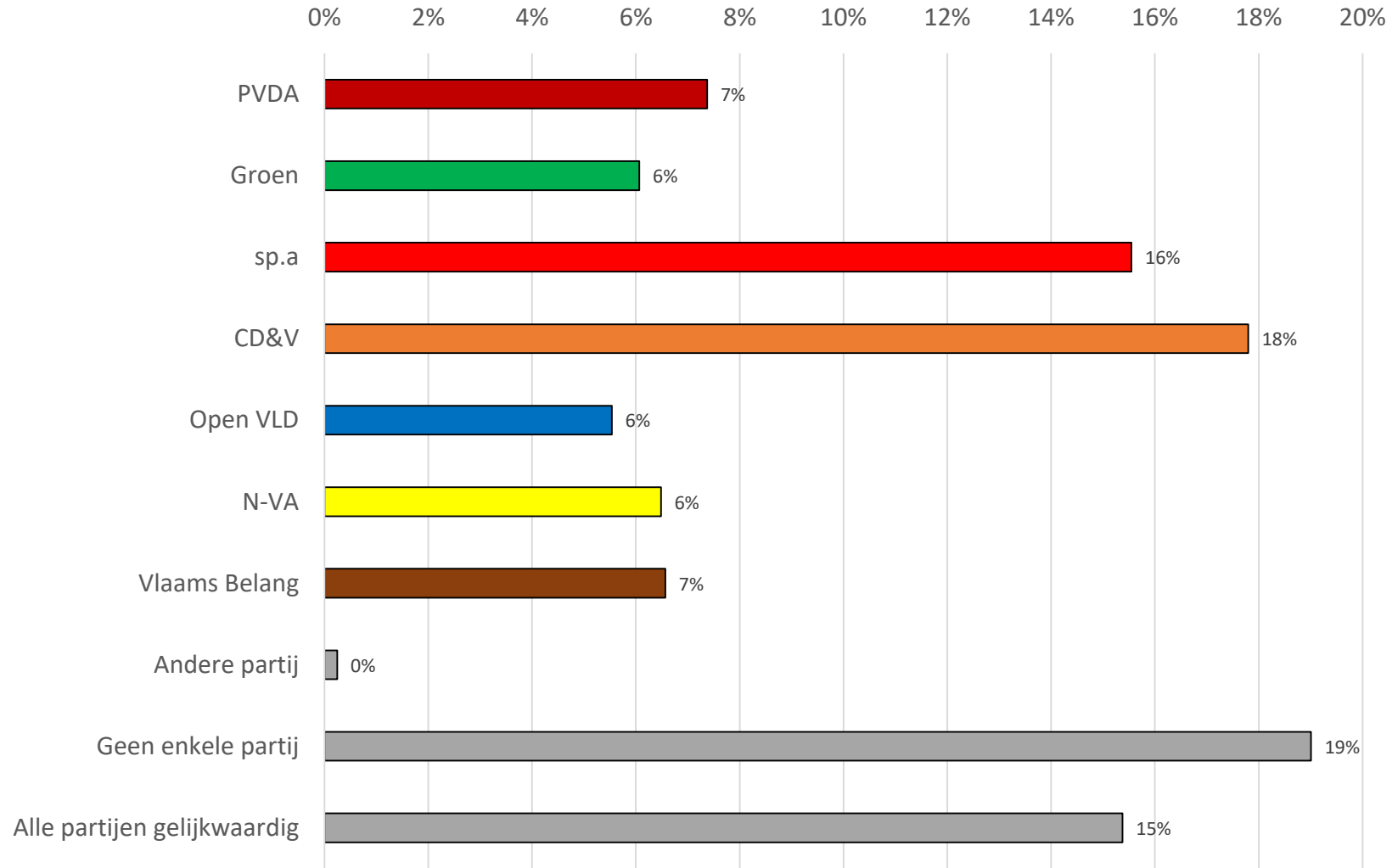
NIEUW

- Let op: deze tabel is *niet* op basis van open vraag naar belangrijkste probleem maar op basis van gesloten vraag waarbij hele resem thema's aan de respondenten worden voorgelegd
- Multivariaat model dat stem voorspelt; controle voor hele resem variabelen (interesse kennis, links-rechts etc.)
- Cijfers geven aan hoeveel de kans op een stem voor die partij stijgt of daalt als dat thema belangrijk is voor de respondent
- Rood = significant negatief effect, groen = significant positief effect
- Veel effecten! Thema's doen er toe
- Migratie blijft hét wingewest van VB, enorm effect. N-VA wint *niet* bij migratie
- Omgekeerd, is economie is het thema dat het VB schaadt en de N-VA winst oplevert
- Klimaat heeft groot effect voor Groen, maar er zijn ook veel negatieve thema-effecten: deze partij deint het meest op het op-en-neergaande thema-belang
- Merkwaardig: klimaat heeft positief effect op Vld-stem
- CD&V- en Vld-stem minst bepaald door belang van thema's

Welke partij is de 'eigenaar' van thema's?

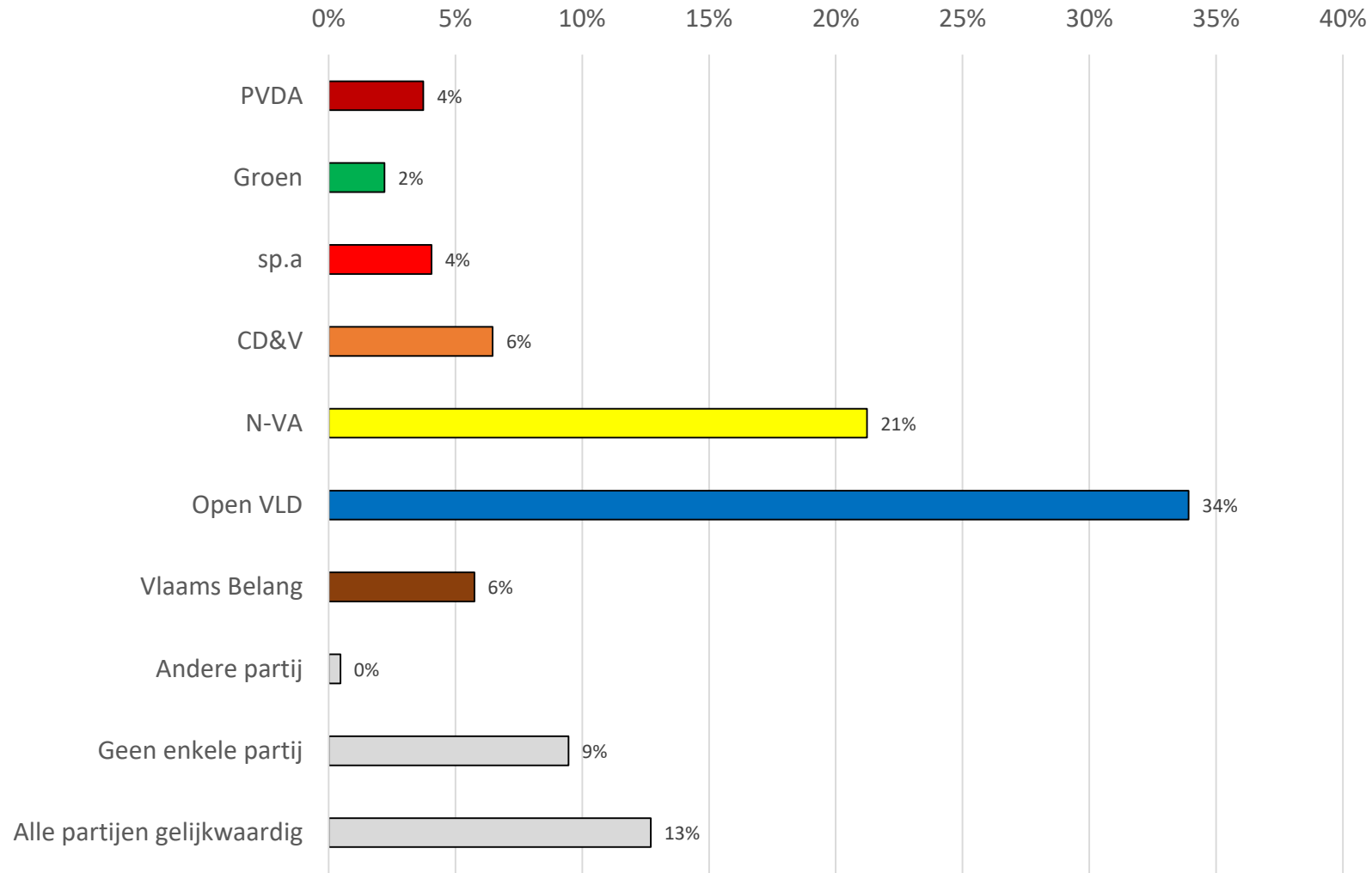
- *'Partijen verschillen in de mate dat ze thema's belangrijk vinden. Welke van de Vlaamse partijen hecht volgens u het meeste belang aan het thema x'*
- Issue ownership is een belangrijke oorzaak van een stem voor een partij. Als een kiezer een partij als de eigenaar beschouwt van een thema én dat thema belangrijk vindt, dan stijgt de kans dat die kiezer op die partij stemt

Gezondheidszorg

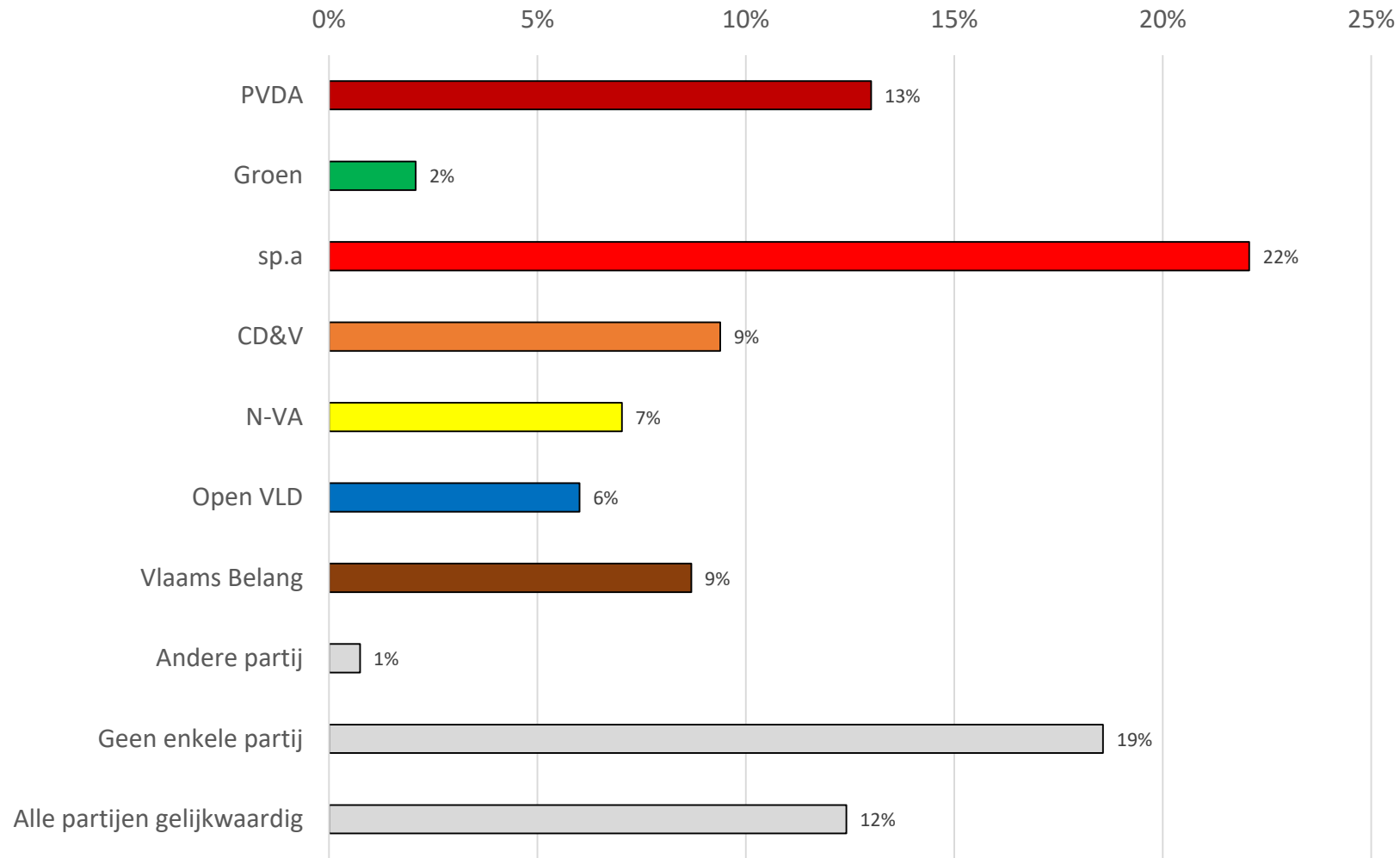
- Nieuw thema, geen duidelijk ownership: opvallend sterke spreiding
- CD&V en sp.a nek aan nek
- Ondanks De Block als minister van Volksgezondheid, Vld niet hoog

Economie

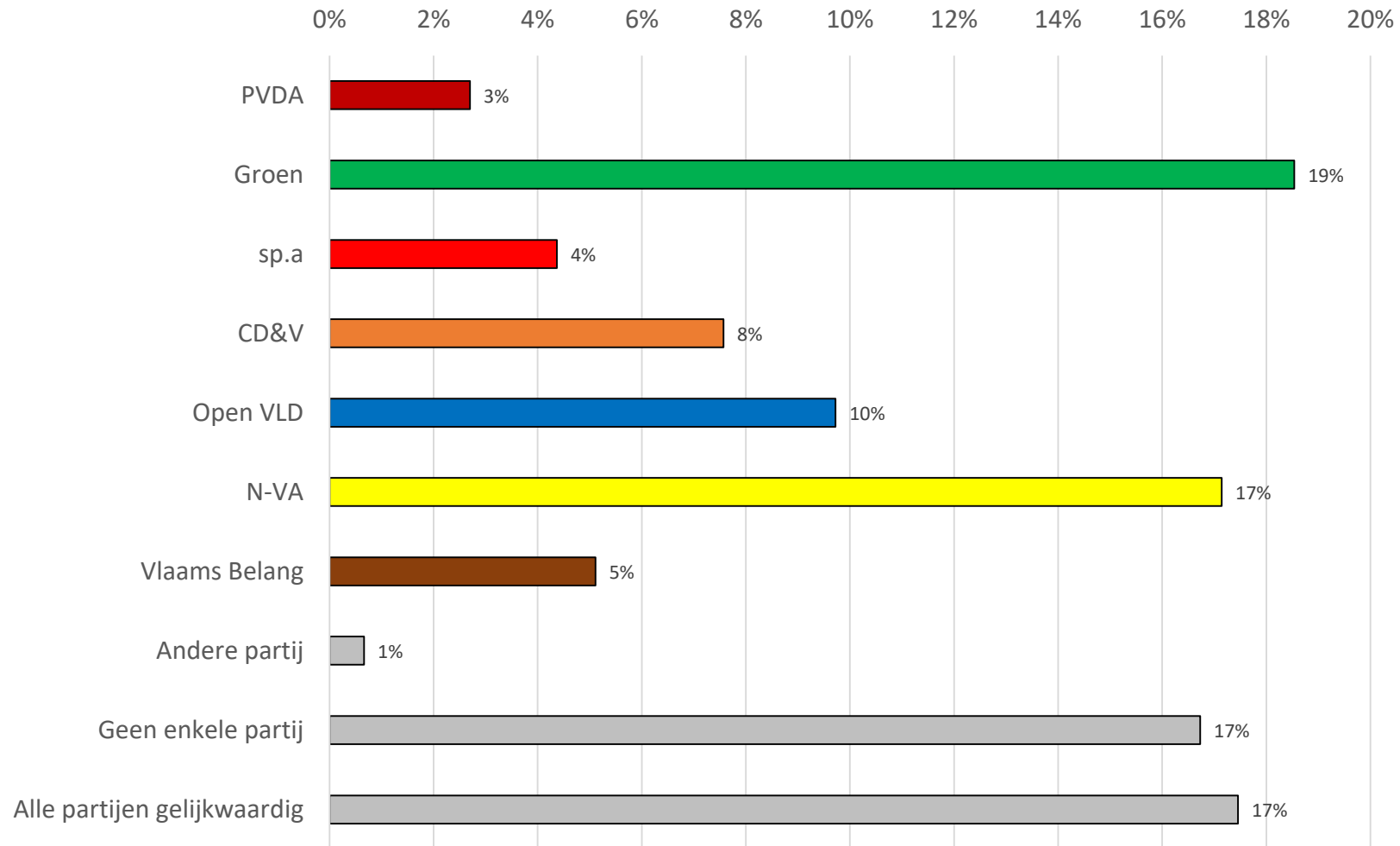
- Vld duidelijk sterkste profiel
- N-VA goede runner-up

Pensioenen

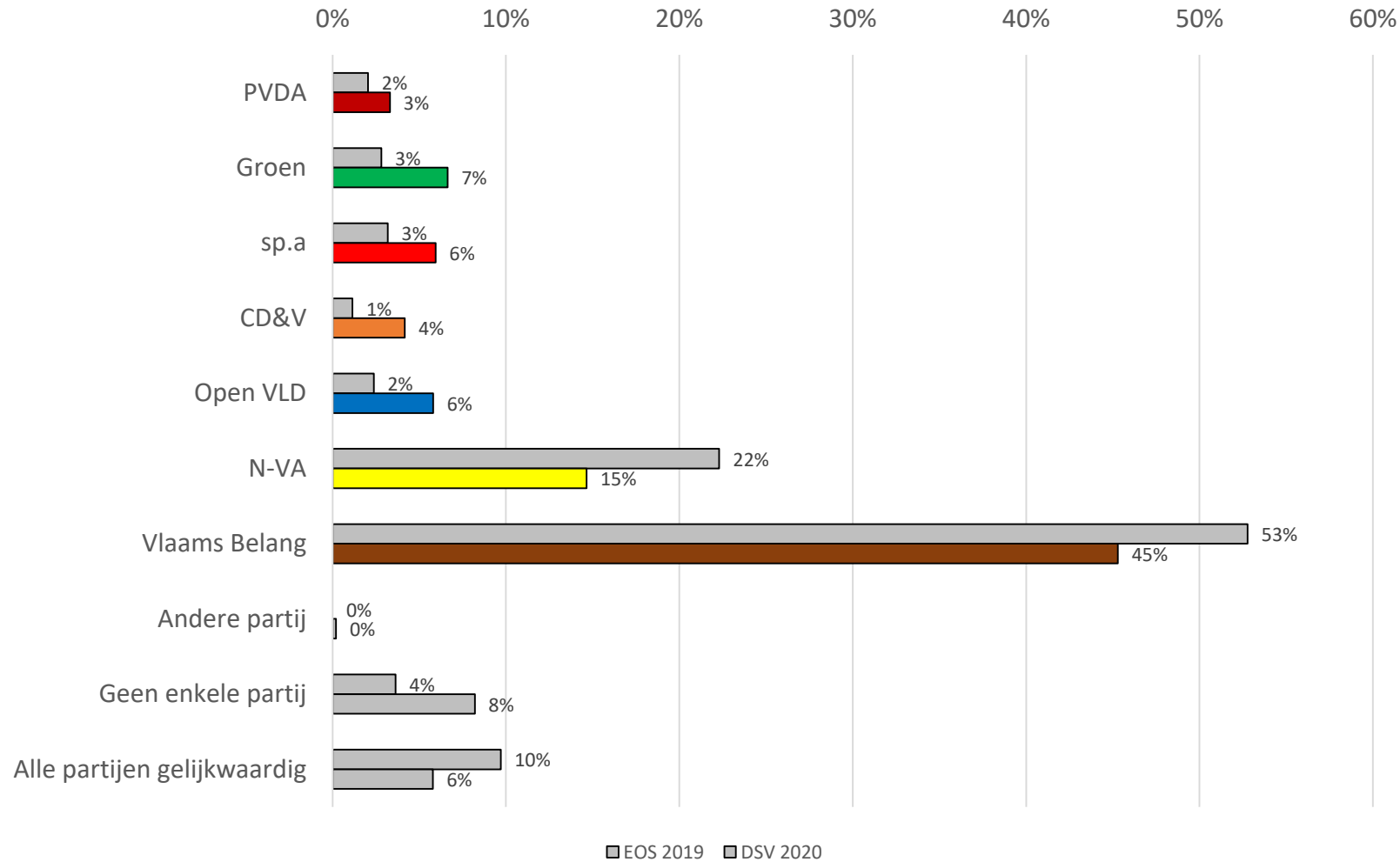
- Vrij grote verdeeldheid, maar toch sp.a als duidelijke winnaar
- Ook PVDA opvallend sterk

Mobiliteit

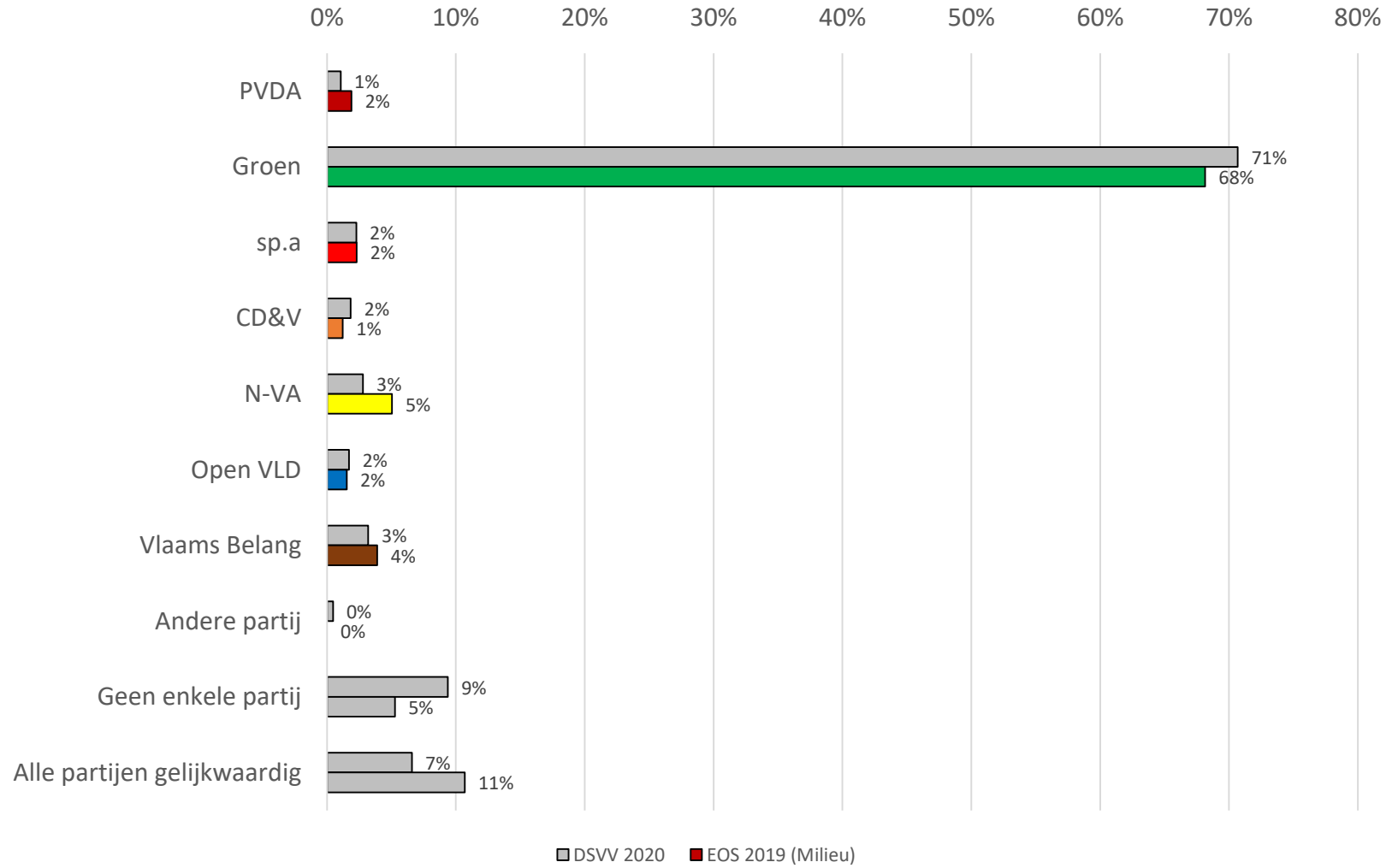
- Linkse (Groen) en rechtse (N-VA) owner op hetzelfde moment, aan elkaar gewaagd

Migratie

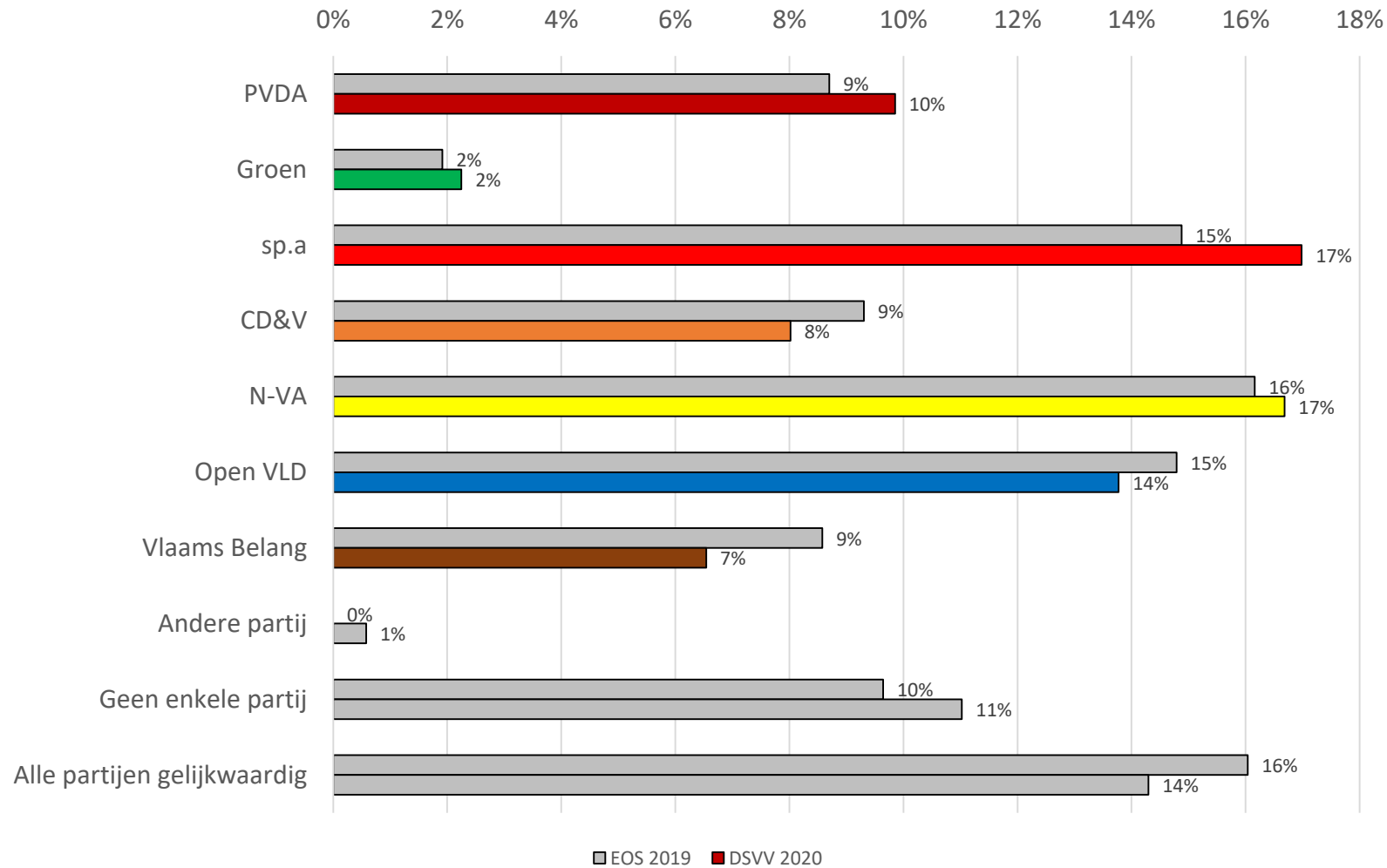
- Cruciaal en uitslagbepalend thema in 2019!
- Zeer duidelijk owner (VB), maar die verlies wat
- Runner-up N-VA verliest relatief nog meer
- Alle andere partijen winnen klein beetje ownership

Klimaat (milieu)

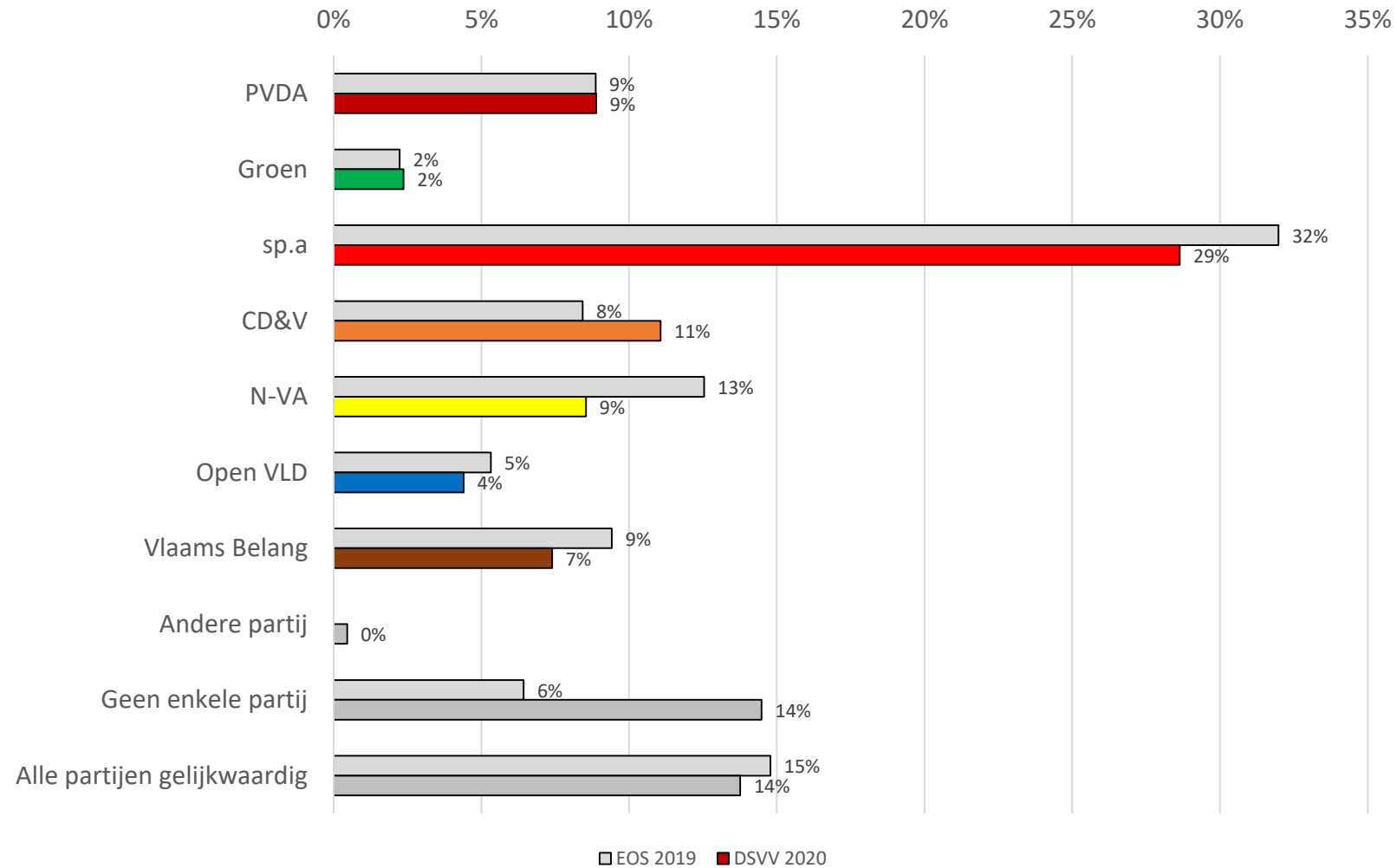
- Meest uitgesproken ownership (Groen)
- Geen enkele andere partij heeft reputatie
- Geen wijziging 2019-2020

Werkgelegenheid

- Sterke verdeeldheid, geen owner
- Zowel would-be owners aan de linker- als aan de rechterzijde
- Weinig evolutie sinds 2019

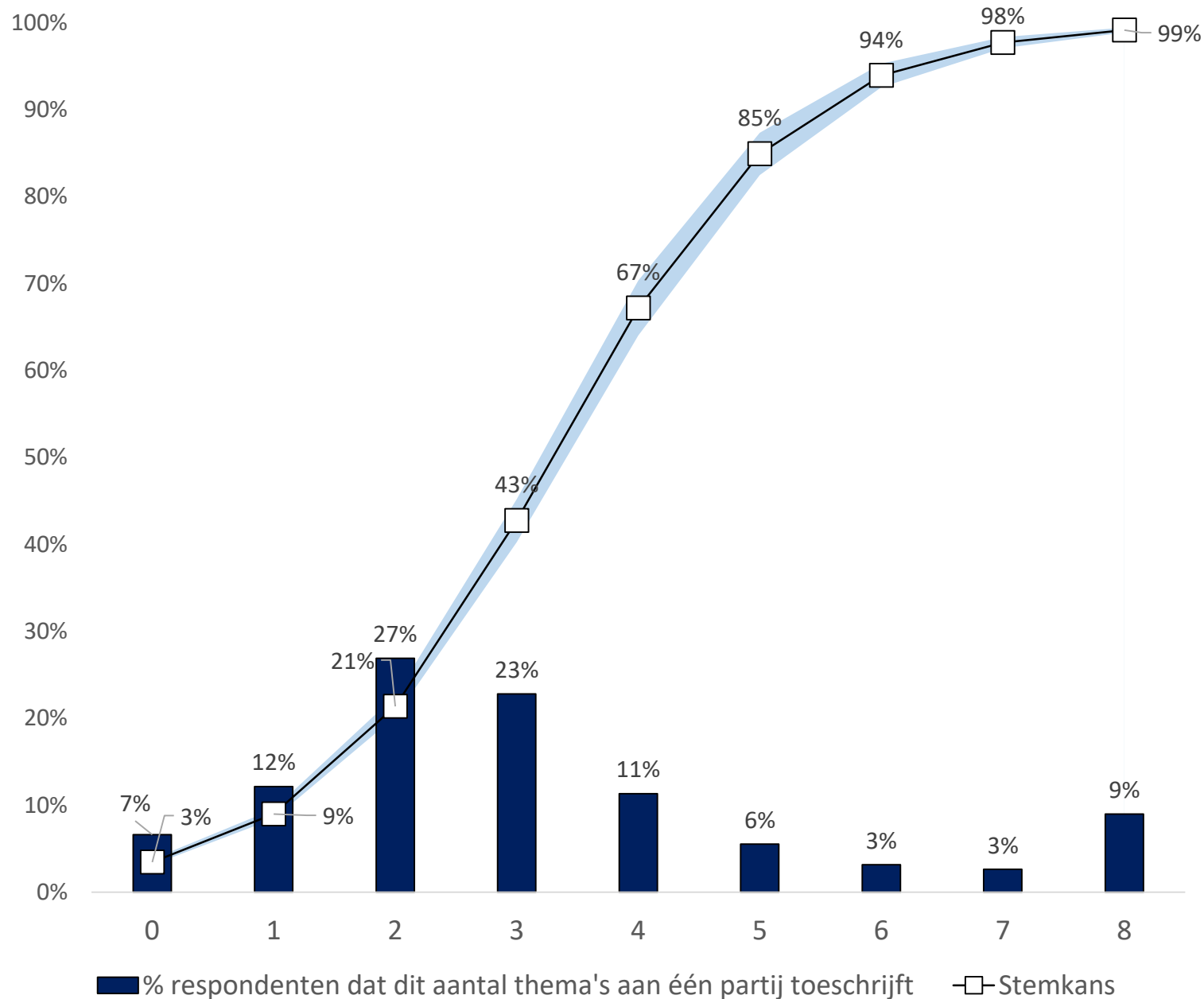
Sociale zekerheid

- Sp.a is de owner
- Rechtse partijen verliezen allemaal wat

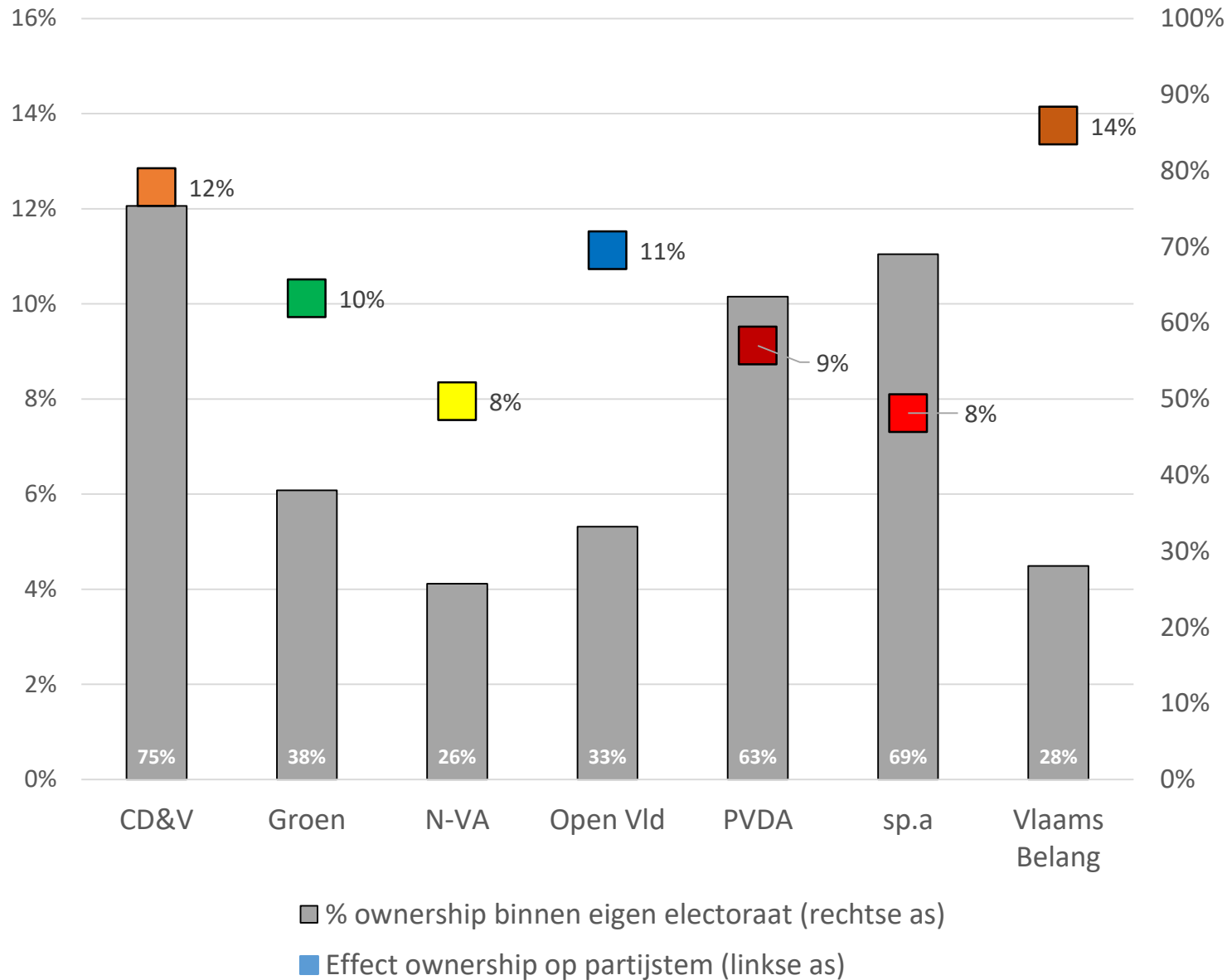
Besluit issue ownership

- Issue ownership is grotendeels stabiel 2019-2020
- Voor belangrijk thema van volksgezondheid is er (nog) geen duidelijk ownership
- CD&V heeft geen enkel duidelijk ownership – scoort wel sterk op gezondheidszorg
- Migratie blijft stevig (komt nog steviger) in handen van VB

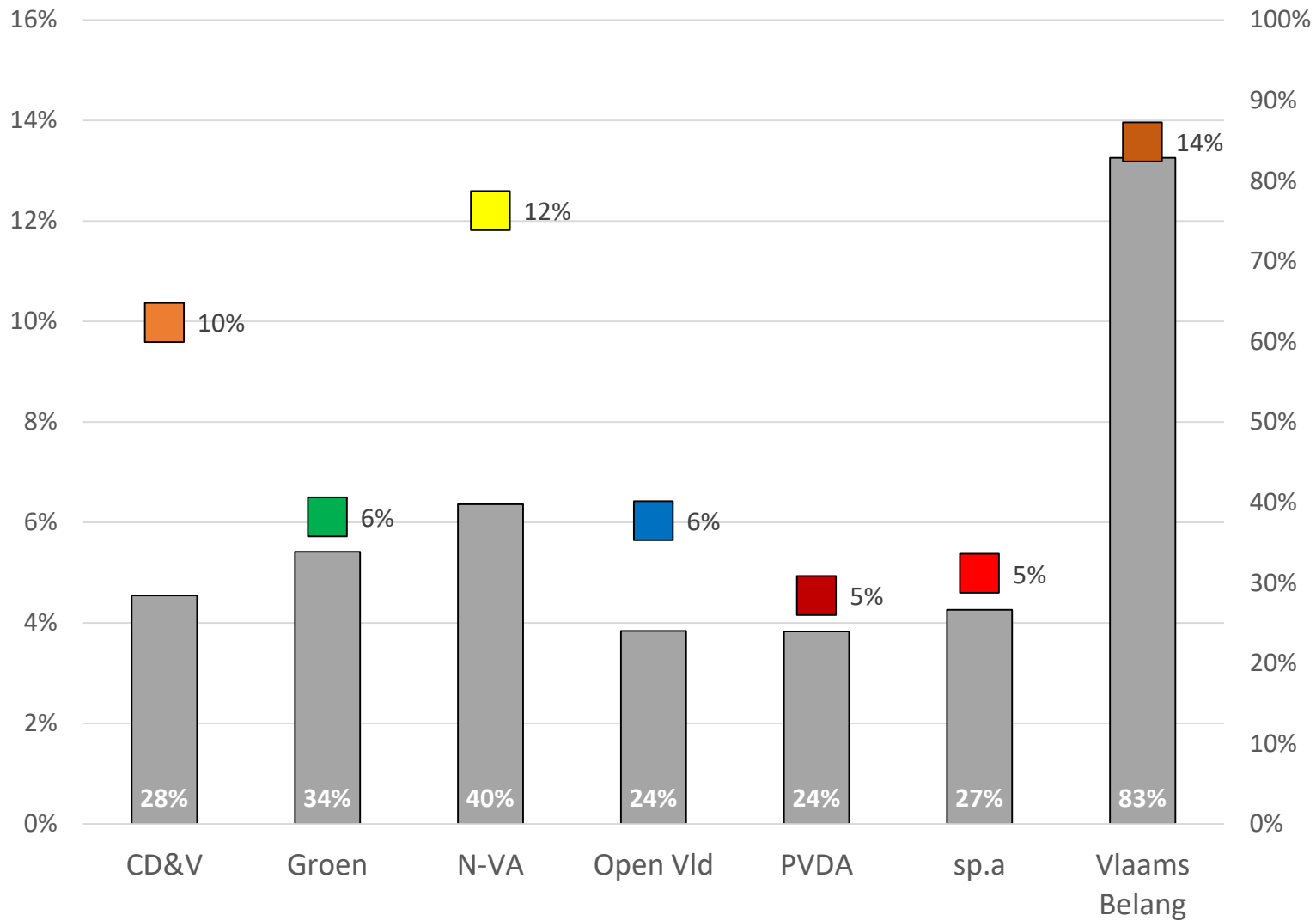
- Zwarte lijn laat de voorspelde kans zien dat een kiezer op een partij stemt, op basis van het aantal thema's waarvoor de kiezer die partij als 'owner' ziet (van 0 thema's owner (links) naar 8 thema's owner (rechts))
- Het onderliggende regressiemodel controleert voor belang van thema's, links-rechts positie van de kiezer, politieke interesse, politieke kennis, leeftijd, opleiding en geslacht
- Blauwe balken geven aan hoeveel % van de kiezers daadwerkelijk zo'n aantal thema's aan één partij toewijst: 80% wijst 4 of minder thema's aan één partij toe
- Impact van issue ownership stijgt exponentieel: owner op 1 thema: 9% kans dat partij stem krijgt. 2 thema's: 21%. 3 thema's: 43% kans...
- Noteer dat de causaliteit ook in omgekeerde richting gaat. Het is niet alleen *omdat* een kiezer een partij als owner ziet dat hij er voor stemt, het is ook *omdat* een kiezer voor een partij stemt dat hij ze als owner ziet

Gezondheidszorg

- Vierkante markeringen geven aan hoeveel kans om op partij te stemmen verandert (stijgt) indien de respondent de partij als eigenaar aanduidt (we tonen enkel significante effecten)
- Balken geven aan hoeveel % van de eigen kiezers daadwerkelijk de partij als eigenaar aanduidt (dus hoe vaak het effect van ownership zich op dit moment voordoet)
- Bij gezondheidszorg: geen duidelijke eigenaar, en effect groottes liggen voor alle partijen dicht bij elkaar (8 – 14% stijging van de stemkans)
- Wel grote verschillen in mate waarin de eigen kiezers de partijen daadwerkelijk als eigenaar aanduiden: bij Vlaams Belang bijvoorbeeld groot effect (+14%!) als de respondent de partij als eigenaar aanduidt... maar slechts 29% van het eigen electoraat ziet VB ook als eigenaar
- CD&V lijkt meest te profiteren: hoog % eigenaarschap, groot effect

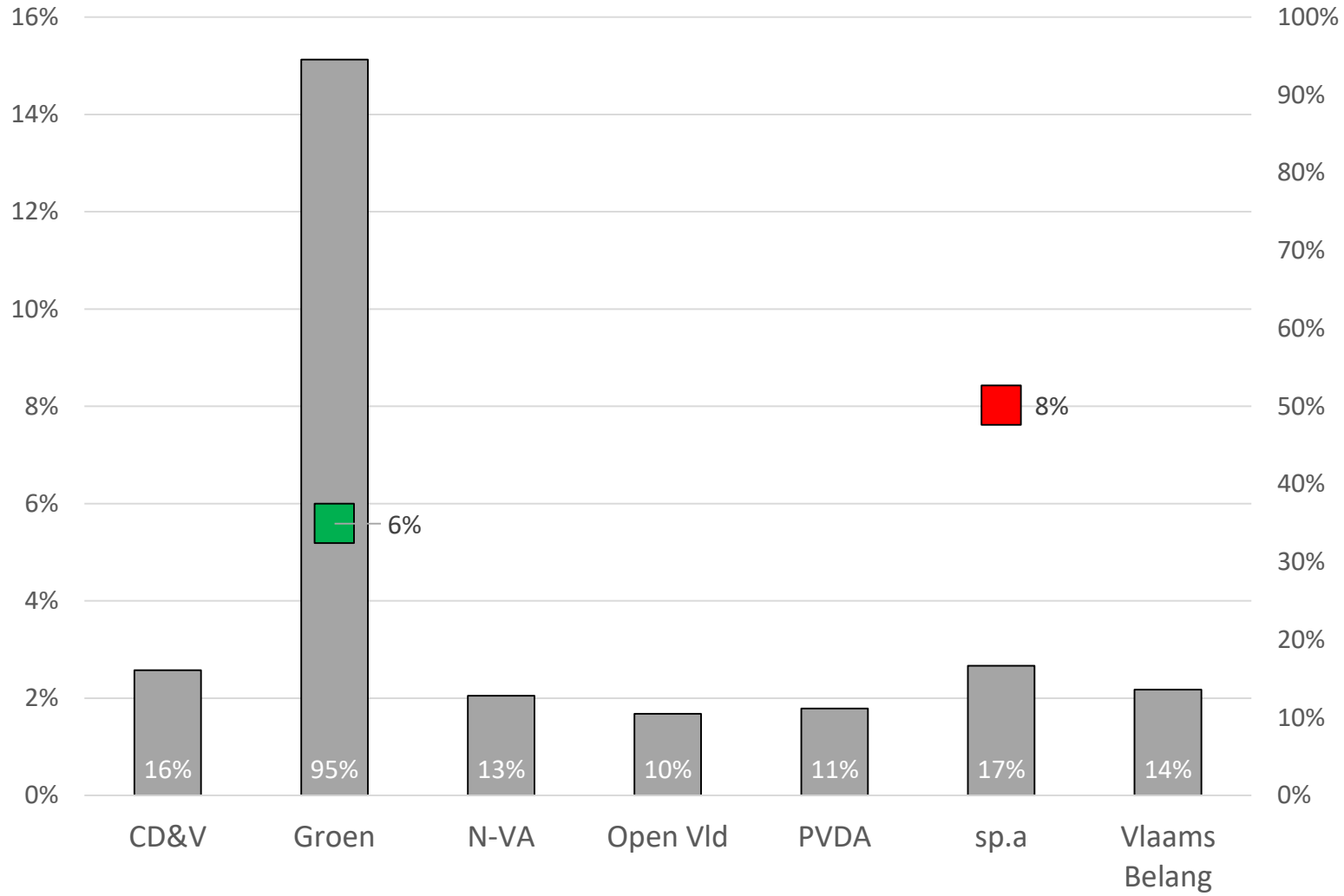
Migratie

■ % ownership binnen eigen electoraat (rechtse as)
■ Effect ownership op partijstem (linkse as)

- Effect ownership migratie grootst bij N-VA (+12%) en VB (+14%)
- Maar effectgroottes zeggen niet alles: grijze balken geven aan bij hoeveel % van de respondenten dit effect zich ook daadwerkelijk manifesteert. VB is bij 83% van de eigen kiezers owner, N-VA is dat slechts bij 40%
- Dus totaal werkelijk effect van ownership van migratie is véél groter voor stem voor Vb dan voor stem voor N-VA

Klimaat

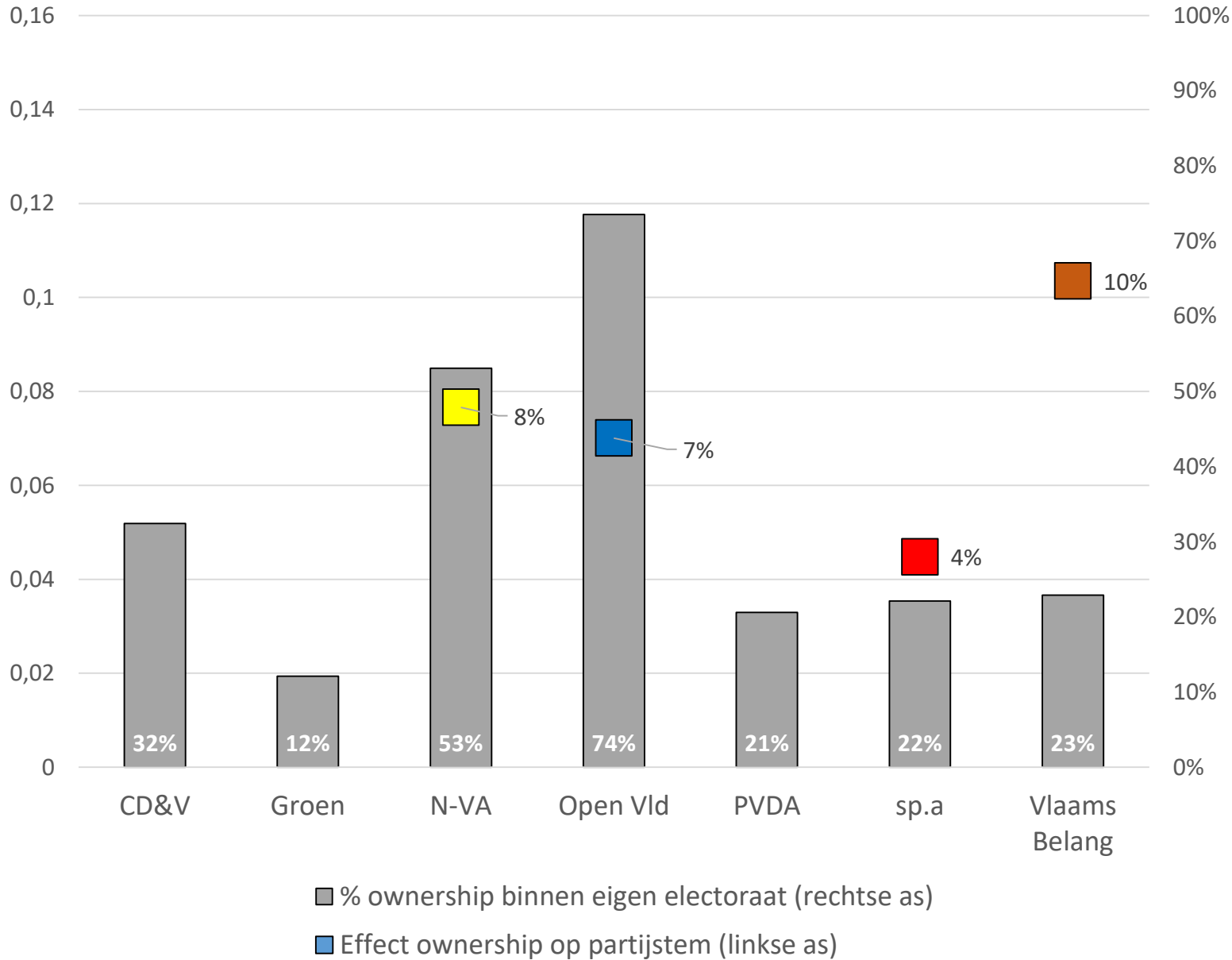

■ % ownership binnen eigen electoraat (rechtse as)

■ Effect ownership op partijstem (linkse as)

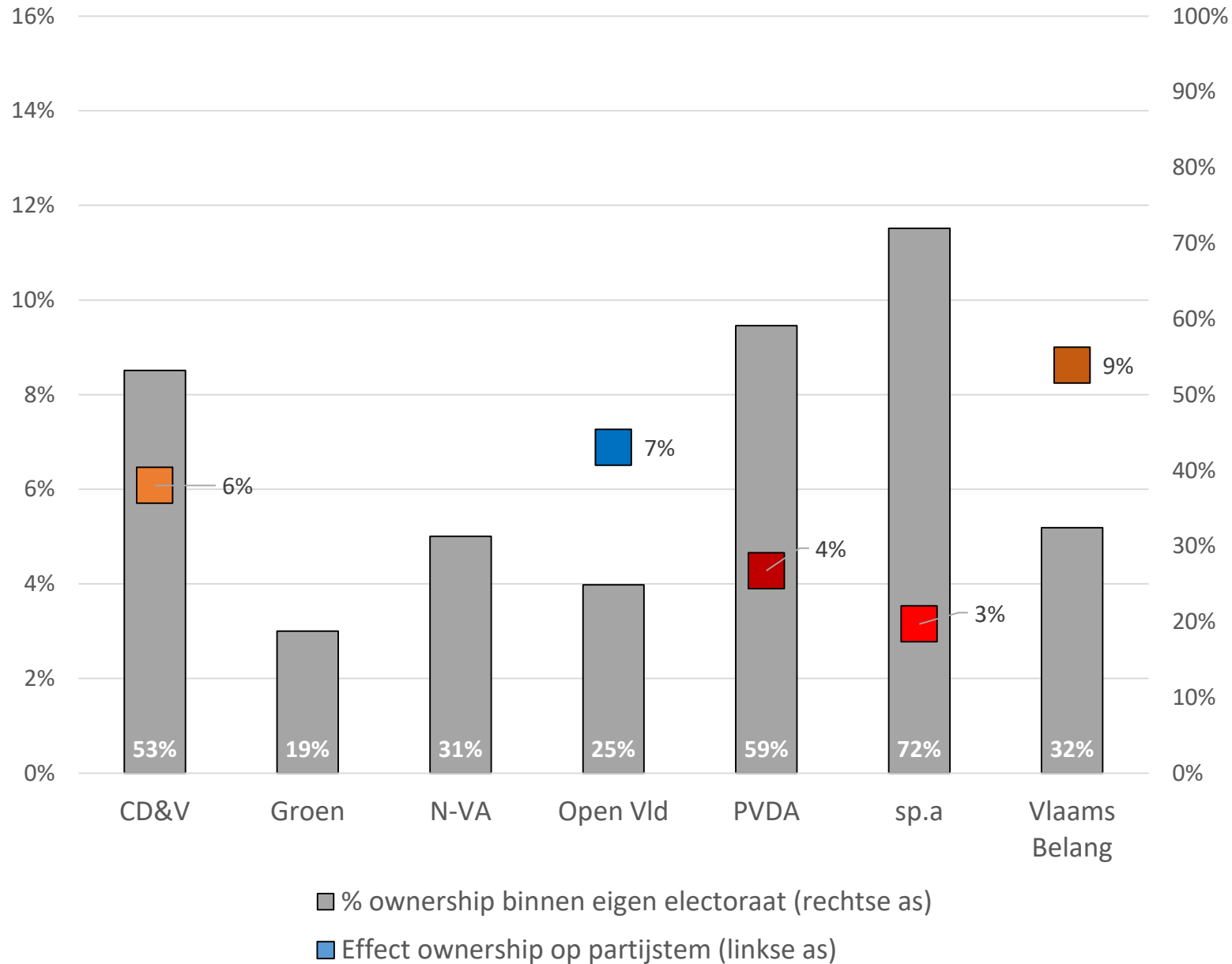
- Voor klimaat significant effect bij slechts 3 partijen
- Groen profiteert het meeste, significant effect en dominant eigenaarschap bij de kiezers

Economie

- Economie lijkt meeste voordeel te bieden voor Open Vld en N-VA
- Bij sp.a en VB wel een significant effect, maar zwakker ownership betekent dat het positieve effect bij veel minder kiezers tot uiting komt

Sociale zekerheid

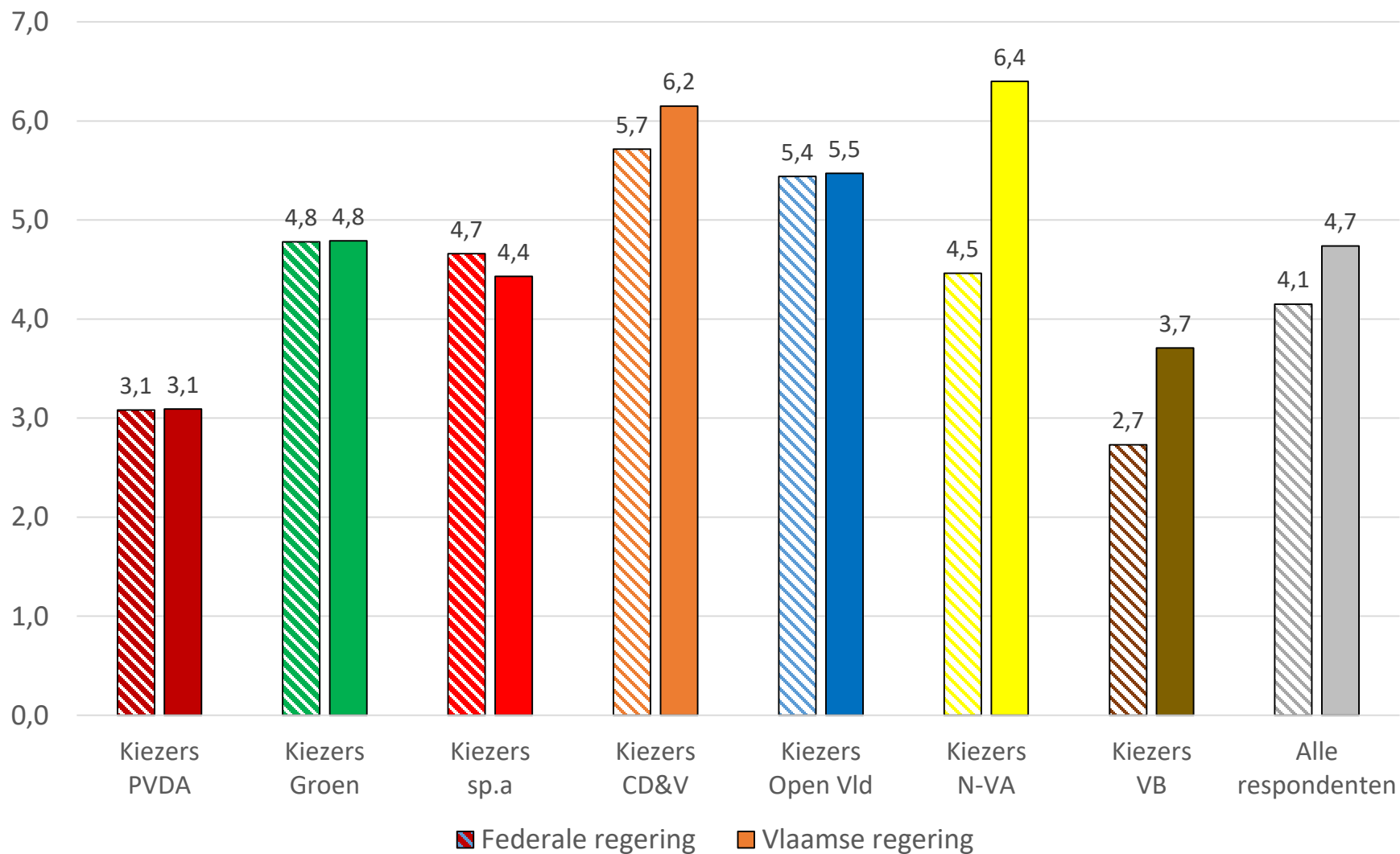
- Eigenaarschap van sociale zekerheid: vooral sp.a en PVDA halen voordeel uit hun eigenaarschap. Positief effect op stem, en vrij hoge graad van ownership

Besluit thema's

- Gezondheidszorg komt van nergens zomaar op de eerste plaats terecht
 - Maar blijft dat duren? Als corona voorbij is verdwijnt het even snel terug (zie justitie na de zaak Dutroux)?
 - Geen enkele partij is er eigenaar van, nog niet duidelijk wie er op termijn bij kan gaan winnen
 - Linkse kiezers vinden het thema het belangrijkste, en sp.a scoort op dit moment ook goed als kandidaat issue owner... (ondanks oppositie). Zie ook de analogie met pensioenen en sociale zekerheid waar sp.a reeds eigenaar van is
- Onverwacht veel spontane vermeldingen van 'de politiek zelf' als grootste probleem
- Migratie houdt stand, klimaat en milieu deemsteren helemaal weg
- Komt het communautaire thema terug? (als antwoord op de politieke crisis)

5. Tevredenheid inhoud beleid

Algemene evaluatie regeringen

- 'Hoe tevreden bent u over het beleid dat op de verschillende politieke bestuursniveaus werd gevoerd in de voorbije periode?' (0-10)
- Cijfers in grafiek zijn gemiddelde score op 10
- Algemene evaluatie van beide regeringen is 'net gebuisd'. De Vlaamse scoort beter dan de federale maar gezien de federale politieke crisis (en dus eigenlijk de afwezigheid van federaal beleid) is de federale score nog relatief hoog
- Algemeen patroon is dat electoraten van radicale partijen negatiever zijn dan die van centrumpartijen
- Voor CD&V, VB en (vooral) N-VA is er een verschil tussen beoordelingen van beide regeringen, voor de andere electoraten niet

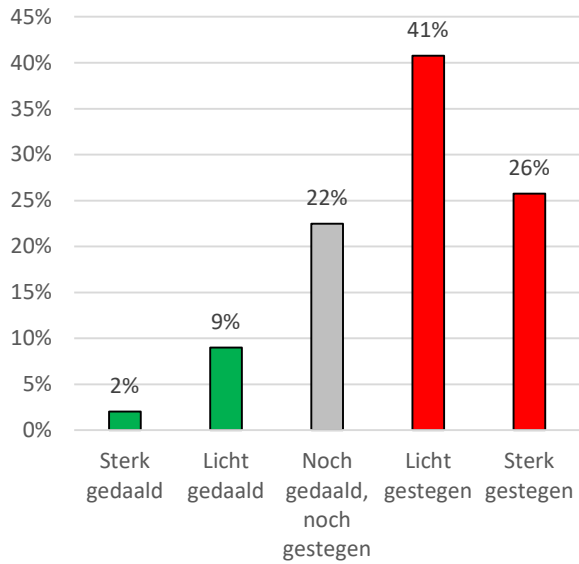
Wie is er meer/minder tevreden?

- Verklarend model voor evaluatie van beide regeringen
- Grotere tevredenheid voor beleid van regeringen bij...
 - Mensen die tevreden zijn over hun inkomen
 - Mensen die politiek geïnteresseerd zijn
 - Rechtse mensen (alleen voor de Vlaamse regering, speelt geen rol voor evaluatie van de federale regering)
 - Niet politiek-cynische mensen
 - Mensen die tevreden zijn over de werking van onze democratie (zeer groot effect)
 - Kiezers van Groen (alleen federaal), CD&V, N-VA en Open Vld (alleen federaal)
- Zijn allemaal dezelfde variabelen die ook eerder al vertrouwen in coronabeleid verklaarden

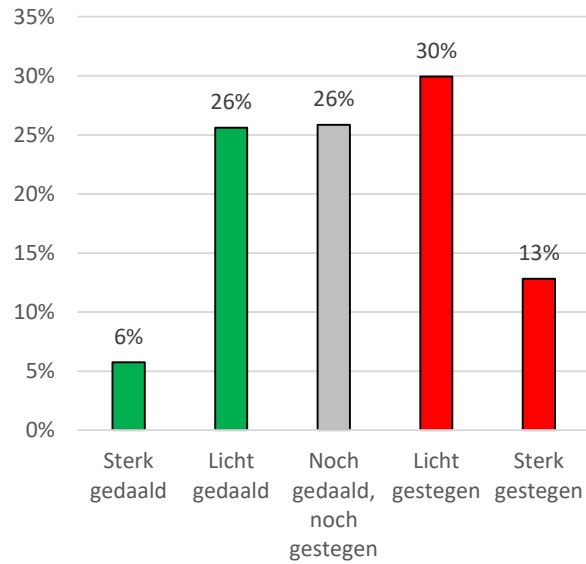
Zijn maatschappelijke problemen verbeterd?

- Tevredenheid met beleid betekent ook het gevoel hebben dat de samenleving de goede kant uit gaat, en dat de problemen ook effectief minder erg worden
- *‘Veel maatschappelijke problemen zijn in cijfers samen te vatten. Hieronder vragen we uw mening over acht zulke problemen. Voor elk van hen zouden we uw inschatting willen of de cijfers tijdens de voorbije 5 jaar gedaald of gestegen zijn.’* (sterk gedaald tot sterk gestegen)
- Respondenten kregen acht (meetbare) problemen voorgeschoteld

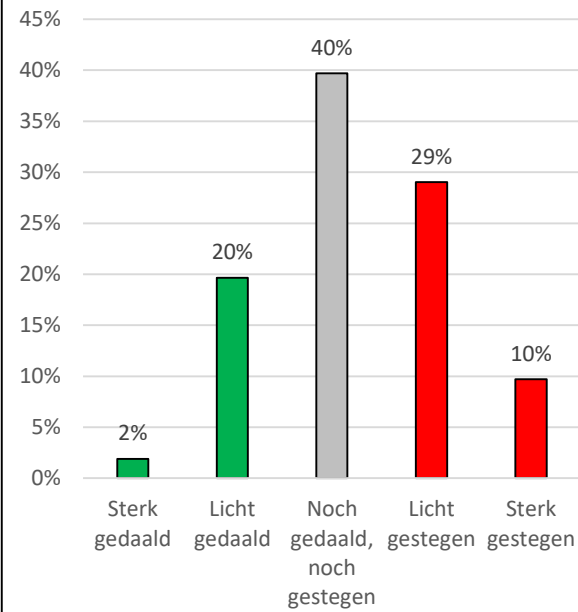
Aantal mensen dat in armoede leeft

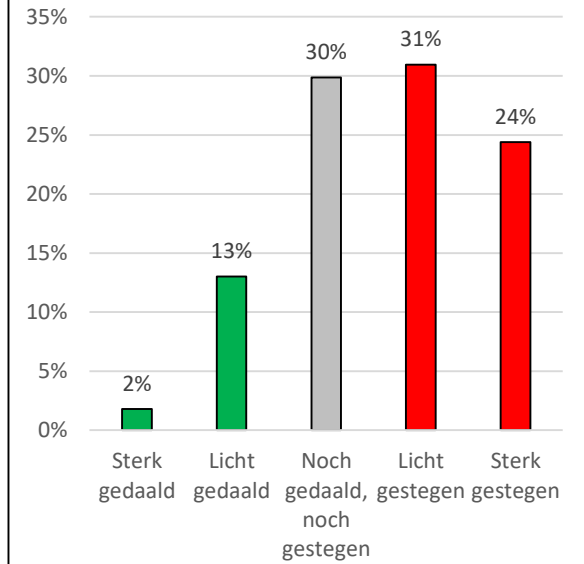
Werkloosheidsgraad in Vlaanderen

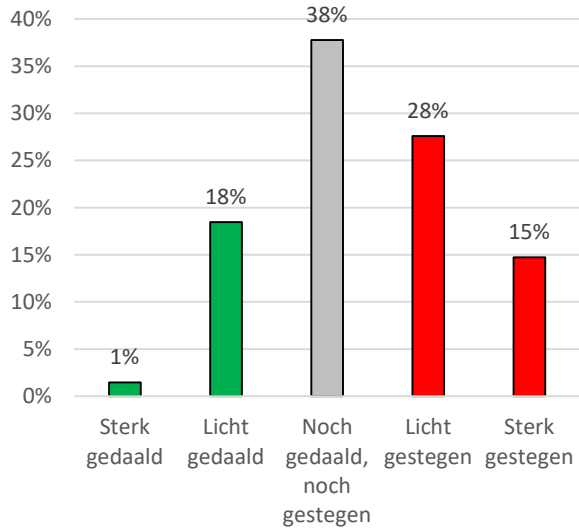
Uitstoot van CO² in België

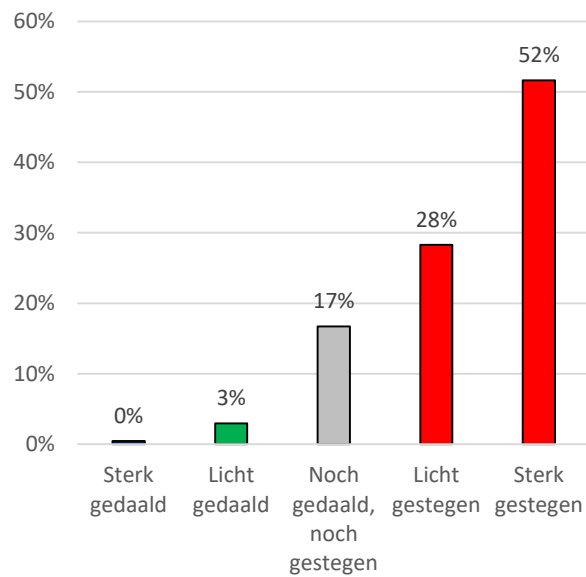
Het aantal goedgekeurde asielaanvragen in België

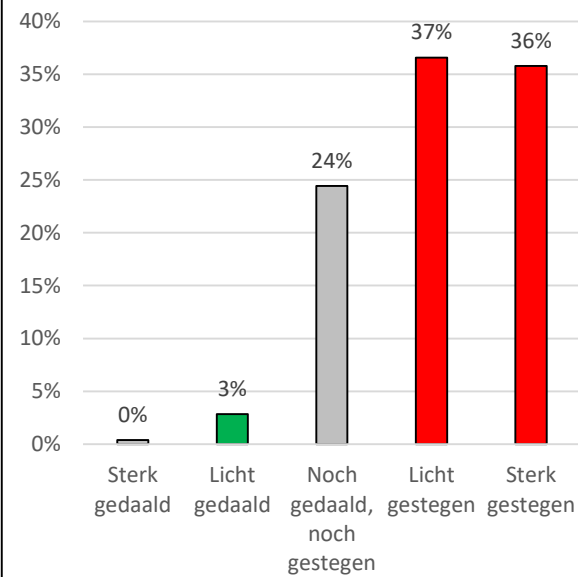
Aantal woninginbraken in Vlaanderen

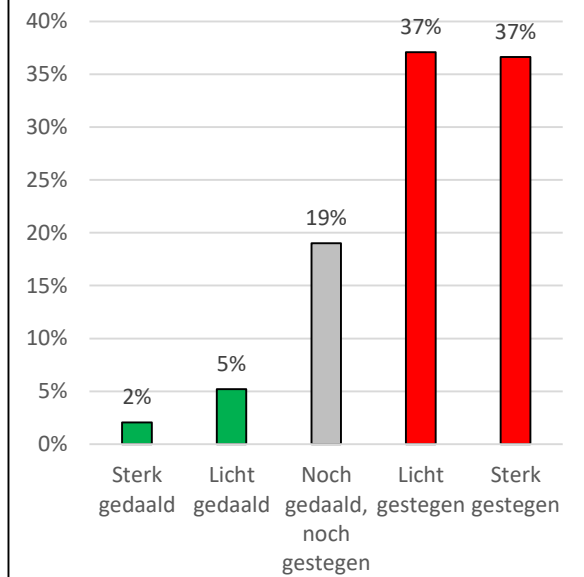
Belgische staatschuld

Wachttijden in de zorg

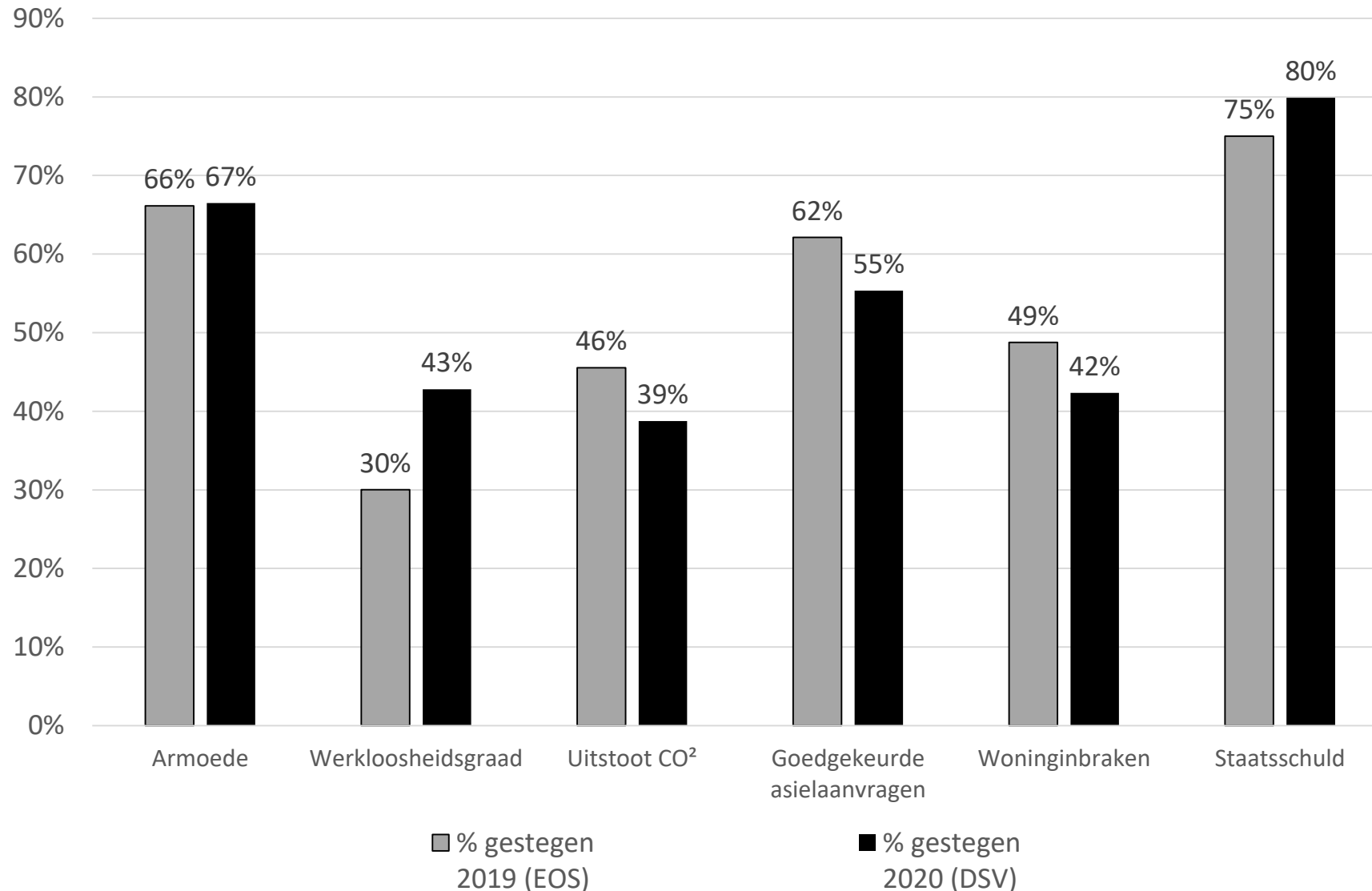
Files in Vlaanderen

Het gaat de slechte kant op...

- Overweldigend pessimisme over sociale evoluties: voor *elk* probleem, ook voor de problemen die in feit minder erg zijn geworden (vb. woninginbraken), zegt een (grote) meerderheid dat het (veel) erger is geworden
- De resultaten impliceren dat de vorige Belgische en de Vlaamse regering er niet in geslaagd zijn om, alvast in de perceptie van veel burgers, de problemen echt aan te pakken. De perceptie van hun track record is barslecht
- Moet wat gerelativeerd worden, want mensen zijn vaak geneigd om pessimistisch te zijn over maatschappelijke evoluties
- Bovenop het algemeen pessimisme komt dat sommige electoraten nog negatiever zijn over maatschappelijke evoluties dan anderen
 - Voor 7 van de 8 problemen (niet CO²-uitstoot) denken VB-kiezers nog negatiever dan de gemiddelde Vlaming
 - PVDA-kiezers, nochtans ook een radicale protestpartij, zijn *niet* negatiever dan de gemiddelde kiezer
 - Open Vld-kiezers zijn het meest optimistisch (beoordelen 7 van de 8 problemen minder negatief dan gemiddeld)

Maar het is niet slechter geworden sinds 2019

- Vergelijking met EOS RepResent survey van 2019, die 6 identieke indicatoren bevroeg in Maart-April 2019
- Grafiek geeft % respondenten in 2019 (grijze balken) en 2020 (zwarte balken) die aangaven dat volgens hen dit probleem ernstiger geworden was
- Geen algemene toename van het pessimisme sinds 2019. Verschillende problemen gaan volgens de kiezers de goede kant uit (vb. inbraken)
- De problemen die door de coronacrisis beïnvloed worden, worden ook zo gepercipieerd: werkloosheid naar boven, staatsschuld naar boven, CO²-uitstoot naar beneden

Besluit tevredenheid inhoud beleid

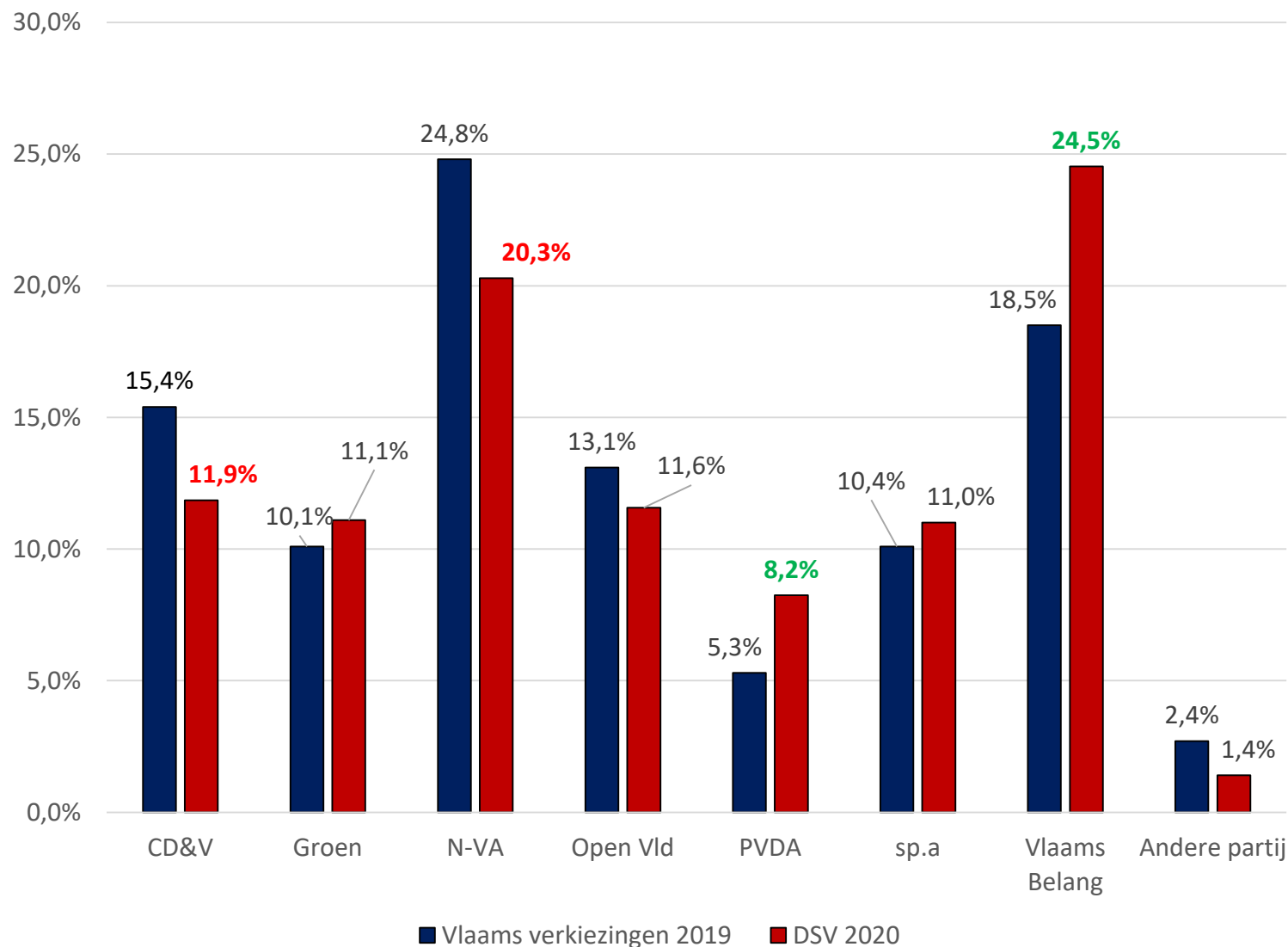
- Geen grote tevredenheid over het algemene beleid van de regeringen, federaal niveau beperkt opvallend de schade van anderhalf jaar zonder normale regering (misschien gecompenseerd door ingrijpend corona-beleid op het einde)
- Algemene tevredenheid over eigen leven (vb. inkomen) en algemene tevredenheid over politiek, leiden ook tot tevredenheid over het beleid van de regeringen
- Bijzonder wijdverspreid pessimisme over de problemen in België en Vlaanderen. Die problemen worden erger (zelfs als ze in werkelijkheid niet erger worden). Maar pessimisme is niet opvallend gestegen door politieke en coronacrisis

6. Stemgedrag

Bottom line: de stem

- De coronacrisis leidde tot ongekende maatregelen. Politieke beslissingen zijn plots heel onmiddellijk en persoonlijk voelbaar
- Corona viel op het hoogtepunt van de politieke crisis, en leidde tot een ongekende minderheidsregering met volmachten
- Leidt die bijzonder turbulente politieke context tot electorale aardverschuivingen?

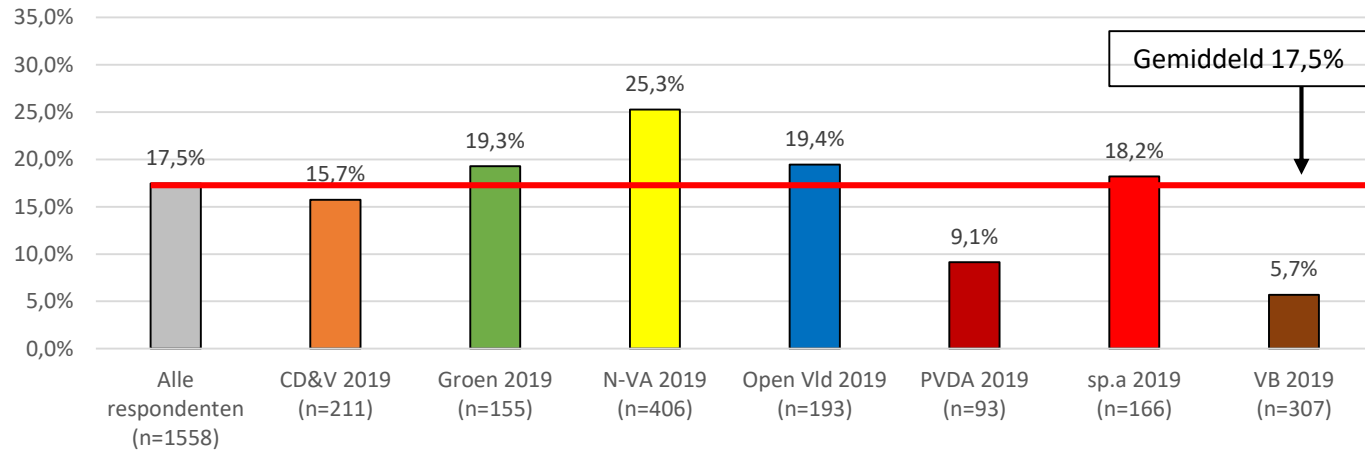
Kies-intenties versus uitslag 2019

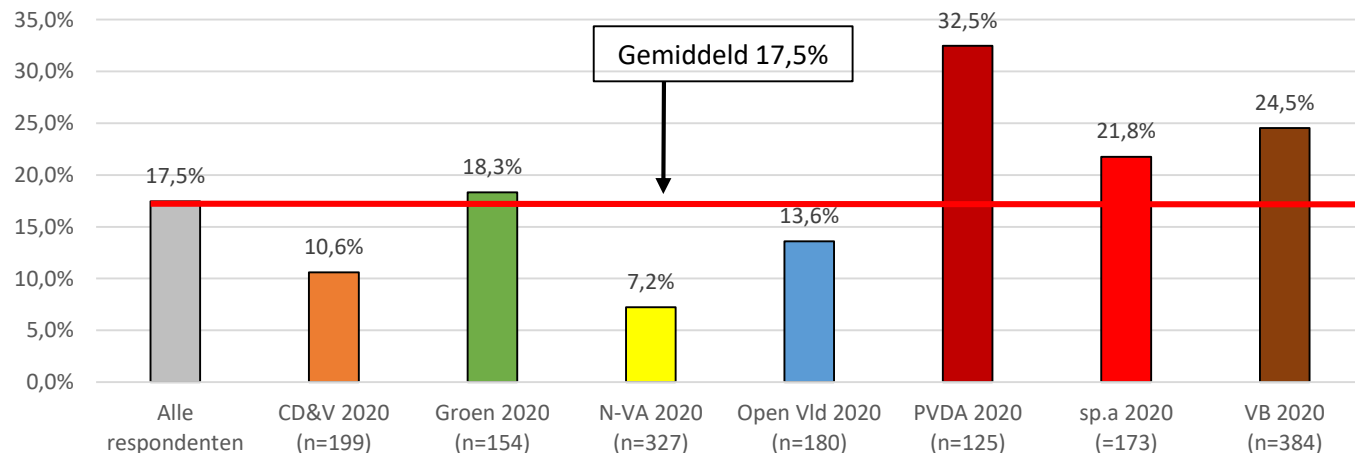
- Opletten met vergelijkingen, kan aan toeval liggen. Voor 2020 gaat het om een schatting met een foutenmarge. Alleen gekleurde cijfers verschillen met 95% zekerheid van uitslag 2019
- Ondanks dramatische periode, geen revolutionaire wijzigingen
- VB terug naar recordniveau van 2004 (+6,0%)
- N-VA (-4,5%) en CD&V (-3,6%) verliezen fors
- Winst voor PVDA (+2,9%)
- CD&V, Groen, Open Vld en sp.a zijn bijna even groot (elke rond 11%)
- In percentage stemmen is huidige Vlaamse regering haar meerderheid kwijt (43,8% van de stemmen, na 2019 was dat 53,3%)
- N-VA en VB hebben in stemmen geen meerderheid (44,8%) maar zouden dat met deze uitslag wel in zetels kunnen hebben
- Besluit: extreme partijen winnen, centrum kalft verder af
- Besluit²: VB is grootste partij

Uit- en instroom van kiezers tussen 2019 en 2020

Hoeveel van het electoraat van 2019 stemt in 2020 voor andere partij? (uitstroom)

Hoeveel van het electoraat van 2020 stemde in 2019 nog voor een andere partij? (instroom)

- 17,5% van de kiezers kiezen in 2020 voor een andere partij dan ze in 2019 deden
- Dat is opvallend veel op één jaar na de verkiezingen. Vergelijking: op de 5 jaar tussen 2014 en 2019 wisselden 32% van de kiezers van partij. Nu op één jaar tijd dus meer dan de helft daarvan
- VB heeft trouwste electoraat (94% van de kiezers van 2019 zeggen ook nu nog op de partij te zullen stemmen) én heeft het meeste 'nieuwkomers' (25% van de kiezers van 2020 zijn nieuw)
- PVDA min of meer vergelijkbaar, maar op lager niveau: veel trouwe kiezers (91%) en veel nieuwkomers (33%)
- N-VA heeft minst trouwe electoraat (slechts 75% bleef) en won bijna geen nieuwe kiezers in 2020 (slechts 7%)
- Geen duidelijke patronen voor andere partijen met ongeveer evenveel uitstroom als instroom

Uit- en instroom van wie naar wie

	CD&V	Groen	N-VA	Open Vld	PVDA	sp.a	VB	Andere
CD&V	164	5↗ ↘1	9↗ ↘8	3↗ ↘3	2↗ ↘0	10↗ ↘5	2↗ ↘3	0↗ ↘0
Groen	1↗ ↘5	116	3↗ ↘4	5↗ ↘6	6↗ ↘1	9↗ ↘7	3↗ ↘0	0↗ ↘3
N-VA	8↗ ↘9	4↗ ↘3	279	10↗ ↘6	3↗ ↘0	2↗ ↘1	67↗ ↘3	1↗ ↘0
Open Vld	3↗ ↘3	6↗ ↘5	6↗ ↘10	143	7↗ ↘1	8↗ ↘3	5↗ ↘1	0↗ ↘0
PVDA	0↗ ↘2	1↗ ↘6	0↗ ↘3	1↗ ↘7	78	4↗ ↘7	3↗ ↘7	0↗ ↘6
sp.a	5↗ ↘10	7↗ ↘9	1↗ ↘2	3↗ ↘8	7↗ ↘4	125	4↗ ↘2	1↗ ↘0
VB	3↗ ↘2	0↗ ↘3	3↗ ↘67	1↗ ↘5	7↗ ↘3	2↗ ↘4	267	0↗ ↘3
Andere	0↗ ↘0	3↗ ↘0	0↗ ↘1	0↗ ↘0	6↗ ↘0	0↗ ↘1	3↗ ↘0	14

- Tabel toont instroom en uitstroom tussen alle partijen; ↗ wil zeggen van de rijpartij naar de kolompartij; ↘ van de kolompartij naar de rijpartij
- Cijfers zijn absolute aantallen (individuele kiezers; n=1560)
- Tabel enkel met kiezers die zowel voor 2019 als 2020 een partij rapporteerden (geen nieuwe kiezers, blanco, ongeldig, niet gaan stemmen, weet niet)
- Elke kiezer in DSV-steekproef representeert ongeveer 3.000 reële kiezers
- Let op: resultaat hangt sterk af van de juiste herinnering van de stem in 2019!
- Veel kleine verschuivingen in allerlei richtingen (niet betrouwbaar)
- Maar drie grotere stromen (+10):
 1. Van CD&V naar sp.a
 2. Van N-VA naar Open Vld
 3. Van N-VA naar VB (zeer groot!)
- 69% van N-VA verlies (67 van de 97 kiezers) is te wijten aan N-VA-kiezers die naar VB gaan
- Besluit: N-VA bloedt verder leeg richting VB (was 2014→2019 ook al het geval)

Uitstroom van N-VA naar VB nader bekeken (1)

- Respondenten die partij wisselden tussen 2019 en 2020 werd gevraagd op te schrijven *waarom* ze gewisseld waren
- Wat leren de 87 open antwoorden van de switchers tussen N-VA en VB? (noot: herweging reduceert deze naar 67 switchers)

Motieven voor switch N-VA → VB	#
N-VA houdt beloftes niet	14
Tegen cordon sanitaire rond VB (ondemocratisch)	11
Migratie (N-VA niet genoeg tegen, VB wel)	11
N-VA heeft te weinig gedaan	10
Politieke ontevredenheid (proteststem voor VB)	10
N-VA is partij van de rijken	5
N-VA niet radicaal genoeg	5

- De 'dans' van N-VA met VB bij de Vlaamse formatie heeft wellicht kiezers naar VB geduwd (veel klachten over het feit dat het VB geen eerlijke kans heeft gekregen)
- N-VA blijft kiezers aan VB verliezen door migratie-thema

	Trouw N-VA N-VA 2019 N-VA 2020		Ontrouw N-VA 2019 VB 2020		Trouw VB VB 2019 VB 2020
Socio-demografisch					
Gemiddelde leeftijd	55		53	**	48
Percent mannen	56%		48%		57%
Opleidingsniveau					
Percent geen/lager onderw. of middelbaar onvolledig	23%		32%		39%
Percent middelbaar volledig	44%		44%		45%
Percent hoger opgeleid	33%	+	24%		16%
Gemiddelde tevredenheid inkomen (op 10)	6,9	**	6,1	+	5,6
Mediagebruik (hoger = meer gebruik)	2,9		2,8	*	2,6
Algemene politieke attitudes					
Gemiddelde politieke interesse (op 10)	6,7		6,3	*	5,6
Gemiddelde politieke kennis (op 5)	2,7	*	2,1	*	1,8
Gemiddelde links-rechts positie (0=links, 10=rechts)	6,9		7,2		7,3
Gemiddeld politiek cynisme (hoger = meer cynisme)	-0,2	***	0,2	*	0,4
Gemiddelde tevredenheid met democratie (op 5)	2,6	***	2,0		2,0
Percentage thema gekozen bij gesloten issue vragen					
Belastingen	14%	**	24%		18%
Criminaliteit	15%		18%	*	30%
Defensie	0%		0%		1%
Economie	31%	**	17%		11%
Functioneren van de democratie	14%		17%	+	10%
Gezondheidszorg	24%		22%		20%
Klimaat	4%		2%		2%
Migratie	29%	***	56%		63%
Milieu	3%		2%		1%
Mobiliteit	2%		0%		1%
Onderwijs	6%	+	1%		2%
Pensioenen	8%		13%		8%
Sociale zekerheid	13%		12%		14%
Staatshervorming	21%	*	11%		6%
Welzijn	6%		2%		6%
Werkgelegenheid	9%	+	3%		6%

- Vergelijking van drie groepen en test van significant verschil; eerste twee kolommen leren welke kiezers (en dus waarom) N-VA verlieten
- Degenen die N-VA voor VB verlieten waren/hadden/vonden...
 - minder tevreden over hun inkomen
 - minder politieke kennis
 - meer cynisch over politiek
 - belastingen een belangrijker thema
 - economie een minder belangrijk thema
 - migratie een (veel!) meer belangrijk thema
 - staatshervorming een (veel!) minder belangrijk thema
- Besluit: politieke ontevredenheid en migratie dreven kiezers van N-VA naar VB

Partij-competitie

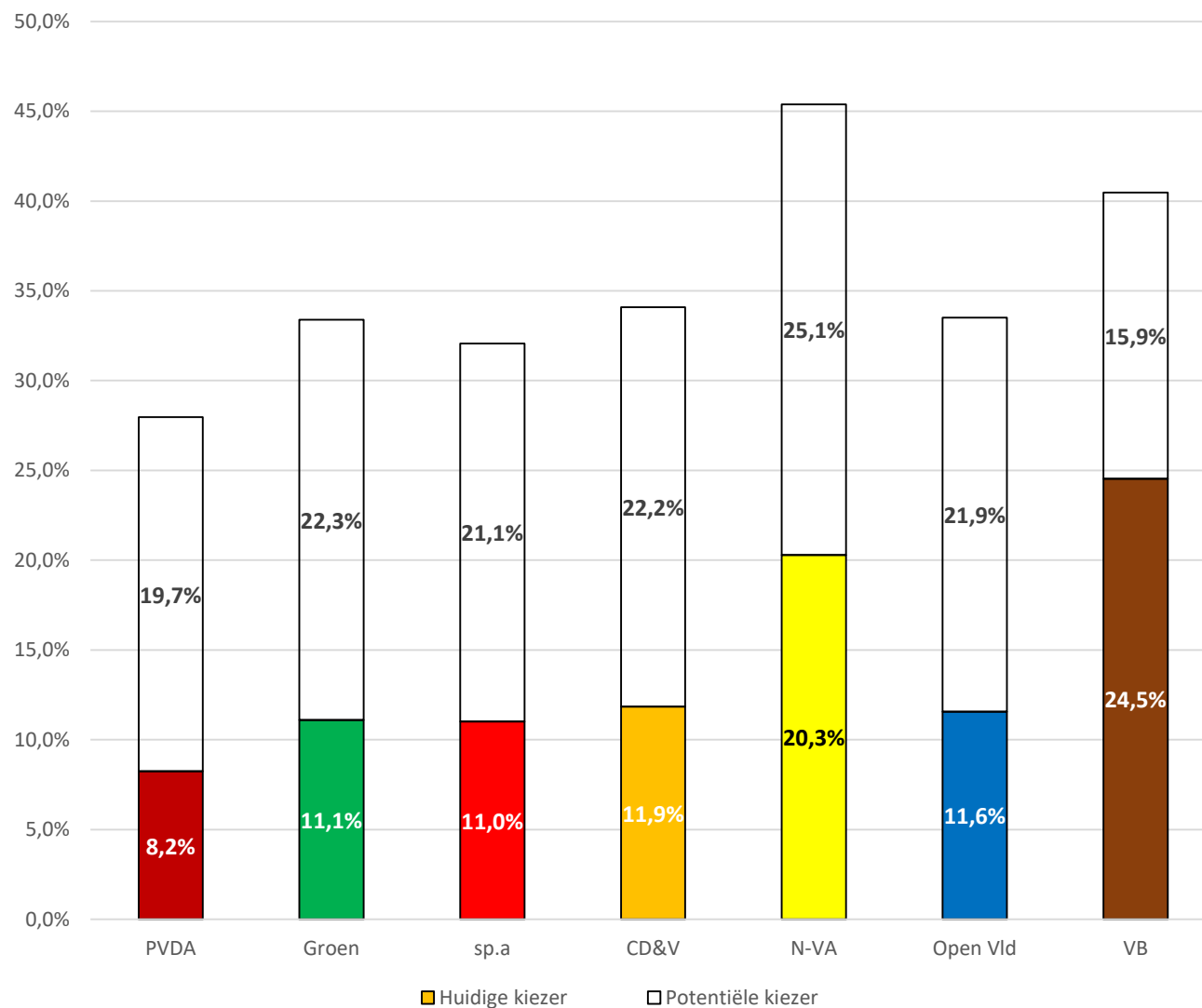
	PVDA	Groen	sp.a	CD&V	Open Vld	N-VA	VB
Ooit PVDA gestemd (N=231)		42%	42%	22%	24%	29%	21%
Ooit Groen gestemd (N=451)	19%		35%	35%	24%	24%	12%
Ooit sp.a gestemd (N=505)	19%	34%		33%	22%	29%	21%
Ooit CD&V gestemd (N=617)	9%	29%	28%		28%	46%	19%
Ooit Vld gestemd (N=466)	11%	23%	22%	33%		45%	17%
Ooit N-VA gestemd (N=870)	8%	15%	19%	35%	29%		37%
Ooit VB gestemd (N=609)	9%	10%	18%	20%	16%	52%	

- 'Kan u aangeven op welke van de onderstaande partijen u ooit heeft gestemd bij nationale, regionale of Europese verkiezingen (niet lokaal)? U kan meerdere partijen aanduiden.'
- De cijfers geven aan hoeveel percent (rijpercentages) van kiezers die ooit voor partij stemde ook ooit voor andere partij stemde
- Gemiddelde overlap tussen elk duo van partijen is 25%. Hogere overlap is in groen aangeduid, lagere rood
- Hoogste overlap tussen VB (52%) en N-VA (37%). Dat zijn sterkst communicerende vaten in Vlaamse politiek
- Over het algemeen is de overlap ideologisch logisch, met vooral overlap tussen linkse en tussen rechtse partijen onderling (groene vlakken liggen op de diagonaal; rode op de uiteinden)
- Maar ideologie bepaalt niet alles. Vlaanderen is één kiezersmarkt waarbij er mobiliteit is van links naar rechts en omgekeerd (vb. 29% van de 'ooit-PVDA-kiezers' stemde ooit voor N-VA)
- Besluit: Vlaamse partijcompetitie is ideologisch gestructureerd maar is ook een strijd van allen tegen allen. Op langere termijn winnen en verliezen partijen van overal

Potentieel van partijen

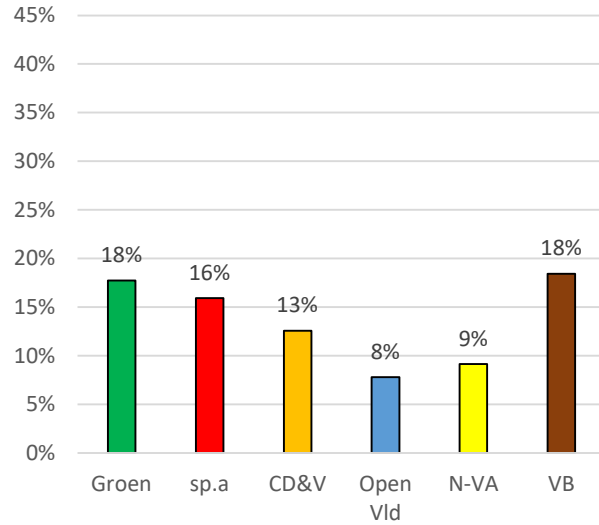
- *‘In Vlaanderen zijn verschillende politieke partijen actief. Kunt u aangeven hoe waarschijnlijk het is dat u ooit op elk van de onderstaande partijen zou stemmen?’ (0=zeer onwaarschijnlijk, 10=zeer waarschijnlijk)*
- Alle partijen waar de respondent niet op stemde (in 2020) maar die hoger dan 6 scoorden op de 0-10 schaal worden als potentieel van die partij beschouwd

Huidige kiezers en hun potentieel per partij

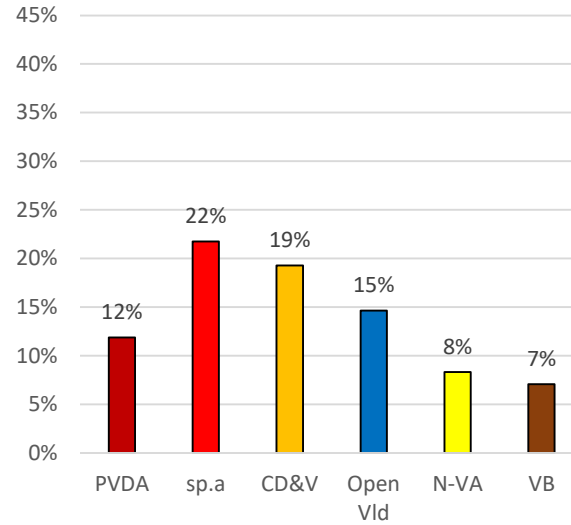

- Leesvoorbeeld: als alle potentiële PVDA-kiezers op PVDA zouden stemmen dan zou de partij 8,2% + 19,9% van de stemmen hebben
- Vier partijen hebben gelijkaardig totaal potentieel: Groen, sp.a, CD&V en Open Vld
- VB en N-VA hebben groter totaal potentieel, PVDA een kleiner
- Qua *bijkomend* potentieel is VB het kleinste (16%), dat van N-VA het grootste (25%). Dat wil zeggen dat VB er op dit moment het best in slaagt om zijn potentieel in een effectieve stem om te zetten, N-VA het minst goed

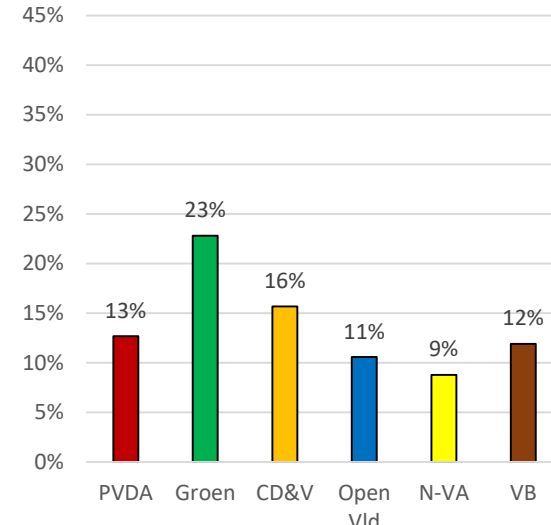
Potentiële kiezers van PVDA stemmen nu...

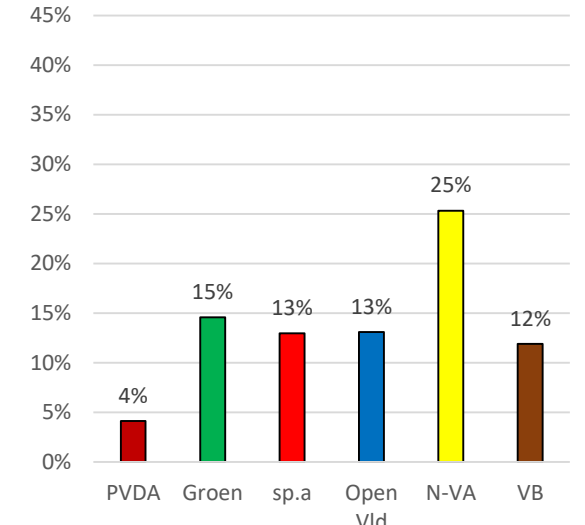
Potentiële kiezers van Groen stemmen nu...

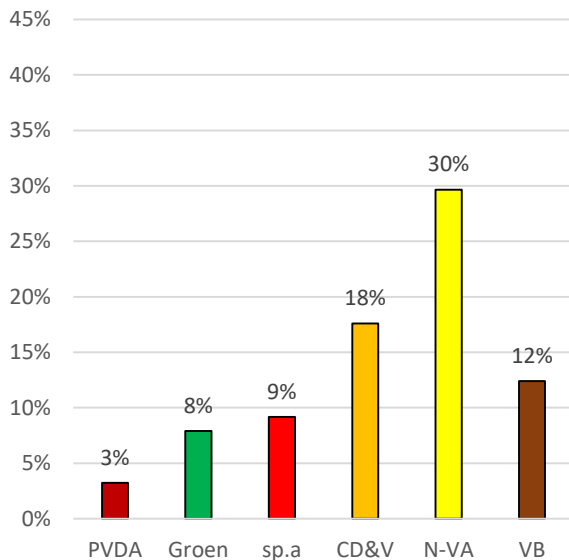
Potentiële kiezers van sp.a stemmen nu...

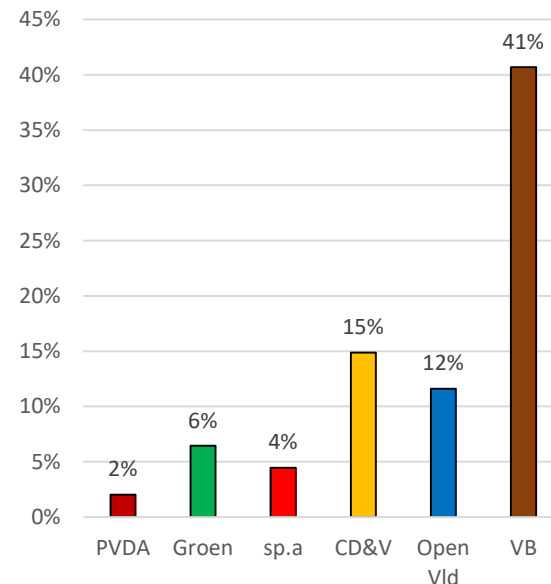
Potentiële kiezers van CD&V stemmen nu...

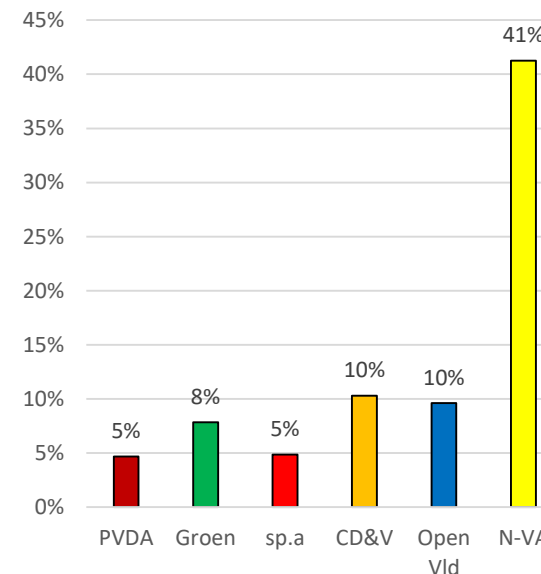
Potentiële kiezers van Open Vld stemmen nu...

Potentiële kiezers van N-VA stemmen nu...

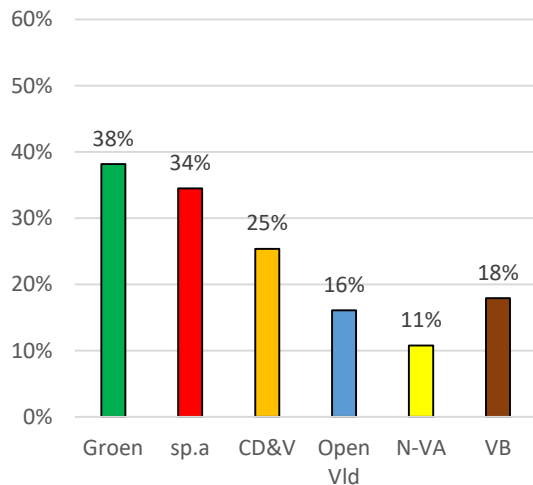

Potentiële kiezers van VB stemmen nu...

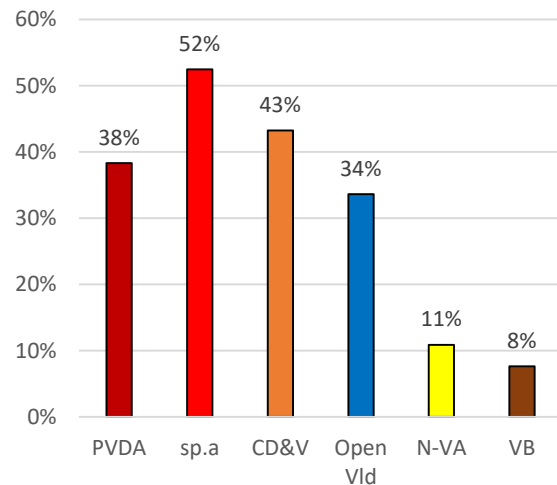

- Grafieken geven aan van waar de mogelijke *winst* van een partij kan komen
- Veruit grootste overlap van wederzijds potentieel bij N-VA en VB
- N-VA en VB hebben wel grootste totaal potentieel (cfr. supra) maar het is elkaars potentieel. Dus dat kan niet op hetzelfde moment gerealiseerd worden
- Meer gespreid potentieel aan de linker- dan aan de rechterzijde
- Opvallend is overlap PVDA-VB, redelijk wat VB-kiezers zeggen ook PVDA te kunnen stemmen

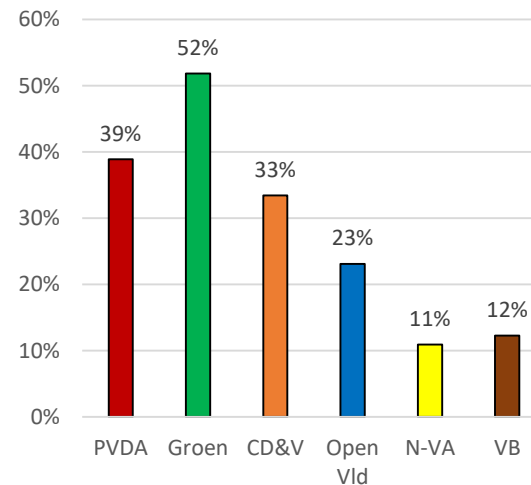
Huidige PVDA kiezers zitten in potentieel van...

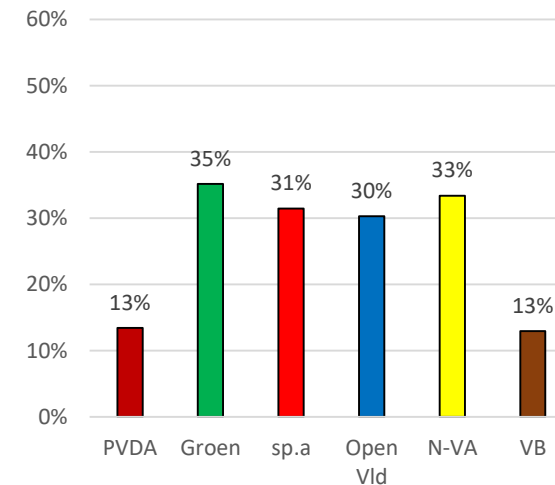
Huidige Groen-kiezers zitten in potentieel van...

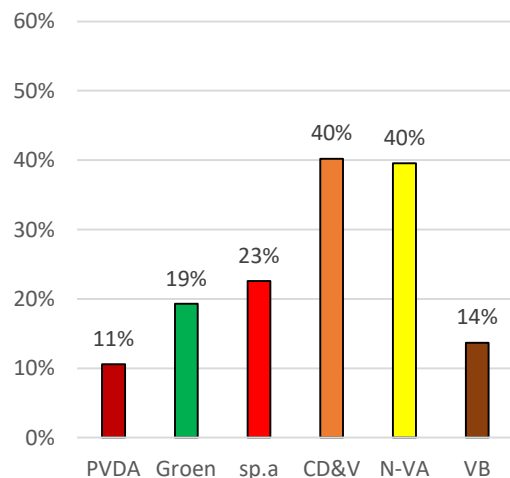
Huidige sp.a-kiezers zitten in potentieel van...

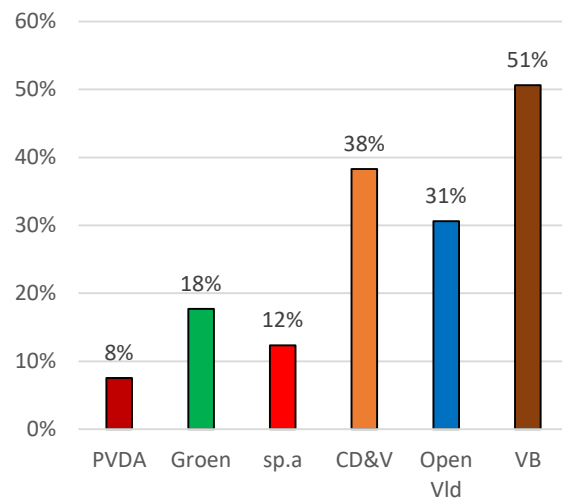
Huidige CD&V-kiezers zitten in potentieel van...

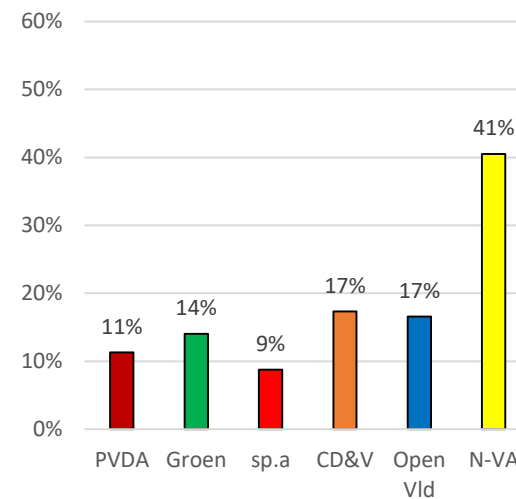
Huidige Vld-kiezers zitten in potentieel van...

Huidige N-VA-kiezers zitten in potentieel van...

Huidige VB-kiezers zitten in potentieel van...

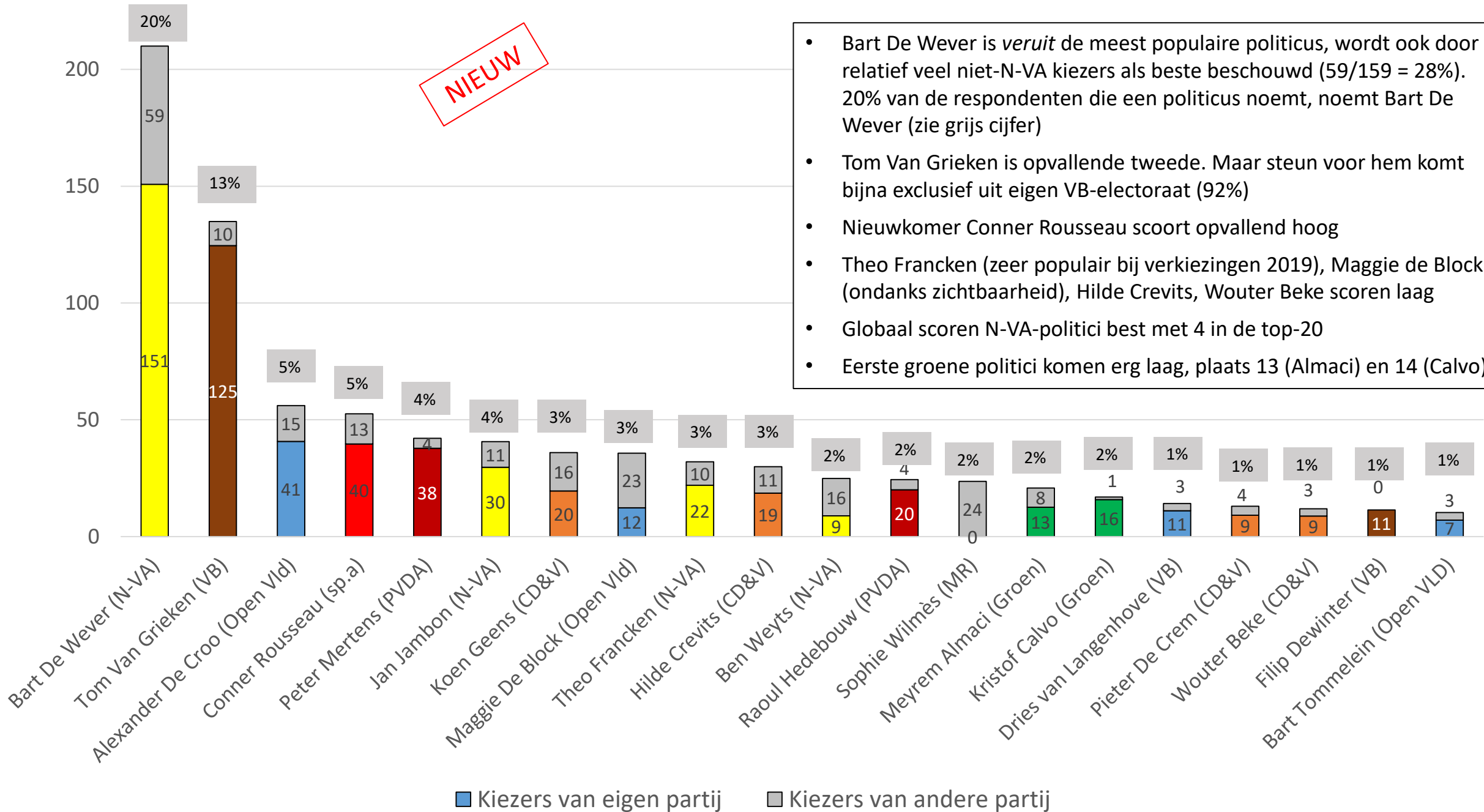
- Grafieken zeggen aan wie er *verlies* mogelijk is
- Linkse partijen verliezen potentieel aan andere linkse partijen, rechtse aan rechtse, CD&V aan iedereen
- VB kan potentieel (nog) meer weghalen bij N-VA dan omgekeerd: 51% van huidige N-VA kiezers zitten in potentieel van VB (vs. 41%)

Populariteit van politici

- *‘Door welke politicus voelt u zich op dit moment het best vertegenwoordigd?’*
- Respondenten schreven één naam op, ze kregen *geen* lijst van politici voorgeschoteld. Dat levert veel scherper onderscheid tussen politici op
- Alleen politici met +10 vermeldingen worden meegenomen
- *‘Geen enkele politicus’* = 45% (829 respondenten)
 - Heel veel burgers voelen zich door geen enkel politicus vertegenwoordigd
- 1029 respondenten gaven wél een naam op
- GEEN CUES MOEILIJKE VRAAG – TOP OF MIND

NIEUW

- Bart De Wever is *veruit* de meest populaire politicus, wordt ook door relatief veel niet-N-VA kiezers als beste beschouwd (59/159 = 28%). 20% van de respondenten die een politicus noemt, noemt Bart De Wever (zie grijs cijfer)
- Tom Van Grieken is opvallende tweede. Maar steun voor hem komt bijna exclusief uit eigen VB-electoraat (92%)
- Nieuwkomer Conner Rousseau scoort opvallend hoog
- Theo Francken (zeer populair bij verkiezingen 2019), Maggie de Block (ondanks zichtbaarheid), Hilde Crevits, Wouter Beke scoren laag
- Globaal scoren N-VA-politici best met 4 in de top-20
- Eerste groene politici komen erg laag, plaats 13 (Almaci) en 14 (Calvo)

	Bart De Wever (N-VA)	Tom Van Grieken (VB)	Alexander De Croo (Open Vld)	Conner Rousseau (sp.a)	Peter Mertens (PVDA)	Jan Jambon (N-VA)	Koen Geens (CD&V)	Maggie De Block (Open Vld)	Theo Francken (N-VA)	Hilde Crevits (CD&V)
Beleid										
<i>De politicus voert het beleid dat nodig is</i>	87%	92%	94%	88%	93%	97%	98%	88%	93%	79%
<i>De politicus vertolkt mijn politieke standpunten</i>	77%	87%	84%	81%	87%	91%	76%	43%	89%	76%
<i>De politicus heeft mij geholpen bij het oplossen van een persoonlijk probleem</i>	11%	14%	10%	10%	19%	10%	11%	17%	12%	16%
Competentie										
<i>De politicus kent zijn/haar dossiers</i>	89%	94%	98%	97%	98%	99%	100%	89%	97%	91%
<i>De politicus verwoordt de dingen eenvoudig en duidelijk in de media</i>	86%	92%	96%	96%	96%	97%	96%	89%	91%	91%
Identiteit										
<i>De persoonlijkheid van de politicus spreekt mij aan</i>	74%	80%	89%	84%	76%	70%	78%	68%	87%	85%
<i>De politicus woont in mijn gemeente of streek</i>	18%	12%	21%	11%	15%	14%	13%	17%	13%	14%
<i>Ik ken de politicus persoonlijk</i>	9%	8%	11%	6%	12%	9%	8%	9%	13%	12%
<i>De politicus behoort tot een groep waartoe ik ook behoor</i>	37%	47%	31%	51%	48%	34%	41%	17%	43%	30%
<i>De politicus kent de problemen van mensen zoals ik</i>	77%	90%	80%	91%	98%	77%	81%	81%	85%	82%
<i>De politicus staat dicht bij de mensen</i>	78%	93%	74%	97%	95%	84%	75%	69%	89%	80%

- ‘Waarom voelt u zich door deze politicus vertegenwoordigd? Kan u voor elk van volgende redenen aangeven hoe belangrijk of onbelangrijk ze zijn?’ (0=heel onbelangrijk tot 5= heel belangrijk)
- Tabel toont alleen de 10 politici met meer dan 30 vermeldingen
- Let op: de groepen waar je politici over vergelijkt zijn niet dezelfde!
- Percentages in tabel zijn aandeel (heel) belangrijk
- Bart De Wever, ondanks populariteit, steekt er niet bovenuit qua kenmerken. Zelfs laag qua dossierkennis, communicatie (!), en kennis van de mensen
- Tom Van Grieken scoort gemiddeld op alle criteria
- Conner Rousseau en Alexander De Croo zijn sterk op identificatie
- Koen Geens blinkt uit in beleid en dossierkennis (zie ook Jambon)
- Maggie De Block scoort laag op veel criteria (volgens haar eigen supporters)

Conclusie stemgedrag

- Opvallend veel verschuivingen slechts één jaar na de verkiezingen, maar slechts enkele duidelijke (grote) stromen
- N-VA loopt verder leeg richting VB
 - Verlies veroorzaakt door migratie-thema, cordon sanitaire
- Vlaamse regeringspartijen verliezen hun meerderheid
- N-VA en VB zijn zeer sterk communicerende vaten, strijd op leven en dood. N-VA kan verder leeglopen richting VB maar het kan ook terug in de andere richting draaien
- CD&V deemstert verder weg, komt nu in het peloton van de andere partijen
- Ideologische nabijheid speelt grote rol in de competitie maar alle partijen hebben kiezers bij alle andere partijen gehaald
- Bart De Wever is veruit de meest populaire politicus (zonder uit te blinken op een bepaald kenmerk), hij spreekt ook aan buiten zijn eigen kiezers

Algemeen besluit

- Coronacrisis kwam bovenop een bijzonder diepe politieke crisis
- Politiek zélf is voorwerp geworden van grote bezorgdheid bij de Vlamingen
- Gezondheidszorg staat centraal, maar doordat er geen duidelijke eigenaar is blijven de electorale consequenties voorlopig beperkt
- Electorale verschuivingen zijn voorlopig beperkt, maar N-VA en CD&V krijgen de klappen
- Bij nieuwe verkiezingen (en dus erkennen dat de crisis niet politiek oplosbaar is) zullen verschuivingen wellicht nog groter zijn (zijn nu al groot een jaar na verkiezingen). Kans is groot dat stemmen naar radicale partijen gaan en dat centrum verder verdamppt
- Eerstkomende maanden en de aflossing van regering Wilmès door een nieuwe worden cruciaal